

HAROKOPIO UNIVERSITY

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ,ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ :ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Τίτλος εργασίας

**Οι απόψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με το
Αειφόρο Σχολείο**
Μεταπτυχιακή εργασία

ΡΟΥΣΣΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ -ΜΑΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ, 2022

HAROKOPIO UNIVERSITY

SCHOOL OF ENVIRONMENT, GEOGRAPHY & APPLIED
ECONOMICS

DEPARTMENT OF ECONOMICS & SUSTAINABLE DEVELOPMENT

POSTGRADUATE PROGRAMME: EDUCATION & CULTURE

COURSE: CULTURAL EDUCATION

Title

Primary school teachers' views about sustainable school

Master thesis

Roussou Eleftheria Maria

Athens, 2022

HAROKOPIO UNIVERSITY

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ,ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ :ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ: ΑΓΩΓΗ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Κωνσταντίνος Αμπελιώτης (Επιβλέπων)

**Αντιπρύτανης Οικονομικών και Προγραμματισμού, Καθηγητής, Τμήμα
Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

Αντωνοπούλου Αικατερίνη

**Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο**

Γεωργιτσογιάννη Ευαγγελία

**Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο**

Η Φοιτήτρια ΡΟΥΣΣΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ-ΜΑΡΙΑ

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

3) Όπου υφίστανται δικαιώματα άλλων δημιουργών έχουν διασφαλιστεί όλες οι αναγκαίες άδειες χρήσης ενώ το αντίστοιχο υλικό είναι ευδιάκριτο στην υποβληθείσα εργασία

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Εκπαίδευση και Πολιτισμός » του τμήματος Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου

Πριν της παρουσίαση της, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω μερικούς από τους ανθρώπους που συνεργάστηκα και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εκπόνησή της.

Πρώτα από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της μεταπτυχιακής μου εργασίας, κος Αμπελιώτη Κωνσταντίνο για την πολύτιμη καθοδήγηση και εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Τις ευχαριστίες μου θα ήθελα να εκφράσω και στις καθηγήτριες κα Αντωνοπούλου Αικατερίνη και κα Γεωργιτσογιάννη Ευαγγελία που συνέβαλαν με ουσιώδη τρόπο στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου που με κουράγιο και υπομονή προσέφεραν και προσφέρουν την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση για την πραγμάτωση της παρούσας εργασίας

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ	10
1.1. Έννοια της αειφόρου ανάπτυξης	10
1.2. Στόχοι και Αρχές της αειφόρου ανάπτυξης	13
1.3. Έννοια της Αειφορίας	16
1.4. Κατηγορίες της Αειφορίας	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο - ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	22
2.1 Ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την αειφορία	22
2.2 Χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την αειφορία	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο - ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	27
3.1 Έννοια του αειφόρου σχολείου	27
3.2 Στόχοι του αειφόρου σχολείου	29
3.3 Χαρακτηριστικά του Αειφόρου Σχολείου	30
3.4 Προϋποθέσεις ύπαρξης ενός Αειφόρου Σχολείου	32
3.5 Το Αειφόρο Σχολείο στην Ελλάδα.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ο – ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	38
4.1 Αναγκαιότητα ερευνητικού ερωτήματος	38
4.2 Σκοπός της Έρευνας – Ερευνητικά Ερωτήματα.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ο – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	41
5.1 Παρουσίαση μεθοδολογίας της έρευνας	41
5.2 Διαδικασία Εκτέλεσης της Έρευνας.....	42
5.3 Δείγμα/ Πληθυσμός της Έρευνας.....	43
5.4 Δομή του Ερωτηματολογίου	43
5.5 Αξιοπιστία και Εγκυρότητα της Έρευνας	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ο – ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	44
6.1 Τα δημογραφικά αποτελέσματα της έρευνας.....	44
6.2 Αποτελέσματα της Ενότητας «Απόψεις για την Αειφορία και την Αειφόρο Ανάπτυξη»	46
6.3 Αποτελέσματα της ενότητας «Εκπαίδευση και Αειφορία»	51

6.4	Αποτελέσματα της Ενότητας «Αειφόρο Σχολείο».....	56
6.5	Αποτελέσματα της Ενότητας «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Αειφορία»	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ο – ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....		66
7.1	Δημογραφικά στοιχεία	66
7.2	Απόψεις των εκπαιδευτικών για την Αειφορία και το Αειφόρο Σχολείο	66
7.3	Συμπεράσματα	68
7.4	Περιορισμοί Έρευνας.....	71
7.5	Μελλοντικές Προεκτάσεις.....	72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι		84
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ		93

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά της ισχυρής και της ασθενούς αειφορίας.....	24
Πίνακας 2.: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την αειφορία.....	54
Πίνακας 3: Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με την Εκπαίδευση και την Αειφορία.....	58
Πίνακας 4.: Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τα χαρακτηριστικά ενός αειφόρου σχολείου.	61
Πίνακας.5.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με τα εμπόδια εδραίωσης ενός αειφόρου σχολείου.....	64
Πίνακας 6.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με το σκοπό συμμετοχής σε πρόγραμμα επιμόρφωσης για την αειφορία.	69

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Το φύλο των Εκπαιδευτικών.....	48
Διάγραμμα 2.: Η ηλικία των Εκπαιδευτικών.	49
Διάγραμμα 3.: Εκπαιδευτικό Επίπεδο του δείγματος.	49
Διάγραμμα 4. Τα έτη υπηρεσίας του δείγματος.....	50
Διάγραμμα 5: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Έχετε ακούσει τον όρο Αειφορία;».	51
Διάγραμμα 6. Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τους στόχους της Αειφορίας.....	52
Διάγραμμα 7.: Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ερώτηση: «Γνωρίζετε τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφορία;».	55
Διάγραμμα 8.: Απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.	56
Διάγραμμα 9: Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τον όρο «Αειφόρο Σχολείο».....	60
Διάγραμμα 10.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με την ανάγκη υιοθέτησης αειφορικών δράσεων στα σχολεία.....	62
Διάγραμμα 11.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με τα αειφορικά χαρακτηριστικά των σχολείων.....	63
Διάγραμμα 12.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά τα ελληνικά σχολεία και την Αειφορία.....	65
Διάγραμμα 13.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με την επιμόρφωση του σε θέματα εκπαίδευσης για την αειφορία.	66
Διάγραμμα 14.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με τις πηγές πληροφόρησης για την αειφορία.....	67
Διάγραμμα 15.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με την παρακολούθηση σχετικού σεμιναρίου / ημερίδας για την αειφόρο ανάπτυξη/ αειφορία.....	67
Διάγραμμα 16.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με το είδος της επιμόρφωσης για την αειφόρο ανάπτυξη/ αειφορία.....	68

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και την Αειφόρο Ανάπτυξη μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η δομή της περιλαμβάνει δύο κύριους άξονες, τον θεωρητικό και τον ερευνητικό. Στο θεωρητικό τμήμα, επιδιώκεται η προσέγγιση των όρων που συμπεριλαμβάνει η οικεία εργασία, μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, με σκοπό την πλήρη κατανόησή τους. Στο τμήμα αυτό υπάρχουν τρία κεφάλαια. Στο πρώτο μελετώνται οι όροι της Αειφορίας και της Αειφόρου Ανάπτυξης. Στο δεύτερο, επιχειρείται η σύνδεση των δύο παραπάνω εννοιών με το χώρο της Εκπαίδευσης, ενώ στο τρίτο παρουσιάζεται το Αειφόρο Σχολείο, η έννοια, τα χαρακτηριστικά, οι προϋποθέσεις, οι στόχοι του, καθώς την ύπαρξή του στην ελληνική πραγματικότητα.

Ο ερευνητικός άξονας ασχολείται με την εμπειρική μελέτη. Στο τμήμα αυτό παρατίθενται η μεθοδολογία, το δείγμα της έρευνας, η δομή του ερωτηματολογίου καθώς και η αξιοπιστία – εγκυρότητα της έρευνας. Η μελέτη περιλάμβανε ένα δείγμα 101 εκπαιδευτικών που εργάζονται σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στο νομό Αττικής. Το δείγμα ελήφθη τόσο από ιδιωτικά, όσο και από δημόσια σχολεία. Ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν στην άποψη τους σχετικά με την αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη στα σχολεία.

Λέξεις – Κλειδιά : Αειφορία, Αειφόρος Ανάπτυξη, Εκπαίδευση για την Αειφορία, Αειφόρο Σχολείο.

ABSTRACT

This dissertation deals with the issue of Education for Sustainability and Sustainable Development through the views of teachers of Primary Education. Its structure includes two main axes, the theoretical and the research. In the theoretical part, the approach of the terms included in the relevant work is sought, through the bibliographic review, in order to fully understand them. There are three chapters in this section. In the first, the terms of Sustainability and Sustainable Development are studied. In the second, the connection of the above two concepts with the field of Education is attempted, while in the third, the Sustainable School is presented, its meaning, its characteristics, its conditions, its goals, as well as its existence in the Greek reality.

The research axis deals with the empirical study. This section lists the methodology, the sample of the research, the structure of the questionnaire as well as the reliability - validity of the research. The study included a sample of 101 teachers working in Primary Education schools in the prefecture of Attica. The sample was taken from both private and public schools. Teachers were asked to answer questions about their views on sustainability and sustainable development in schools.

Keywords: Sustainability, Sustainable Development, Sustainability Education, Sustainable School.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο θεσμός του σχολείου είναι ένας από τους σημαντικότερους στην κοινωνία, καθώς αποτελεί τον χώρο όπου μπορεί κανείς να αποκτήσει γνώσεις, να καλλιεργήσει αξίες και δεξιότητες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την συνεισφορά. Μπορεί η οικογένεια, οι νόμοι, και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση, ωστόσο το σχολείο αποτελεί την πρωταρχική διαδικασία μέσα από την οποία καθορίζονται ορισμένοι στόχοι και κανόνες που συμβαδίζουν με της πεποιθήσεις της κοινωνίας (Fien, 2001).

Είναι χαρακτηριστικό πως ο σύγχρονος τρόπος ζωής δημιουργεί διάφορες κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις, οι οποίες χειροτερεύουν διαρκώς. Η αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, μπορεί να επέλθει μόνο μέσα από την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των νέων, καθώς και από την καλλιέργεια των δεξιοτήτων που σχετίζονται με την επίλυση προβλημάτων, προκειμένου να εξαλειφθεί το φαινόμενο των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών κρίσεων (<http://unitar.org/ego-eco-sustainable-school-challenge>).

Η πρόταση αυτή επισημοποιήθηκε στην Σύνοδο Κορυφής του Ρίο (1992), όπου τονίστηκε η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα αναγνωρίστηκε η αξία της ως ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, μέσα από την αποτίναξη της παλαιάς, παραδοσιακής κουλτούρας και την ανάδειξη της καινούργιας, περιβαλλοντικής φιλοσοφίας, η οποία στοχεύει στη διαμόρφωση νέων αξιών, συμπεριφορών και δεξιοτήτων (United Nations, 1992).

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον και η ενσωμάτωσή της στην σχολική κουλτούρα, συντελεί στην εμπλοκή του μαθητή και του εκπαιδευτικού στην «φιλοσοφία της πολυπλοκότητας», καλλιεργώντας τη μαθησιακή αξία της συμμετοχής και της δράσης. Το σχολείο που επιζητά την υιοθέτηση των αρχών της Αειφορίας, μετατρέπεται σε έναν οργανισμό μάθησης, αλλάζοντας τον τρόπο με τον οποίο αλληλοεπιδρούν τα μέλη του, προωθώντας την ολιστική ικανότητα του οργανισμού παρά την προσωπική ικανότητα των ατόμων (Breiting et al., 2005).

ΜΕΡΟΣ Α' : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

1.1. Έννοια της αειφόρου ανάπτυξης

Τα τελευταία χρόνια, η έννοια της αειφορίας και η ανάπτυξή της έχει αναδειχθεί ως ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Η θεωρητική του προσέγγιση εντοπίζεται κυρίως στις φυσικές και στις κοινωνικές επιστήμες (Παπανδρέου & Σαρτζετάκης, 2002). Από πρακτικής άποψης, η αειφορία συνδέεται με την ανάπτυξη στρατηγικών που σχετίζονται με το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία. Για το λόγο αυτό, η αειφορία αποτελεί ένα από τα πιο πολυσυζητημένα ζητήματα σε πολιτικό και επιστημονικό πλαίσιο, καθώς πλέον εντάσσεται στους πολιτικούς στόχους του εκάστοτε κράτους (Faucheux & Noel, 2007).

Ο όρος «αειφόρος ανάπτυξη» προήλθε ύστερα από την πρόταση πολλών ονομασιών προκειμένου να προσδιοριστεί με σαφήνεια όλη της η σημασία. Αρχικά, είχαν προταθεί οι έννοιες της ενταγμένης ανάπτυξης, της οικο-ανάπτυξης, της ήπιας ανάπτυξης και της εναλλακτικής ανάπτυξης (Ghai & Vivian, 1992). Οι λόγοι για τους οποίους είχαν εισαχθεί οι πολλαπλές ονομασίες είναι:

Πρώτον, η διαφορετική θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος από τους επιστήμονες και τους ερευνητές.

Δεύτερον, η διαφορετική χρονική στιγμή της προσέγγισης του ζητήματος από τους επιστήμονες και τους ερευνητές.

Τρίτον, η διαφορετική εννοιολογική προσέγγιση ως προς την αναγκαιότητα της σύνδεσης της οικονομικής ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος (Τσάρτας, 1996).

Εκτός από τις ονομασίες που προαναφέρθηκαν, είχε χρησιμοποιηθεί κατά κόρον και η «βιώσιμη ανάπτυξη», η οποία ταυτίζεται με την έννοια της «αειφόρου ανάπτυξης» (Ρόκος, 2003). Αυτό συμβαίνει, διότι ο όρος «sustain» μεταφράζεται στα ελληνικά με τις λέξεις «διατηρώ, συντηρώ, ή κρατώ σε μεγάλη διάρκεια» (Stavropoulos & Hornby, 1989), γεγονός που οδηγεί στην ταύτιση του όρου «sustainability» με τους ελληνικούς «βιωσιμότητα» και «αειφορία» (Λάσκαρις, 1996; Δημητρίου, 2009; Φλογαϊτή, 2011). Η αειφορία όμως αναφέρεται περισσότερο στο κομμάτι του περιβάλλοντος, σε σχέση με τη βιωσιμότητα που έχει μια πιο πρακτική και διαχειριστική χροιά (Δημητρίου, 2009). Ωστόσο, η λέξη «αειφορία» (αεί + φέρω) χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους δασολόγους με σκοπό την περιγραφή της διαχείρισης των δασών με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να υπάρχει η μέγιστη, χρονική, δυνατή απόδοση προϊόντων που αποφέρουν τα δάση.

Σε οργανωμένο επίπεδο, η ιδέα της αειφόρου ανάπτυξης εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο Συνέδριο της Unesco, το 1968. Τη δεκαετία του '70 η έννοια δεν ευδοκίμησε, καθώς ακολούθησε

η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου και της γενικότερης κρίσης, αλλά επανήλθε δυναμικά στις αρχές της δεκαετίας του '90 (Brunel, 2007). Στην έκθεση "World Conservation Strategy" (1980) διατυπώθηκε ο όρος «αειφόρος ανάπτυξη», ο οποίος θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- Οικονομικές, οικολογικές και κοινωνικές παραμέτρους
- Στοιχεία όπως οι βιοτικοί και αβιοτικοί πόροι που συντελούν στη δημιουργία ενός αναπτυσσόμενου συστήματος.
- Τα θετικά χαρακτηριστικά και τις αδυναμίες των εναλλακτικών μορφών δράσης, τόσο σε βραχυχρόνια, όσο και σε μακροχρόνια περίοδο (Franck & Brownstone, 1992).

Καθώς η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης αποτελεί ένα πολυδιάστατο ζήτημα με πολλές ερμηνείες, απαιτείται η διατύπωση πολλών ορισμών. Το κοινό χαρακτηριστικό όλων των ορισμών όμως είναι η ανησυχία σχετικά με την μελλοντική ευημερία των γενεών που ακολουθούν (Krysiak & Krysiak, 2006). Οι πρώτοι ορισμοί που εμφανίστηκαν στα γλωσσικά λεξικά, κατά τη δεκαετία του 1990, είναι αρκετά ασαφής και αόριστοι. Συνήθως, ο όρος αειφόρος τοποθετείται δίπλα στη λέξη ανάπτυξη, γεγονός που οδήγησε στη σύνδεση των δύο λέξεων (Yeow, 2008).

Ένας ορισμός που δίνεται για την αειφόρο ανάπτυξη είναι πως αποτελεί την ανάπτυξη που έχει ως στόχο τη βελτίωση της ζωής του ανθρώπου, με γνώμονα την ικανότητα των οικοσυστημάτων να βοηθήσουν σε αυτό (IUCN et al, 1991). Σύμφωνα με τους Mayhew & Penny (1992), η αειφόρος ανάπτυξη ορίζεται ως η μορφή ανάπτυξης, η οποία στηρίζεται στην ορθή και μακρόχρονη διαχείριση των πόρων του οικοσυστήματος. Ο Wolman (1992) υποστηρίζει πως η αειφόρος ανάπτυξη είναι η οικονομική ανάπτυξη που είναι επιτυχημένη επειδή δεν επιβαρύνει τις ανανεώσιμες και μη ανανεώσιμες πηγές, οι οποίες είναι αναγκαίες για την διατήρηση της ζωής στον πλανήτη. Παρόμοια διατύπωση συναντάμε και από τον Latouche (1999), ο οποίος παραθέτει πως ο σκοπός της αειφόρου ανάπτυξης είναι ο περιορισμός των μειονεκτημάτων της οικονομικής ανάπτυξης. Αξιοσημείωτος είναι ο ορισμός, σύμφωνα με τον οποίο η βασική προϋπόθεση για να θεωρηθεί αειφόρος η ανάπτυξη είναι το αποτέλεσμα που παράγεται χρησιμοποιώντας το απόθεμα του κεφαλαίου (δηλαδή η ευημερία) να παραμένει σταθερό ή να έχει όλο και μεγαλύτερες αυξήσεις με την πάροδο του χρόνου (GHK, 2002). Όπως έχει διαπιστωθεί, η πλειονότητα των ορισμών της αειφόρου ανάπτυξης διαπνέονται από συγκεκριμένα κοινά στοιχεία, όπως είναι η οικονομική αποδοτικότητα, η προστασία του περιβάλλοντος και της κοινωνικής δικαιοσύνης. (Μπριασούλη, 1997).

Ωστόσο, ο πιο διαδεδομένος και ευρέως αποδεκτός ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης είναι δημιουργήμα της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνεται στην έκθεση Brundtland, όπου: « η αειφόρος ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες

που υπάρχουν στο παρόν, χωρίς όμως να στερεί τα δικαιώματα για την ικανοποίηση των αναγκών των μελλοντικών γενεών» (WCED, 1987). Όπως γίνεται αντιληπτό, υπάρχουν τρία βασικά στοιχεία σε αυτόν τον ορισμό : οι ανάγκες, οι μελλοντικές γενεές και η ανάπτυξη (Blowers, 1993). Τα νεοκλασικά υποδείγματα αποδίδουν τα παραπάνω καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως ο στόχος της αιφόρου ανάπτυξης είναι η διατήρηση ή αύξηση του δυναμικού ευημερίας και η αποτροπή της μείωσής του (Faucheux & Noel, 2007). Ωστόσο, σύμφωνα με τον Tisdell (2001), ο ορισμός της αιφόρου ανάπτυξης είναι ασαφείς διότι δεν αποσαφηνίζει το πραγματικό περιεχόμενο των αναγκών. Αυτό που καθίσταται όμως σαφές είναι ότι η αιφόρος ανάπτυξη δεν έχει μόνο περιβαλλοντική χροιά, αλλά περιλαμβάνει ανθρώπινες και κοινωνικές δραστηριότητες, οι οποίες συνδέονται με την οικονομία και τα δεδομένα κάθε χώρας (Παπαγιάννης, 1994).

Η έκθεση της Brundtland περιλάμβανε έναν επιπρόσθετο ορισμό, ο οποίος ήταν πιο εκτενής. Έτσι: «η αιφόρος ανάπτυξη ορίζεται ως η διαδικασία μεταβολής, μέσα από την οποία οι επενδύσεις, η εκμετάλλευση των ανανεώσιμων και μη πόρων, η κατεύθυνση της ανάπτυξης της τεχνολογίας και οι θεσμικές αλλαγές πραγματοποιούνται με αρμονικό τρόπο και ενδυναμώνουν το υπάρχον αλλά και το μελλοντικό δυναμικό ικανοποίησης των αναγκών των ανθρώπων» (WCED, 1987). Συμπληρωματικά, ο OECD (1990) υποστηρίζει πως «η αιφόρος ανάπτυξη περιέχει όλες εκείνες τις παραμέτρους που συντελούν στην κοινωνική ευημερία και στη διατήρηση των μορφών ελευθερίας, αυτοσεβασμού και υπερηφάνειας του ατόμου».

Η αιφόρος ανάπτυξη περικλείει μέσα της στοιχεία από διάφορα πρότυπα και θεωρίες πολιτικής και ανάπτυξης (Δελλαδέτσιμας, 1997). Έτσι, σύμφωνα με το WCED (1987), η αιφόρος ανάπτυξη κινείται παράλληλα σε τρεις κλάδους : τον οικονομικό, τον περιβαλλοντικό και τον κοινωνικό. Ταυτόχρονα, ασχολείται και με πέντε κλάδους που αφορούν τη γεωγραφική κάλυψη: το οικιακό, το τοπικό, το εθνικό, το περιφερειακό και το διεθνές (WCED, 1987).

Σύμφωνα με τους μελετητές, η αιφόρος ανάπτυξη έχει τρεις διαστάσεις, την οικονομική, την περιβαλλοντική και την κοινωνική (Tisdell, 1991; Ghai & Vivian, 1992; Gough, 2002; Giddings et al, 2002). Ωστόσο, υπάρχει και μια τέταρτη διάσταση, η οποία σχετίζεται με τη συλλογική προσπάθεια και υπευθυνότητα και είναι η ηθική. Όταν δεν υπάρχει ηθική επικρατεί η κοινωνική ανισότητα, η εκμετάλλευση (ανθρώπινη και φυσική), η εξαθλίωση και η φτώχεια (Τζαμπερής, 2008). Για να μπορέσει να επιτύχει η αιφόρος ανάπτυξη όλους τους στόχους της, θα πρέπει να υπάρξει μια «συμφωνία», ένα «συμβόλαιο» ανάμεσα στη φύση και στον άνθρωπο. Το «συμβόλαιο» αυτό βασίζεται σε ηθικά κριτήρια (Carvalho, 2001). Αξιοσημείωτη είναι η άποψη των Roberts & Hills (2002) σύμφωνα με την οποία, η αιφόρος ανάπτυξη είναι ένας στόχος που στηρίζεται και αφογκράζεται το περιβάλλον, την κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό μιας περιοχής, επομένως έχει τέσσερις διαστάσεις. Επιπλέον, ο Spangenberg (2002) και ο Τσαντίλης

(2003) υποστηρίζουν πως οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης είναι η οικονομική, η κοινωνική, η θεσμική και η περιβαλλοντική. Τέλος, ο Pawlowski (2008) θεωρεί πως υπάρχουν επτά διαστάσεις για την αειφόρο ανάπτυξη, οι οποίες είναι η οικονομική, η κοινωνική, η περιβαλλοντική, η ηθική, η νομική, η τεχνική και η πολιτική. Όλες αυτές οι διαστάσεις αλληλοϋποστηρίζονται για τη λήψη αποφάσεων σε ζητήματα της αειφόρου ανάπτυξης.

Όπως παρατηρούμε, η αειφόρος ανάπτυξη είναι μια έννοια, η οποία δεν έχει αποσαφηνιστεί πλήρως, παρόλο που έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για τον ορισμό της. Από τους ορισμούς που έχουν δοθεί, ο επικρατέστερος είναι αυτός που συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση Brundland. Εξ ορισμού προκύπτει και ο πολυπαραγοντικός χαρακτήρας της αειφόρου ανάπτυξης, ενώ πρόκειται για ένα ζήτημα που έχει δεχτεί έντονη κριτική σε όλους τους τομείς δραστηριοποίησής της.

1.2. Στόχοι και Αρχές της αειφόρου ανάπτυξης

Οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης αναπτύσσονται με σκοπό την βαθύτερη κατανόηση της έννοιας. Είναι γεγονός πως αυτές αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η αειφόρος ανάπτυξη. Έτσι σύμφωνα με τους IUCN et al (1991) η αειφόρος ανάπτυξη διέπεται από τις εξής αρχές:

- Είναι απαραίτητος ο σεβασμός για τη ζωή και για την φροντίδα του περιβάλλοντος, τόσο για τους συμπολίτες, όσο και για τις μελλοντικές μορφές ζωής που θα ακολουθήσουν.
- Αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη μιας ευπρεπούς διαβίωσης είναι η διασφάλιση της ποιότητας της ζωής του ανθρώπου μέσω της εκπαίδευσης, της πολιτικής ελευθερίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της υγιεινής ζωής, της εξάλειψης της βίας και της ισότιμης πρόσβασης σε πόρους και αγαθά.
- Η εξασφάλιση της ποικιλομορφίας και της ζωτικότητας του πλανήτη.
- Ο περιορισμός της χρήσης των μη ανανεώσιμων πόρων της γης.
- Η διαβίωση μέσα στο πλαίσιο της γης, υπό την έννοια της φέρουσας ικανότητάς της.
- Η αλλαγή των πρακτικών και των στάσεων σε ατομικό επίπεδο, και προώθηση μιας νέας ηθικής που στηρίζεται στην κοινωνία αξιών.
- Η συμμετοχή της κάθε κοινωνίας στην προστασία του περιβάλλοντος και η λήψη αποφάσεων από τις τοπικές κοινωνίες.
- Είναι απαραίτητο να υπάρξει η θέσπιση ενός πλαισίου που θα ανταποκρίνεται στο διεθνές πλαίσιο, έτσι ώστε να επιτευχθεί η ολιστική προστασία και ανάπτυξη του περιβάλλοντος.

- Η προστασία των πόρων μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη δημιουργία μιας ενιαίας συνεργασίας των λαών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι παραπάνω αρχές στοχεύουν στην διατήρηση της ομαλής διαβίωσης του κοινωνικού συνόλου με παράλληλο σεβασμό προς το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον Blowers (1993), υπάρχουν πέντε βασικές αρχές – στόχοι, οι οποίοι χαρακτηρίζουν την αειφόρο ανάπτυξη και είναι οι εξής:

- Η υπεράσπιση των διαθέσιμων πόρων.
- Η θέσπιση ενός περιβάλλοντος σε ορισμένη δομή.
- Η ύπαρξη περιβαλλοντικής ποιότητας.
- Η προώθηση της κοινωνικής ισότητας.
- Η πολιτική συμμετοχή των λαών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι αρχές του Blowers (1993) ομοιάζουν με αυτές του IUNC et al (1991), ωστόσο εδώ προστίθεται και η έννοια της πολιτικής συμμετοχής, δίνοντας έτσι έμφαση στην λήψη αποφάσεων από κοινού.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως η αειφόρος ανάπτυξη βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με το σύνολο των δραστηριοτήτων του ανθρώπου. Ο στόχος είναι η ορθολογική αντιμετώπιση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης από την οικολογία, κάτι που θα επιφέρει μείωση των άσκοπων δαπανών πόρων, θα προκαλέσει άνοδο της αποδοτικότητας των δραστηριοτήτων και θα δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των ανθρώπων στο μέλλον (Κατοχιανού, 1994).

Επιπροσθέτως, ο Τσάρτας (1996) προτείνει ορισμένες αρχές που διέπουν την αειφόρο ανάπτυξη:

- Η λειτουργία του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της οικονομίας με τέτοιο τρόπο που δε θα οδηγεί σε υποβάθμιση κανενός από τα τρία.
- Η ακέραιη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της οικολογικής ισορροπίας μέσα από την συστηματική και συγκροτημένη διαχείρισή τους.
- Η εξασφάλιση συνέπειας και ενεργής συμμετοχής με σκοπό την σταθερή και μακροπρόθεσμη πολιτική ανάπτυξης.
- Η συμμετοχή των πολιτών σε τοπικό επίπεδο προκειμένου να ενισχυθούν οι τοπικές πρωτοβουλίες με γνώμονα το σεβασμό προς το περιβάλλον.
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση, οι οποίες θα συντελέσουν στον περιορισμό της ανεργίας, της φτώχειας και στην αποσυμφόρηση των μεγαλουπόλεων.
- Η ανάπτυξη του μάρκετινγκ και της τεχνογνωσίας, όπου βοηθούν στην ανάπτυξη επαγγελματιών και κλάδων που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη.

- Η θέσπιση φορέων χρηματοδότησης και σχεδίασης των προγραμμάτων και των διαδικασιών που έχουν ως στόχο την αειφόρο ανάπτυξη.
- Η διαρκής ανατροφοδότηση σχετικά με τις διαδικασίες ανάπτυξης, με στόχο την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης μπορεί να υλοποιηθεί μέσω μιας μακροπρόθεσμης και σταθερής πολιτικής, η οποία θα ενδυναμώνεται από την εκπαίδευση, το μάρκετινγκ και την τεχνογνωσία.

Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά στις αρχές που θέτει ο Houghton (1999), ο οποίος υποστήριξε πως είναι πέντε:

- Διαγενεακή ισότητα και Μελλοντικότητα.
- Ενδογενεακή ισότητα και δικαιοσύνη της κοινωνίας.
- Γεωγραφική ισότητα και διασυννοριακό αίσθημα ευθύνης.
- Δίκαιη αντιμετώπιση και κατεύθυνση προς την ισότητα.
- Ισότητα στις μορφές ζωής και σημασία της βιοποικιλότητας.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθούμε στις αρχές και στους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης, έτσι όπως διατυπώθηκαν στην «Διάσκεψη Κορυφής για την Ανάπτυξη» (UNSDS, 2015) όπου τα 193 μέλη κράτη του ΟΗΕ υιοθέτησαν την καινούργια Agenda τού για την Βιώσιμη Ανάπτυξη μέχρι το 2030. Παρακάτω παρουσιάζονται οι 17 στόχοι που τέθηκαν

- Μηδενική Φτώχεια
- Μηδενική Πείνα, επισιτιστική ασφάλεια , βελτίωση διατροφής, προαγωγή βιώσιμης αγροτικής παραγωγής
- Διασφάλιση υγείας και ευημερίας για όλους
- Ισοτιμη και ποιοτική εκπαίδευση για όλους , προαγωγή ευκαιριών για δια βίου μάθηση
- Ισότητα των φύλων και χειραφέτηση όλων των κοριτσιών και των γυναικών
- Διαθεσιμότητα και βιώσιμη διαχείριση καθαρού νερού
- Πρόσβαση σε προσιτή , βιώσιμη, αξιόπιστη και σύγχρονη ενέργεια
- Διαρκής βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και αξιοπρεπή εργασία για όλους
- Βιώσιμη Βιομηχανοποίηση , ενθάρρυνση της καινοτομίας
- Μείωση ανισότητας εντός και μεταξύ των χωρών
- Δημιουργία βιώσιμων και ασφαλών και ανθεκτικών οικισμών και πόλεων
- Διασφάλιση πρότυπων βιώσιμης κατανάλωση και παραγωγής
- Δράση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής

- Χρησιμοποιούμε και διατηρούμε με βιώσιμο τρόπο τους ωκεανούς , και τους πόρους τους.
- Βιώσιμη χρήση και αποκατάσταση των χερσαίων οικοσυστημάτων
- Προαγωγή ειρηνικών κοινωνιών , χωρίς αποκλεισμούς με δικαιοσύνη για όλους
- Ενίσχυση των μέσων εφαρμογής και αναζωογονοποίησης της παγκόσμιας Σύμπραξης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Όπως προκύπτει από όλα τα παραπάνω, υπάρχουν διάφορες διατυπώσεις και θεωρίες σχετικά με τις αρχές και τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης, από ποικίλους ερευνητές. Ωστόσο, υπάρχουν κοινά σημεία, καθώς η προστασία του περιβάλλοντος, η κοινωνική δικαιοσύνη, η συμμετοχή των πολιτών και η ισότητα κάθε είδους (ως προς τις υπάρχουσες ευκαιρίες, ως προς τους ίδιους τους πολίτες κτλ) αποτελούν χαρακτηριστικό κάθε προσέγγισης. Με άλλα λόγια, κύριος άξονας των αρχών και των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης είναι η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και η οικονομική ευημερία στο πλαίσιο της ομαλής λειτουργίας της κοινωνίας σε κάθε επίπεδο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

1.3. Έννοια της Αειφορίας

Έχοντας εμβαθύνει στην έννοια και στους σκοπούς της αειφόρου ανάπτυξης, κρίνεται απαραίτητη, σε επόμενο στάδιο, η ενασχόληση με τη σημασία της αειφορίας. Η αειφορία αναφέρεται σε διαφορετικών ειδών αντικείμενα και για αυτό προσεγγίζεται με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά. Όπως είναι φυσικό, οι εναλλακτικές ερμηνείες οδηγούν και σε εναλλακτικά αποτελέσματα (Charman, 2004).

Σε γενικές γραμμές, η αειφορία χαρακτηρίζεται ως ένας πολιτικός όρος, ο οποίος περιλαμβάνει έννοιες όπως η ελευθερία, η ειρήνη και η δημοκρατία. Όπως τονίστηκε και πρωτύτερα, τα ζητήματα με τα οποία καταπιάνεται η αειφορία είναι πολύπλοκα και διαφορετικά, καθώς διαπλέκονται σε αυτά ετερόκλητα και σύνθετα συστήματα (Φλογαίτη, 2011).

Παλαιότερα, η έννοια της αειφορίας σχετιζόταν με το πλαίσιο δραστηριοποίησης των διεθνών οργανισμών ως προς την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ταλάνιζαν και ταλανίζουν μακροχρόνια την οικονομία και την κοινωνία (Λάσκαρις, 1996). Το έναυσμα περί αειφορίας δόθηκε από τους επιστημονικούς φορείς, οι οποίοι ανέδειξαν τη σοβαρότητα του προβλήματος της μη προστασίας του περιβάλλοντος. Μέσα από την συνεργασία των τεχνοκρατών και των επιστημόνων, δημιουργήθηκε η διαλεκτική για την αειφορία (Σχίζα, 2007). Εν πρώτοις, η αειφορία παρουσιάζεται σαν μια θετική και ελκυστική έννοια, γεμάτη προοπτικές για τη δημιουργία δίκαιων κοινωνιών, οι οποίες λειτουργούν λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του

φυσικού περιβάλλοντος (Φλογαίτη, 2011). Παράλληλα, συνδέει τους τρεις βασικούς πυλώνες, την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της σύγχρονης κοινωνίας με μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση (Σαμιώτης, 2003).

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά του Δεκλερής (2000), σχετικά με τη σημασία της αειφορίας. Έτσι, υποστηρίζει πως «η αειφορία είναι η ισορροπία που υπάρχει ανάμεσα στην ανθρώπινη εξέλιξη και στην φύση, και πως αυτά τα δύο συν – λειτουργούν μέσα στο γήινο σύστημα». Επιπροσθέτως, « η αειφορία αποτελεί μια ταυτόσημη έννοια με το δίκαιο κόσμο καθώς ένας κόσμος είναι αειφόρος μόνο όταν είναι δίκαιος». Από τα παραπάνω εξάγεται πως η αειφορία δεν είναι:

- Η μηδενική μεγέθυνση.
- Η ισότητα ως προς την πρόσβαση και κατανάλωση αγαθών από τους λαούς.
- Η αφθονία των αγαθών, ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης.

Ως εκ τούτου, αειφορία συνδέεται με τη χρήση των πολιτιστικών, φυσικών και κοινωνικών πόρων, οι οποίοι δεν μειώνονται, αλλά αυξάνονται με την πάροδο των ετών, εξαιτίας των ορθών αποφάσεων που λαμβάνουν τα κράτη και οι πολίτες. Ο Δεκλερής (2000), συνεχίζει, καταλήγοντας πως τα ανθρωπογενή συστήματα και τα οικοσυστήματα αλληλοσυνδέονται και πως αυτή είναι η ουσιαστική σημασία της αειφορίας. Ακόμη, ο Σοφούλης (2003) θέτει μια διαφορετική προσέγγιση της αειφορίας υποστηρίζοντας πως προκύπτει ως ανάγκη του συγκερασμού των φυσικών και των κοινωνικών διεργασιών, δηλαδή δύο πεδίων που είναι μεταξύ τους ετερογενή. Επίσης, η Unesco – EPD (1997) ισχυρίζεται πως η αειφορία είναι η ηθική ανάγκη ως προς την προστασία και τον σεβασμό της παραδοσιακής γνώσης και της πολιτισμικής ποικιλότητας.

Ο βασικός πυλώνας της έννοιας της αειφορίας είναι η δημιουργία ενός πλαισίου, στο οποίο υπάρχει ισότητα μεταξύ των παρόντων και των μελλοντικών γενεών. Με άλλα λόγια, η αειφορία εμπνέεται από το δικαίωμα των μελλοντικών γενεών να έχουν το ίδιο βιοτικό επίπεδο και να απολαμβάνουν τις ίδιες περιβαλλοντικές απολαύσεις με τις παρούσες γενεές (Jacobs, 1993). Παρόμοια άποψη διατυπώνει και ο Solow (2000), σύμφωνα με τον οποίο η αειφορία αποτελεί ένα ζήτημα δικαιοσύνης ανάμεσα στο παρόν και στο μέλλον, δηλαδή μεταξύ της παρούσας γενεάς και αυτής που ακολουθεί.

Μια περαιτέρω εμβάθυνση στην έννοια της αειφορίας αποκαλύπτει πως πρόκειται για έναν όρο με διττό περιεχόμενο. Από τη μια μεριά, η αειφορία δίνει έμφαση στην μακροχρόνια ανάπτυξη της οικονομίας και των οικονομικών δραστηριοτήτων και από την άλλη μεριά, δίνεται εστίαση στον σεβασμό και στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (Λάσκαρις, 1996). Κατ' επέκταση, η αειφορία ικανοποιεί δύο διαφορετικές ανάγκες, αυτήν της εξάλειψης της φτώχειας

και της μακρομέρευσης των φυσικών πόρων και αυτήν της δικαιοσύνης απέναντι στις παρούσες και τις επόμενες γενεές ανθρώπων (Φλογαΐτη, 2011).

Πολλοί αναρωτιούνται, για το εάν μπορεί να καλυφθεί το κενό που υπάρχει ανάμεσα στην πράξη και στην θεωρία της αειφορίας. Το μόνο σίγουρο είναι πως η αειφορία είναι μια επίπονη και δύσκολη διαδικασία, η οποία χρειάζεται το διάλογο, τη συνεργασία και τις απαραίτητες δράσεις προκειμένου να μεταβληθούν οι πολιτισμικές, οι οικονομικές, οι πολιτικές και οικολογικές δομές της κοινωνίας (Αθανασάκης, 2006). Η θέσπιση διαταγμάτων δεν αποτελεί πανάκεια για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Αντιθέτως, απαιτείται η συνειδητή μεταρρύθμιση των συμπεριφορών, των ενεργειών και των πολιτικών σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο (Selman, 1996). Η αειφορία δεν μπορεί να εφαρμοστεί αν δεν υπάρχει υγιής ανταγωνισμός, κανόνες και ηθικοί φραγμοί για τα συστήματα, τα ενεργήματα και τις επιχειρήσεις (Ρόκος, 2000).

Οι ορισμοί που διατυπώνονται σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη δεν δίνουν τη δυνατότητα μέτρησης του επιπέδου της αειφορίας. Για το λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητος ο προσδιορισμός κανόνων και δεικτών αειφορίας, προκειμένου να εξαχθούν τα κατάλληλα αποτελέσματα (Faucheux & Noel, 2007). Η μέτρηση της αειφορίας προϋποθέτει μεγάλη προσοχή καθώς οι διαφορετικές επιστημονικές προσεγγίσεις οδηγούν σε αποκλείσεις μεταξύ των μεγεθών (Λάσκαρης, 1996).

Για την ανάλυση της αειφορίας είναι αναγκαία η ύπαρξη των πόρων, αυτό που δηλαδή στην οικονομική επιστήμη ορίζεται ως κεφάλαιο (Brunel, 2007). Το κεφάλαιο κατηγοριοποιείται στο:

- Φυσικό Κεφάλαιο, το οποίο είναι οι φυσικοί πόροι που υπάρχουν ελεύθεροι στη φύση, όπως το νερό, οι λίμνες, το έδαφος, τας δάση κτλ.
- Τεχνητό ή Ανθρωπογενές Κεφάλαιο, το οποίο έχει δημιουργηθεί από τον άνθρωπο και υπάρχει σε περιορισμένες ποσότητες, όπως τα αγαθά, οι υποδομές, το ανθρώπινο κεφάλαιο κτλ. (Σαΐτη, 2000).

Οι συνθήκες επικρατούν ήδη από τελευταία χρόνια του 20^{ου} αιώνα αποδεικνύουν πως δίνεται μεγαλύτερη προτεραιότητα στο τεχνητό κεφάλαιο, από ότι στο φυσικό (Carvalho, 2001). Ο ισχυρισμός αυτός έχει μια βάση, καθώς τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια όξυνση των προβλημάτων του περιβάλλοντος και υποβάθμιση του φυσικού κεφαλαίου. Η αειφορία ή η μέγιστη δυνατότητα χρήσης του φυσικού κεφαλαίου διαφέρει από τόπο σε τόπο (Tisdell, 1998). Για το λόγο αυτό, γίνεται προσπάθεια εστίασης στην ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, διότι μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να διατηρηθεί το φυσικό κεφάλαιο μιας περιοχής αειφόρο (Michaels & Laituri, 1999).

1.4. Κατηγορίες της Αειφορίας

Η αειφορία χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες αλλά και σε κάποιες επιμέρους. Οι δύο κύριες κατηγορίες είναι η ασθενής (ήπια) και η ισχυρή αειφορία, ενώ οι επιμέρους είναι η πολύ ασθενής και η πολύ ισχυρή. Διαφορετικά, γίνεται χρήση και των όρων τεχνολογική και οικολογική αειφορία, αντιστοίχως (Ott, 1992).

Η ισχυρή αειφορία (strong sustainability) είναι η μορφή αειφορίας, στην οποία επιλέγεται το φυσικό κεφάλαιο να παραμείνει στην κατάσταση που βρίσκεται, δηλαδή στην ήδη υπάρχουσα κατάσταση (Mac Donald et al., 1999; Cole, 1999). Με άλλα λόγια, η έννοια της ισχυρής αειφορίας δίνει έμφαση στην δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να «εκμεταλλευτούν» το περιβαλλοντικό επίπεδο που απολαμβάνει η παρούσα γενιά (Pearce & Warford, 1993; Jacobs, 1993; Turner, 1993; Blowers & Glasbergen, 1995). Η λογική αυτή, της ισχυρής αειφορίας, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς η απαίτηση που προωθεί δεν δέχεται διαπραγματεύσεις, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται και ως πλασματική. Η ισχυρή αειφορία υποστηρίζει πως δεν είναι εφικτή η τέλεια υποκατάσταση ανάμεσα στους διάφορους τύπους κεφαλαίου που υπάρχουν. Ο ισχυρισμός αυτός βασίζεται κυρίως στην αδυναμία ορισμένων στοιχείων του αποθέματος σε φυσικό κεφάλαιο (για παράδειγμα, η πανίδα, η χλωρίδα, τα οικοσυστήματα) να υποκατασταθούν από το ανθρωπογενές κεφάλαιο. Ακόμα και αν υπάρχει μια μικρή πιθανότητα υποκατάστασης, αυτή θα πραγματοποιηθεί σε πολύ περιορισμένο βαθμό (Μπριασούλη, 1997; Ροζάκης, 1998), αλλά και πάλι θα είναι εναντίον της κοινωνικής ευημερίας (Pepper, 1998). Από τα παραπάνω προκύπτει πως η ισχυρή αειφορία είναι δικαιότερη για το σύνολο της κοινωνίας σε σύγκριση με την ασθενή ή ήπια, από την σκοπιά της άσκησης κοινωνικής πολιτικής (Καίνο – Oja, 1999).

Οι υποστηρικτές της ισχυρής αειφορίας δίνουν μεγάλη προτεραιότητα στο περιβάλλον, στοχεύοντας στην προστασία του, γεγονός που μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον περιορισμό των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (Brunel, 2007). Για το λόγο αυτό, προωθούν την μείωση της ενέργειας που καταναλώνεται αλλά και τον περιορισμό της χρήσης πρώτων υλών στον τομέα των εκροών της οικονομίας (Cole, 1999). Ο απώτερος στόχος είναι η προστασία του περιβάλλοντος και όχι του ανθρώπου, διότι σε περίπτωση που δεν υπάρχουν οι κατάλληλες περιβαλλοντικές συνθήκες, ο άνθρωπος δε θα μπορεί ούτως ή άλλως να επιβιώσει. Επομένως, γίνεται αντιληπτό, πως ο άνθρωπος έχει συνειδητοποιήσει τη σημασία και το μέγεθος των σύγχρονων προβλημάτων που έχουν δημιουργηθεί στη φύση και αναζητά λύσεις που θα αναστρέψουν αυτήν την κατάσταση.

Ο σκοπός της ισχυρής αειφορίας είναι η απόδοση της διαγενεακής δικαιοσύνης προκειμένου να εξασφαλιστούν οι παρούσες και οι μελλοντικές ανθρώπινες ανάγκες, μέσα από την προστασία του περιβάλλοντος. Ακόμη, η ισχυρή αειφορία δίνει έμφαση στην ισοκατανομή των φυσικών πόρων και στην εξασφάλιση της δικαιοσύνης της κοινωνίας, έτσι ώστε να καταπολεμηθούν οι ανισότητες της (Barry, 2004; Φλογαϊτη, 2011).

Η ισχυρή αειφορία προωθεί την ανάπτυξη που στηρίζεται στα προσδιοριζόμενα όρια που τίθενται από τις οικολογικές δραστηριότητες μέσα στα φυσικά οικοσυστήματα (Norton, 2004). Πιο συγκεκριμένα, η ισχυρή αειφορία (Attfield, 2003; Jacobs, 2004):

- Αναγνωρίζει πως υπάρχουν συγκεκριμένες γραμμές, οι οποίες δεν πρέπει να ξεπεραστούν για χάρη της ανάπτυξης
- Εμβαθύνει στην ανακατανομή των φυσικών πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο
- Κατευθύνει την εξουσία προς την βάση, με την έννοια του ότι οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων και στην χάραξη των στρατηγικών
- Προωθεί την προστασία του περιβάλλοντος και την εξάλειψη της ανισότητας και της φτώχειας
- Επιδιώκει την εξασφάλιση ευημερίας και την ποιότητα ζωής για τους ανθρώπους.

Εκτός όμως από την ισχυρή αειφορία, υπάρχει και η ασθενής ή ήπια (weak sustainability), η οποία ορίζεται ως εκείνη η μορφή αειφορίας που εφαρμόζεται όταν επιδιώκεται η διατήρηση του φυσικού και του τεχνητού κεφαλαίου σε σταθερή κατάσταση. Με άλλα λόγια, στην ήπια αειφορία είναι δυνατή η υποκατάσταση ανάμεσα στο τεχνητό και στο φυσικό κεφάλαιο, χωρίς να επηρεάζεται καθόλου το συνολικό κεφάλαιο (Pearce et al, 1989; Mac Donald et al, 1999; Cole, 1999). Η θεωρία αυτής της κατηγορίας αειφορίας βασίζεται στην αρχή του ότι κάθε πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσω της οικονομίας και της τεχνολογίας (Δημητρίου, 2009). Ο στόχος εδώ είναι να μεταβιβαστεί το συνολικό απόθεμα κεφαλαίου στις μελλοντικές γενιές στην υπάρχουσα κατάσταση, αλλά με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να επιτευχθεί η τέλεια υποκατάσταση του κεφαλαίου και να ικανοποιηθεί η έννοια της αιφόρου ανάπτυξης. Επιπροσθέτως, η ασθενής αειφορία αναγνωρίζει την πιθανότητα φθοράς του φυσικού κεφαλαίου, μέχρι όμως εκείνο το σημείο όπου μπορεί να αποτραπεί η περιβαλλοντική καταστροφή για τις μελλοντικές γενιές. Ωστόσο, βασική προϋπόθεση είναι η αντικατάσταση του απολεσθέντος φυσικού κεφαλαίου με τεχνητό κεφάλαιο.

Ως εκ τούτου, η ήπια ή ασθενής αειφορία (Attfield, 2003; Jacobs, 2004) :

- Δίνει μεγάλη έμφαση στην προστασία και στον σεβασμό των φυσικών πόρων.
- Συντελεί στην συσσώρευση της εξουσίας στις επιχειρήσεις και στους κυβερνητικούς παράγοντες.
- δίνει ερμηνεία στην έννοια της αειφορίας μέσα από την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι υποστηρικτές της ήπιας αειφορίας θεωρούν πως οι ανθρώπινες δραστηριότητες είναι εκείνες που καθορίζουν το περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, μιλούν για «ανθρωποποίηση» του φυσικού περιβάλλοντος και ότι η φύση εξαρτάται άμεσα και σε μεγάλο βαθμό από τις προτεραιότητες των κοινωνιών. Ακόμη, θεωρούν πως η υποβάθμιση ή η καταστροφή του περιβάλλοντος έχουν αντιστρεπτική ισχύ, καθώς μπορούν να διορθωθούν μέσα από την εξέλιξη της τεχνολογίας (Brunel, 2007).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα κύρια χαρακτηριστικά των δύο μορφών αειφορίας, της ισχυρής και της ασθενούς (Devkota, 2005).

Ισχυρή αειφορία	Ασθενής αειφορία
Το φυσικό και το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι συμπληρωματικά μεταξύ τους	Το φυσικό και το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι υποκατάστατα μεταξύ τους
Όλες οι φυσικές και άλλες μορφές κεφαλαίου, όπως το οικονομικό και το κοινωνικό, πρέπει να παραμένουν, ανεξάρτητα με το πέρασμα του χρόνου	Το συνολικό απόθεμα κεφαλαίου (φυσικό και ανθρώπινο) πρέπει να παραμένει σταθερό
Η ισχυρή αειφορία δεν είναι μόνο ένα οικονομικό πρόβλημα, αλλά ένα πρόβλημα ουσιώδους διατήρησης των φυσικών πόρων που δεν αντικαθίστανται και δεν υποκαθίστανται	Τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι όπως τα οικονομικά προβλήματα
Η ισχυρή αειφορία προτιμά προληπτικά ενεργά στοιχεία και ασφαλή χαμηλά επίπεδα	Η ασθενής αειφορία αποδέχεται τη νομισματική αξία και την ανάλυση κόστους - οφέλους

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά της ισχυρής και της ασθενούς αειφορίας.

Devkota, 2005.

Ο παραπάνω πίνακας παρουσιάζει τις διαφορές μεταξύ της ισχυρής και της ασθενούς αειφορίας και αποδεικνύεται πως πρόκειται για δύο διαφορετικές προσεγγίσεις.

Σύμφωνα με τους Turner et al (1994) η αειφορία μπορεί να επεκταθεί σε περαιτέρω ανάλυση και να διακριθεί σε τέσσερις κατηγορίες:

- Πολύ ισχυρή αειφορία. Στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί καθόλου να πραγματοποιηθεί η υποκατάσταση ανάμεσα στις διάφορες μορφές κεφαλαίου.
- Ισχυρή αειφορία. Στη ισχυρή αειφορία μπορεί να επιτραπεί η μερικός υποκατάσταση μεταξύ των διάφορων μορφών κεφαλαίου.
- Ασθενής αειφορία. Σε αυτήν την περίπτωση μπορεί να γίνει υποκατάσταση των μορφών κεφαλαίου μέχρι κάποια όρια, τα οποία δεν είναι απολύτως προσδιορισμένα.
- Πολύ ασθενής αειφορία. Στην κατηγορία αυτή μπορεί να γίνει πλήρης υποκατάσταση των μορφών κεφαλαίου (GHK, 2002).

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, προκύπτει πως η οι μορφές αειφορίας παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους, εξαιτίας της πλήρους, μερικής ή καθόλου υποκατάστασης του φυσικού κεφαλαίου από την τεχνολογία.

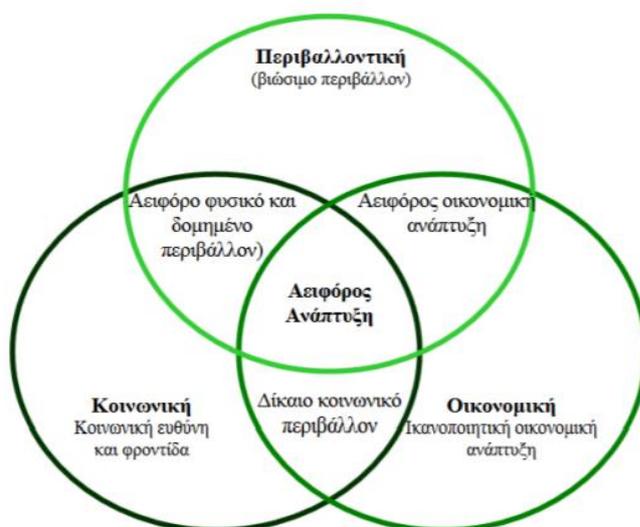
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο - ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1 Ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την αειφορία

Η αειφορία αποτελεί ένα πολύ σημαντικό ζήτημα που επηρεάζει την ανθρώπινη ύπαρξη, επομένως κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω κατανόησή της. Για να επιτευχθεί αυτό, χρειάζεται η εκπαίδευση – κατάρτιση των ανθρώπων, γεγονός που πρέπει να ξεκινά από την σχολική εκπαίδευση των μαθητών. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση αναφέρεται στην επίτευξη θετικών εμπειριών προς το περιβάλλον και στην απόκτηση αξιών που σχετίζονται με την προστασία και την διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

Στον αγώνα αυτό, εντάσσεται ολοένα και περισσότερο η ερευνητική και εκπαιδευτική βιβλιογραφία, η οποία αναγνωρίζει πως για την ύπαρξη ενός βιώσιμου περιβάλλοντος δεν αρκούν απλώς οι εμπειρίες που συνδέουν τους μαθητές με τη φύση. Με άλλα λόγια, το σχολείο δεν πρέπει να λειτουργεί απλώς ως εκπαιδευτικό πεδίο που είναι ικανό να βοηθήσει στη διαχείριση του περιβάλλοντος, αλλά και σαν ένας χώρος, στον οποίο εφαρμόζονται ορθές πρακτικές για το περιβάλλον (Henderson & Tilbury, 2004). Η διατύπωση ενός ορισμού για την αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη συνετέλεσε στην θεμελίωση της έννοιας της «Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία». Η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί μια καινούργια και δυναμική έννοια, η οποία περιλαμβάνει και άλλες διαστάσεις όπως η οικονομική, η πολιτισμική, η κοινωνική, η

περιβαλλοντική, η αισθητική κτλ. Επιπλέον, η εφαρμογή της αιεφόρου ανάπτυξης προϋποθέτει την μεταβολή της συμπεριφοράς, των αξιών και των στάσεων, τόσο σε ατομικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο, με αναμενόμενη διαμόρφωση διαφορετικών στάσεων απέναντι σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον. Ειδικότερα, η αιεφόρος ανάπτυξη έχει δημιουργηθεί βασιζόμενη πάνω σε τρεις βασικούς πυλώνες: η διαφύλαξη του περιβάλλοντος (με έμφαση στη βελτίωση της βιοποικιλότητας και στην διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων), η κοινωνική συνοχή και δικαιοσύνη (εστιάζοντας στην διασφάλιση των δημοκρατικών κανόνων και αρχών του δικαίου, στην τήρηση της υγείας και της ασφάλειας για την κοινωνία, καθώς και στην διατήρηση της ποικιλομορφίας του πολιτισμού) και η ισότητα σε συνδυασμό με την εξάλειψη των φυλετικών και των κοινωνικών διακρίσεων (δίνοντας έμφαση στην δημιουργία μιας αποτελεσματικής και πρωτοπόρας οικολογικά, οικονομίας) (Μουσιόπουλος et al, 2015). Οι βασικοί πυλώνες της αιεφόρου ανάπτυξης παρουσιάζονται στο παρακάτω σχήμα:

Πηγή : http://www.moec.gov.cy/dkpe/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_vivlio.pdf.

Μια πολύ σημαντική στιγμή για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης της αιεφορίας ήταν η σύνταξη της Agenda 21, που έλαβε χώρα στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1992).

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>). Εκτός από τις λοιπές αρχές που περιλάμβανε σχετικά με την ανάπτυξη της αιεφορίας, η Agenda 21 καθώς και η Agenda 30 προώθησε την παγκόσμια δράση για την εκπαίδευση των παιδιών προς μια βιώσιμη και δίκαιη ανάπτυξη σε συνδυασμό με την αναγνώριση των γενικότερων δικαιωμάτων του ανθρώπου για επίτευξη ποιοτικής διαβίωσης και εξάλειψης της φτώχειας. Επίσης, τονίστηκε η σημασία της

αλλαγής των προσωπικών πρακτικών και στάσεων, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της εκπαίδευσης και της πληροφόρησης.

Όπως γίνεται αντιληπτό, ο ρόλος της εκπαίδευσης για την αειφορία είναι πολύ σημαντικός και για το λόγο αυτό είναι ευρέως αποδεκτός σε παγκόσμιο επίπεδο. Πρόκειται για μια «ολοκληρωμένη και συστημική, διαθεματική και σύνθετη, ενισχυτική και κριτική, κατευθυνόμενη στην ανάπτυξη των αξιών και προσανατολισμένη δράση», η οποία απαιτείται για την επίτευξη της αειφορίας (Φλογαΐτη, 2008). Η υιοθέτηση και εισχώρηση των ζητημάτων της αειφόρου ανάπτυξης σε κάθε εκπαιδευτικό είδος, είναι ικανές να παρέχουν στους ανθρώπους νέες γνώσεις και δεξιότητες που θα διευκολύνουν τη λύση πολλών περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Η εφαρμογή της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη στα σχολεία πρέπει να ενσωματώνεται σε κάθε αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και σε κάθε βαθμίδα, έτσι ώστε να προάγεται η αειφόρος ανάπτυξη (Anyolo, 2015).

Μέσα από την επικοινωνία και τις συζητήσεις, η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη δίνει την ευκαιρία στους εκπαιδευόμενους να καλλιεργήσουν τη συλλογικότητα και την αίσθηση της δημιουργίας πραγματικών κοινωνικών δεσμών. Κατά αυτόν τον τρόπο, μεταβάλλεται η ατομικότητα και γίνεται συλλογικότητα, κατευθύνοντας προς την επίτευξη κοινών στόχων, μέσα στο πλαίσιο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης. Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη αναπτύσσεται ως εκπαίδευση αξιών και επαναπροσδιορίζει την συνύπαρξη των ανθρώπων καθώς εξασφαλίζει τα δικαιώματά τους, όπως η οικονομική ευημερία, η κοινωνική δικαιοσύνη, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και η προώθηση της κουλτούρας της ανεκτικότητας και ειρήνης (Anyolo, 2015).

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία παρουσιάζει ορισμένες διαφορές σε σχέση με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, καθώς προσπαθεί να αντιμετωπίσει τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα με μια ολιστική προσέγγιση, χρησιμοποιώντας δηλαδή ολοκληρωμένα μέσα. Με άλλα λόγια, κάθε ζήτημα, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, περιβαλλοντικό κατανοείται στο σύνολό του και αντιμετωπίζεται οργανωμένα. Επιπροσθέτως, η Εκπαίδευση για την Αειφορία αντιμετωπίζει την ανθρώπινη ύπαρξη ως έναν παράγοντα που συντελεί στην αλλαγή, όποτε για αυτό το λόγο προσανατολίζεται στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, έρευνας και προσαρμοστικότητας, διότι με αυτόν τον τρόπο οι άνθρωποι μπορούν να ανταποκριθούν καλύτερα στις συνθήκες και τα προβλήματα που προκύπτουν (Ferreira et al, 2009).

Οι προϋποθέσεις για την επιτυχημένη εφαρμογή της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη είναι οι εξής (Φλογαΐτη, 2008):

- Η διεύρυνση των περιβαλλοντικών γνώσεων και των γνώσεων της αειφορίας σε συνδυασμό με την ενδυνάμωση του πολιτικού, κοινωνικού, περιβαλλοντικού και πολιτιστικού γραμματισμού.
- Η ύπαρξη συνειδητοποιημένης ατομικής και συλλογικής ευθύνης απέναντι στα πολυσύνθετα θέματα της αειφορίας.
- Η καλλιέργεια των δεξιοτήτων της επικοινωνίας, του διαλόγου, της επεξεργασίας δεδομένων, της συνεργασίας, της συλλογής πληροφοριών και της αλληλεπίδρασης.
- Η προώθηση της έννοιας της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων με δημοκρατικές διαδικασίες για τοπική και περιφερειακή δράση.

Εκτός από τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ), χρησιμοποιούνται διεθνώς και οι όροι Εκπαίδευση για την Αειφορία (ΕγΑ), Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία (ΕΠΑ), οι οποίοι παρουσιάζουν ορισμένες διαφορές. Για παράδειγμα, ο Huckle (2010) χρησιμοποιεί τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφορία, καθώς θεωρεί ότι μέσα από την αυτήν την έννοια, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να ερευνήσουν εις βάθος το μοντέλο της παγκόσμιας δημοκρατίας, το οποίο μπορεί να προωθήσει καλύτερα την πρακτική της αειφορίας. Από την άλλη, η Φλογαΐτη (2006) προτιμά τον όρο Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία σε σύγκριση με αυτόν της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, υποστηρίζοντας ότι δεν αδικεί σε τόσο μεγάλο βαθμό την ίδια την αειφορία.

2.2 Χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την αειφορία

Όπως έχει ήδη τονιστεί και στα προηγούμενα κεφάλαια, η Αειφορία ασχολείται με θέματα που σχετίζονται όχι μόνο με το φυσικό περιβάλλον, αλλά και ζητήματα όπως ο πληθυσμός, η δημοκρατία, η φτώχεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ένας από τους βασικούς άξονες δράσης της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη είναι η διαμόρφωση πολιτών που είναι σε θέση να συνεργάζονται, να είναι υπεύθυνοι, να επιλύουν προβλήματα, να λαμβάνουν αποφάσεις που αφορούν το μέλλον τους και την ποιότητα της ζωής τους. Τα τελευταία χρόνια, έχουν θεσπιστεί μέσα από διεθνείς και διακυβερνητικές διασκέψεις η κατεύθυνση και τα χαρακτηριστικά του πεδίου δράσης της Εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006), οδηγός προς την κατεύθυνση της Εκπαίδευσης για την Αειφορία αποτελεί ο ίδιος ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, καθώς έτσι θα βελτιωθεί η ευημερία και η συνοχή της ευρωπαϊκής κοινωνίας, ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί

το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο. Οι δράσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με την αντιμετώπιση του ρατσισμού, της περιθωριοποίησης και της ξеноφοβίας είναι πολλές. Ταυτόχρονα, προωθείται η έννοια των ίσων ευκαιριών για τους άνδρες και τις γυναίκες αλλά και για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Όπως αναφέρεται και στην Ατζέντα 21 (κεφάλαιο 36) υπάρχουν τέσσερα βασικά πεδία που ενεργοποιούνται κατά την εφαρμογή της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και είναι (UNESCO,2004):

1. Ο εκσυγχρονισμός της βασικής εκπαίδευσης.
2. Ο προσδιορισμός της υφιστάμενης εκπαίδευσης εκ νέου, για την συμπερίληψη της βιώσιμης ανάπτυξης
3. Η καλλιέργεια της δημόσιας συνειδητοποίησης και αντίληψης.
4. Η επιμόρφωση των πολιτών.

Αξιοσημείωτη αναφορά αποτελεί ο προσδιορισμός των βασικών αρχών της Εκπαίδευσης για την Αειφορία, όπως αυτές διαμορφώνονται από την Ταμουτσέλη (2006):

1. Κοινωνικές μεταρρυθμίσεις για την πραγματοποίηση της Αειφόρου Ανάπτυξης.
2. Αντιμετώπιση του ανθρώπου ως ο βασικότερος παράγοντας αλλαγών.
3. Εστίαση στην αλλαγή των δομών, των κοινωνικών στερεοτύπων και των θεσμών.
4. Προγραμματισμός και η ύπαρξη εναλλακτικών σεναρίων για το μέλλον.
5. Ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων για την διαμόρφωση του βιώσιμου περιβάλλοντος.
6. Σχεδιασμός προγραμμάτων δράσης για το μέλλον.
7. Διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη ευκαιριών για αμφισβήτηση, συμμετοχή, στοχασμό και διαπραγμάτευση.
8. Ενθάρρυνση και επαναπροσδιορισμός των αξιών.
9. Βαθύτερη μελέτη και ανάλυση των διαδικασιών και των στρατηγικών αλλαγής.
10. Στήριξη των πολιτών – εκπαιδευόμενων για την απόκτηση των δεξιοτήτων που απαιτούνται έτσι ώστε να επέλθει η αλλαγή.

Όπως, υποστηρίζει ο Scott (2007), η εκάστοτε εκπαιδευτική μονάδα πρέπει να έχει διαμορφώσει ένα από κοινού διαμορφωμένο όραμα, το οποίο θα εναρμονίζεται με το πνεύμα και το ήθος του, ενώ παράλληλα θα είναι αποδεκτό από το ευρύ κοινό. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητη η σύνθεση ενός πολιτισμού υψηλής εμπιστοσύνης που θα έχει τις εξής αρμοδιότητες:

- Θα εξουσιοδοτεί τις διευθύνσεις, το προσωπικό, τους γονείς και τους σπουδαστές.
- Θα δίνει τη δυνατότητα ανάληψης ευθυνών.

- Θα στοχεύει στην συνεργασία των ατόμων και στη μεταβίβαση της ηγεσίας.
- Θα διαμοιράζει την ευθύνη.
- Θα δημιουργεί ευκαιρίες για τους σπουδαστές έτσι ώστε να λαμβάνουν αποφάσεις και να προγραμματίζουν.
- Θα προωθεί την καινοτομία.
- Θα διασφαλίζει την ευελιξία, την ανθεκτικότητα, απέναντι σε κάθε ρίσκο.
- Θα σέβεται την ποικιλομορφία των απόψεων και θα εστιάζει στο ότι «οι άνθρωποι μαθαίνουν από όλους».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο - ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

3.1 Έννοια του αειφόρου σχολείου

Η έννοια του αειφόρου σχολείου αναφέρεται στο σχολείο το οποίο οργανώνεται και λειτουργεί σύμφωνα με τις αξίες και τις αρχές της αειφορίας (ατομικής, οικολογικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής) (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014). Παράλληλα, το αειφόρο σχολείο αποτελεί την πιο κατάλληλη στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό των διαδικασιών της εκπαίδευσης αλλά και για την επίτευξη πιο ποιοτικών αποτελεσμάτων (Gough, 2005).

Ο θεσμός του αειφόρου σχολείου εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην Αυστραλία (Henderson & Tilbury, 2004; Gough, 2005) και στην Μεγάλη Βρετανία (House of Commons, 2007).

Πιο συγκεκριμένα, η λειτουργία του αειφόρου σχολείου στην Αυστραλία σχεδιάστηκε έτσι ώστε να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εκπαιδευτική προσέγγιση αναφορικά με αυτήν, ενώ ταυτόχρονα περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις σχετικά με τις πρακτικές λειτουργίες του σχολείου που σχετίζονται με την αειφορία. Ακόμη, ενσωματώνει στο πρόγραμμα σπουδών των μαθητών, μαθήματα που αναφέρονται στην αειφορία και βοηθά στην διαμόρφωση ισχυρών δεσμών με τις τοπικές κοινότητες. Επιπροσθέτως, το αειφόρο σχολείο της Αυστραλίας στοχεύει στη δημιουργία προϋποθέσεων που θα βοηθήσουν τους μαθητές να εργαστούν για μια καλύτερη και ποιοτικότερη ζωή μέσα από την ελάττωση της περιβαλλοντικής καταστροφής και την προώθηση του πολιτικού και περιβαλλοντικού εγγραμματισμού τους (Gough, 2005). Πολύ σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το άνοιγμα του σχολείου στις τοπικές κοινωνίες με στόχο την συνεργασία και την υπευθυνότητα (Gough, 2005).

Παρόλο που η λειτουργία του αειφόρου σχολείου στη Μεγάλη Βρετανία αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει αρκετές δυσκολίες, θεωρείται σήμερα ένα από τα πιο καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Με την ίδρυση του πρώτου αειφόρου σχολείου στη

Βρετανία, επιδιώχθηκε η προετοιμασία των μαθητών για τη βιώσιμη ζωή μέσα από τον σχεδιασμό και τη διδασκαλία των καθημερινών πρακτικών που οδηγούν σε αυτή. Επιπλέον, προωθήθηκε η δέσμευση για την ευημερία, την κουλτούρα του άλλου, την προσωπική υγεία αλλά και τη διατήρηση του τοπικού και παγκόσμιου περιβάλλοντος. Μια ακόμη κατευθυντήρια γραμμή που δόθηκε από τα σχολεία με αειφορία της Βρετανίας ήταν η ολιστική βελτίωσή τους μέσω της διδασκαλίας της αειφορίας, μέσω των αξιών που προωθούσαν αλλά και μέσα από τον τρόπο εργασίας εντός του σχολικού χώρου καθώς και με την ενασχόληση με την τοπική κοινωνία (Department for Children, Schools and Families, 2008). Το έργο των αειφόρων σχολείων υποστηρίζεται και από τον βρετανικό οργανισμό HEC Global Learning (<http://www.globalfootprints.org/sustainableschoolsdocs/>), καθώς αυτός δίνει έμφαση στην προετοιμασία των νέων για μια καλύτερη μελλοντική ζωή. Καθώς λειτουργεί ως οργανισμός μάθησης, βοηθά τους νέους να αντιληφθούν τις συνέπειες της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο περιβάλλον. Επίσης, συντελεί στην εφαρμογή ορθών πρακτικών από τους νέους καθώς και στη συμβολή τους στη βιώσιμη ζωή. Ο οργανισμός αυτός καλεί την κυβέρνηση της Βρετανίας να προωθήσει την μετατροπή όλων των σχολείων σε αειφόρα έτσι ώστε να προετοιμάσει τους νέους για:

- Την προσωπική φροντίδα και ευημερία.
- Την φροντίδα απέναντι στους συνανθρώπους, ανεξάρτητα από την γενιά, την κουλτούρα, το φύλο κτλ.
- Την φροντίδα του περιβάλλοντος σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Η ενσωμάτωση της αειφόρου ανάπτυξης στο Αειφόρο Σχολείο είναι πολύ σημαντική διαδικασία και πραγματοποιείται σε όλες τις λειτουργίες, δηλαδή τη διοίκηση, τη διαχείριση κτιρίων, τη μάθηση, τη σχέση της σχολικής κοινότητας με τη σχολική μονάδα, ακόμη και τη μεταφορά από και προς το σχολείο (Huckle, 2010). Σύμφωνα με έρευνα του Huckle που παρουσιάστηκε στο Συμπόσιο «Το Αειφόρο Σχολείο του Παρόντος και του Μέλλοντος», τα περισσότερα σχολεία της Μ. Βρετανίας θεωρούν την αειφόρο ανάπτυξη ως ένα θέμα δευτερεύουσας σημασίας. Η πηγή του προβλήματος είναι οι συνεχόμενες αντιθέσεις που παρουσιάζει η τρέχουσα πολιτική και για το λόγο αυτό, τα σχολεία δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με τα πραγματικά αίτια της μη βιωσιμότητας, ούτε με τις αλλαγές που θα μπορούσαν να προωθήσουν την αειφορία. Οι μαθητές του αειφόρου σχολείου πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους ως συμπαραγωγούς μιας καινούργιας οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής συνθήκης η οποία διακατέχεται βαθιά από το πνεύμα της αειφορίας.

Το αειφόρο σχολείο χρησιμοποιεί τον μετασχηματισμό και την αυτοοργάνωση, επομένως θα μπορούσε να πει κανείς πως λειτουργεί σαν οργανισμός μάθησης, ο οποίος βελτιώνεται μέσα από καθημερινές πρακτικές και διευρύνει τους ορίζοντές του. Όταν ένα αειφόρο σχολείο καταφέρνει να επιτύχει την συμμετοχή όλων των παραγόντων της σχολικής κοινότητας, τότε μπορεί να επιτύχει την ολιστική προσέγγιση του σχολείου στο πλαίσιο της αειφορίας (Κάτσεων & Φλογαΐτη, 2017).

Το σχολείο που υιοθετεί την αειφόρο ανάπτυξη είναι εκείνο το σχολείο που μεγιστοποιεί το δυναμικό και ελαχιστοποιεί τα μη χρήσιμα στοιχεία, ενώ παράλληλα αποτελεί έναν ισορροπημένο οργανισμό που ενδυναμώνει την κοινωνική ευημερία (Cabrelli, 2017). Ακόμη, είναι εκείνο το σχολείο που εστιάζει στην ευημερία τόσο των μαθητών όσο και εν γένει του σχολικού περιβάλλοντος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του εξοπλισμού που χρησιμοποιείται και των χώρων που αξιοποιούνται, οι οποίοι είναι καθαροί και φιλόξενοι. Το προσωπικό είναι θετικό και υπεύθυνο, ενώ απορρίπτεται οποιαδήποτε μορφή εκφοβισμού (bullying). Το αειφόρο σχολείο προσπαθεί να εντοπίσει αλλά και να χρησιμοποιήσει τρόπους που βοηθούν στην εξοικονόμηση ενέργειας και πόρων που είναι ωφέλιμοι τόσο για τη σχολική μονάδα, όσο και για την ευρύτερη κοινότητα (Harris, 2008).

Ο ρόλος του αειφόρου σχολείου είναι να προωθεί την μάθηση ως μια διαδικασία διαπραγμάτευσης και επικοινωνίας, όχι ως μια πηγή πληροφοριών που αναλώνεται στην αποστήθιση ορισμών και τύπων. Εδώ η γνώση δεν αποτελεί θέσφατο, αλλά τίθεται υπό αμφισβήτηση. Διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για μια καινούργια κοινωνική και παιδαγωγική κουλτούρα, κατά την οποία η μάθηση έχει ως στόχο την ανάπτυξη των μαθητών και όχι την αποτελεσματικότητά τους (Φλογαΐτη & Λιαράου, 2009).

3.2 Στόχοι του αειφόρου σχολείου

Οι στόχοι του Αειφόρου Σχολείου έχουν εμπνευστεί από τις αξίες και τις αρχές της αειφορίας. Πιο συγκεκριμένα, συσχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να συνυπάρξουν οι λειτουργίες ενός σχολείου (διοικητικά θέματα, μαθησιακή διαδικασία, σχέσεις της σχολικής με την τοπική κοινότητα, διαχείριση των δομών) με την ιδέα της Αειφορίας (Breiting, Mayer & Mogensen, 2005). Το Αειφόρο σχολείο είναι εκείνο που προσπαθεί να μεταδώσει όσο το δυνατόν περισσότερες ευκαιρίες για μάθηση συνυφασμένες με τις ανάλογες εμπειρίες, έτσι ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να διαμορφώσουν δημιουργικά και εποικοδομητικά τις συνθήκες της μετέπειτα ζωής τους. Ο απώτερος στόχος είναι η εστίαση των αρχών της αειφορίας στον πυρήνα της σχολικής ζωής.

Μολοταύτα, το αειφόρο σχολείο έχει ως βασικό σκοπό την προώθηση της διατήρησης, της διαφύλαξης και της υποστήριξης του φυσικού περιβάλλοντος, υπό την έννοια του συστήματος που ζει και εξελίσσεται, καθώς και την προστασία του απέναντι στις καταστροφές και τις ζημιές που προκαλούνται από τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Παράλληλα, το Αειφόρο Σχολείο δίνει έμφαση στη μάθηση, με τέτοιο τρόπο που κατευθύνεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης (Hargreaves & Fink, 2006).

Η επίτευξη του μετασχηματισμού μιας σχολικής μονάδας σε αειφόρα, παραπέμπει σε πιο αποτελεσματική εκπαίδευση για την αειφορία και συνήθως συνδυάζεται με πρακτικές της καθημερινής ζωής στις οποίες εμπλέκεται ολόκληρη η σχολική κοινότητα στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Για την μετατροπή αυτή, υιοθετείται η προσέγγιση όλου του σχολείου (the whole school approach), όπου πραγματοποιείται μια ολιστική αναδόμηση της εκπαιδευτικής μονάδας. Το σχολείο υλοποιεί ορισμένες διαδικασίες που αφορούν τον στοχασμό, τη διερεύνηση και τη βελτίωση με σκοπό την αλλαγή της κουλτούρας που μέχρι τώρα προωθούσε (Gough, 2005).

3.3 Χαρακτηριστικά του Αειφόρου Σχολείου

Τα χαρακτηριστικά του Σχολείου που υιοθετεί τις αρχές της αειφορίας είναι πολλά και συνοψίζονται στα εξής (Birney, Kellard & Reed, 2011):

- Εστίαση στο περιβαλλοντικό και κοινωνικό αποτύπωμα που αφήνει στον πλανήτη.
- Αναζήτηση του σκοπού και του ήθους του εντός ενός ευρύτερου και παγκόσμιου πλαισίου.
- Βελτίωση της μάθησης και ενθάρρυνση των μαθητών για συμμετοχή σε δραστηριότητες με οικολογικό περιεχόμενο, στοχεύοντας στην ανάπτυξη της υπευθυνότητας.
- Ανάπτυξη και σύνδεση με διάφορες πρωτοβουλίες και πολιτικές που αφορούν στην εκπαίδευση.
- Συμμετοχή σε κάθε στάδιο μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, στο οποίο ενσωματώνονται οι ιδέες και οι πρακτικές της αειφορίας.

Σύμφωνα με τους Ferreira, Ryan & Tilbury (2006), το αειφόρο σχολείο διαποτίζεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Η διοίκηση, ο προγραμματισμός και ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής πολιτικής του σχολικού οργανισμού διαπνέεται από τις αρχές της αειφορίας.
2. Οι εμπλεκόμενοι φορείς στην εκπαιδευτική διαδικασία (σχολείο, γονείς, τοπικοί φορείς) κατευθύνονται και υιοθετούν τις αρχές της αειφορίας.

3. Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών περιλαμβάνουν συμμετοχικές μαθησιακές προσεγγίσεις με σκοπό την προαγωγή της διαπολιτισμικής κατανόησης, του αναστοχασμού, της δράσης, της ενσυναίσθησης και της συμμετοχής των μαθητών.
4. Στο σχολικό πρόγραμμα είναι ενσωματωμένοι οι πυλώνες της αειφορίας, δηλαδή τα ζητήματα της οικονομίας, του πολιτισμού, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος.
5. Οι εκπαιδευτικοί αναπτύσσονται επαγγελματικά μέσα στο αειφόρο σχολείο.
6. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει συστημικές και ολιστικές προσεγγίσεις για την αειφορία.
7. Δίνεται προτεραιότητα στην σύνδεση των δραστηριοτήτων των μαθητών με την τοπική κοινωνία και την αειφορία.
8. Το αειφόρο σχολείο παρακολουθεί, καταγράφει και προσπαθεί να ελαττώσει το οικολογικό του αποτύπωμα.
9. Οι εκπαιδευτικοί μετατρέπονται σε ερευνητές και φορείς των αλλαγών που αφορούν στην εκπαίδευση και κατά επέκταση στην κοινωνία.

Επιπρόσθετα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου παρουσιάζονται μέσα από τη διεθνή ανασκόπηση περί του θέματος, από το Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES) (Henderson & Tilbury, 2004) και τα οποία εκτίθενται παρακάτω:

- Η ηγεσία του σχολείου δίνει έμφαση στο θέμα της αειφορίας και για αυτό το εντάσσει στο σχολικό σχεδιασμό και πρακτική.
- Το σύνολο της σχολικής μονάδας συμμετέχει ενεργά στον σχεδιασμό και την ανάληψη δράσεων που σχετίζονται με τη βελτίωση και ανάπτυξη της.
- Οι μαθησιακές προσεγγίσεις εστιάζουν στη συμμετοχή των μαθητών με σκοπό την ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων τους για κριτική σκέψη και διαπολιτισμικότητα.
- Το αναλυτικό πρόγραμμα ενσωματώνει τις αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη στους κύριους τομείς μάθησης.
- Η επαγγελματική εξέλιξη αφορά στους εκπαιδευτικούς, στους εμπλεκόμενους με το πρόγραμμα αλλά και στη σχολική διοίκηση.
- Χρήση εξοπλισμού και δομών που στοχεύουν στο «πρασίνισμα» της σχολικής μονάδας.
- Περιορισμός στο οικολογικό αποτύπωμα του σχολείου.

Ακόμη μια προσέγγιση, αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου, γίνεται από την Φλογαϊτή, η οποία μάλιστα τα κατηγοριοποιεί με βάση το πεδίο στο οποίο εξελίσσονται. Έτσι, (<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ECD153/Flogaitiplires.pptx>)

- Στο παιδαγωγικό πεδίο, υιοθετείται η μαθητοκεντρική και βιοματική μέθοδος διδασκαλίας, η οποία δίνει έμφαση στον μαθητή, ενώ ο εκπαιδευτικός έχει υποστηρικτικό ρόλο στην ανακάλυψη. Επίσης, επιδιώκεται η συμμετοχή και η συνεργασία των μαθητών, όπου μέσα από τις εναλλακτικές μορφές διδασκαλίας, προωθείται η φιλοσοφία της πολυπλοκότητας, της κριτικής σκέψης, της δράσης και της συμμετοχής.
- Στο τεχνικό – οικονομικό πεδίο, η κατασκευή των υποδομών, η διαχείριση των πόρων και της ενέργειας καθώς η αξιοποίηση του χώρου του σχολείου γίνεται με κριτήριο τις αρχές της αειφορίας. Για παράδειγμα, ένας βιοκλιματικός σχεδιασμός, βοηθά στην πολύ – λειτουργική αξιοποίηση της σχολικής δομής, ενώ περιορίζει την άσκοπη χρήση ενέργειας και πόρων. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως στο πεδίο αυτό συμμετέχουν τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι μαθητές.
- Στο οργανωσιακό και κοινωνικό πεδίο, εντάσσονται οι προσπάθειες που σχετίζονται με τη ανάπτυξη της κουλτούρας της αλληλεγγύης, της επικοινωνίας και της συλλογικότητας, καθώς και της λήψης αποφάσεων από κοινού. Παράλληλα, τονίζεται η αναγκαιότητα της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών, μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, όπως και η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης. Τέλος, επιχειρείται η διαπραγμάτευση της διαδικασίας της μάθησης, αλλά και της κατοχύρωσης του δικαιώματος της κατάρτισης και επαγγελματικής εξέλιξης των εκπαιδευτικών.

3.4 Προϋποθέσεις ύπαρξης ενός Αειφόρου Σχολείου

Ο σκοπός του Αειφόρου Σχολείου είναι η ριζική αλλαγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η μετατροπή του σε ένα δυναμικό σύστημα, δηλαδή μια κοινότητα μάθησης, η οποία είναι σε θέση να οργανωθεί και να αναπτυχθεί αυτόνομα (Ζαχαρίου, 2015). Η ολοκληρωμένη αναδόμηση του σχολικού οργανισμού πρέπει να επιτευχθεί σε τρεις διαφορετικούς πυλώνες: α) στον παιδαγωγικό (μεταρρυθμίσεις στις εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και διδακτικές), β) στον τεχνικό – οργανωσιακό (αλλαγές στις υποδομές, στον εξοπλισμό, στις εγκαταστάσεις) και γ) στον κοινωνικό (διαμόρφωση και ανάπτυξη δεσμών ανάμεσα στο σχολείο και στην τοπική κοινωνία) (Γεωργίου & Δημητρίου, 2004).

Οι πρώτες χώρες στις οποίες υιοθετήθηκε η έννοια του Αειφόρου Σχολείου, η Αυστραλία και η Μεγάλη Βρετανία, έδωσαν έμφαση στην αλλαγή των παραπάνω πυλώνων και η διαμόρφωσή τους με βάση της ανάγκες και τις αρχές της αειφορίας. Μάλιστα, η Αυστραλία ακολούθησε τη διαδικασία των δέκα βημάτων για την ανάπτυξη των Αειφόρων Σχολείων, η οποία σχεδιάστηκε

με σκοπό τη οικειοποίηση της πρωτοβουλίας και λειτούργησε ως ερευνητική διαδικασία. Τα βήματα αυτά παρουσιάζονται ακολούθως (Gough, 2006) :

1. Στελέχωση της ομάδας – επιτροπής εργασίας με άτομα που αναλαμβάνουν τη δέσμευση της διεκπεραίωσης της διαδικασίας.
2. Πρόταση ολιστικής εκπαιδευτικής προσέγγισης, η οποία θα διεξαχθεί με τη συμμετοχή των μαθητών.
3. Έλεγχος στα στάδια της διαδικασίας.
4. Συγγραφή της υιοθετούμενης πολιτικής.
5. Προσδιορισμός των στόχων.
6. Σχεδιασμός των πρακτικών και των δράσεων σε όλο το φάσμα της σχολικής ζωής (διδασκεία ύλη, λειτουργίες, συμμετοχή της σχολικής κοινότητας).
7. Δημιουργία του προγράμματος σπουδών.
8. Εκπόνηση του προγράμματος σπουδών.
9. Παρακολούθηση, έλεγχος, καταγραφή και ανατροφοδότηση των διαδικασιών που εφαρμόζονται.
10. Επίτευξη των στόχων και του σκοπού μέσα από τη διαρκή ανατροφοδότηση και βελτίωση του προγράμματος.

Η προσέγγιση της Μεγάλης Βρετανίας ως προς τις προϋποθέσεις ύπαρξης του αειφόρου σχολείου, κατευθύνεται προς τον προσδιορισμό ορισμένων πρακτικών που χαρακτηρίζονται ως «σημεία εισόδου» (doorways) για το σχολείο (Department for Children Schools and Families, 2008). Τα οκτώ σημεία αυτά είναι:

1. Ποτά και τρόφιμα. Πρόκειται για προμηθευτές υγιεινών ποτών και τροφίμων και προέρχονται από την τοπική αγορά. Τα προϊόντα αυτά είναι φιλικά προς το περιβάλλον, περιέχουν τη δέσμευση της κοινωνικής ευθύνης, ενώ παράλληλα μεταχειρίζονται με καλό τρόπο τα ζώα στο τοπικό περιβάλλον.
2. Νερό και Ενέργεια: Πρόκειται για πρότυπα ενεργειακής απόδοσης, διατήρησης του νερού και ανανεώσιμης ενέργειας. Χρησιμοποιούν κατά κύριο λόγο την αιολική και ηλιακή ενέργεια, καθώς και την ενέργεια από τη μόνωση, τη βιομάζα αλλά και τη συγκέντρωση νερού από τις βροχές στο χώρο του σχολείου.
3. Κυκλοφορία και Μετακινήσεις. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται τα μοντέλα που προωθούν τη βιώσιμη μετακίνηση, δηλαδή τον περιορισμό της χρήσης των αυτοκινήτων μόνο σε αναγκαίες περιπτώσεις, καθώς και την ύπαρξη οχημάτων που είναι λιγότερο ανθυγιεινά ή λιγότερο ρυπογόνα.

4. Απόβλητα και Αγορές. Πρόκειται για μοντέλα που στοχεύουν στην μείωση των αποβλήτων και στην αύξηση των βιώσιμων αγορών, όπου δηλαδή εμπορεύονται αγαθά με πιστοποιημένα περιβαλλοντικά πρότυπα και προέρχονται συνήθως από τοπικές αγορές. Επιπλέον, συχνά παρατηρείται αύξηση της αξίας ως προς το κόστος, μέσα από την επανάχρηση ή την ανακύκλωση του προϊόντος.
5. Έδαφος και Κτήρια. Το σχολικό κτήριο σχεδιάζεται από όλους όσους το χρησιμοποιούν με τέτοιο τρόπο ώστε να παραπέμπει στην αειφορία (βιοκλιματική αρχιτεκτονική).
6. Συμμετοχή και Ένταξη. Πρόκειται για ένα μοντέλο που βασίζεται στο σεβασμό των ελευθεριών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημιουργικής έκφρασης και της διαπολιτισμικότητας. Με τον τρόπο αυτό, ενισχύεται η κοινωνική ενσωμάτωση και η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων.
7. Ευημερία σε τοπικό επίπεδο. Το πρότυπο αυτό στηρίζεται σε δραστηριότητες που προωθούν την βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της περιοχής, μέσα από τη συνεργασία και την αλληλεγγύη.
8. Παγκόσμια Διάσταση. Το μοντέλο αυτό προέρχεται από τις αρχές του πολίτη του κόσμου και βοηθά στη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων που κατοικούν σε άλλες περιοχές του κόσμου.

3.5 Το Αειφόρο Σχολείο στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, το αειφόρο σχολείο υπάρχει ως προαιρετικό πρόγραμμα των σχολικών δραστηριοτήτων, οι οποίες υλοποιούνται ετησίως έπειτα από σχετική απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων του εκάστοτε σχολείου, το οποίο ενδιαφέρεται να αναπτύξει δράσεις που βασίζονται στην καινοτομία.

(<https://drive.google.com/file/d/1GEhrmT9h1NdEAU0gjcoeDLo68H0uutY3/view>).

Το αειφόρο σχολείο ήρθε στην Ελλάδα εξαιτίας της πρωτοβουλίας της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (ΕΛΛΕΤ - <http://www.ellet.gr/en/>) και των Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών Αειφόρου (<http://www.aeiforum.eu>). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα «Σήμα Αειφόρου Σχολείου» και «Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο: Όλοι νοιαζόμαστε, Όλοι συμμετέχουμε!» υλοποιούνται υπό την αιγίδα των δύο παραπάνω φορέων. Ειδικότερα, η ΕΛΛΕΤ πραγματοποιούσε το διαγωνισμό «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» μέχρι και τη σχολική χρονιά 2012 – 2013, όπου διοικητικοί λόγοι απέτρεψαν την συνέχισή της (Συλλογικός Τόμος, 2014). Ο εν λόγω διαγωνισμός μελετούσε και βράβευε το ελληνικό σχολείο εκείνο που εφαρμόζε τις αρχές

της αειφορίας σε όλους τους πυλώνες (παιδαγωγικός, κοινωνικό – οργανωσιακός, περιβαλλοντικός) στο μέγιστο βαθμό, στο σύνολο των λειτουργιών του σχολείου (Καλαϊτζίδης & Δηλάρη, 2010).

Τα σχολεία που κατευθύνονται προς την ιδέα της αειφορίας αποκτούν μια πιστοποίηση που ονομάζεται «Σήμα Αειφόρου Σχολείου», η οποία χορηγείται όταν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως η υλοποίηση δραστηριοτήτων που υποδεικνύονται από τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου. Οι Δείκτες αυτοί αξιοποιούνται ως κριτήρια ποιότητας και μετασχηματισμού του σχολείου σε αειφόρο, έχοντας ως πρότυπο την «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014). Τα κριτήρια ποιότητας είναι σε αντιστοίχιση με τους δείκτες της αειφόρου ανάπτυξης και κατηγοριοποιούνται με βάση τις μαθησιακές διαδικασίες και τις διαδικασίες διδασκαλίας, τις σχέσεις του σχολείου με την τοπική κοινωνία, αλλά και την οργάνωση και πολιτική του σχολείου (Breiting et al, 2005).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως και στην ελληνική εκπαίδευση διατηρείται το τρίπτυχο του αειφόρου σχολείου, δηλαδή (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014):

1. Το παιδαγωγικό πεδίο (σχετίζεται με τη διαμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος και τη διδασκαλία ως απόρροια των ιδεών της αειφορίας).
2. Το οργανωσιακό / κοινωνικό πεδίο (αναφέρεται στις μεταρρυθμίσεις της διοίκησης, της οργάνωσης, την αλλαγή της κουλτούρας και των εξωτερικών σχέσεων του σχολείου με την κοινωνία).
3. Το περιβαλλοντικό πεδίο (αφορά στο οικονομικό και τεχνικό κομμάτι της σχολικής μονάδας).

Το «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» μετεξελέγη από την Παιδαγωγική Ομάδα της ΕΛΛΕΤ το 2014, και μετονομάστηκε σε «Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο: Όλοι νοιαζόμαστε, Όλοι συμμετέχουμε!». Το πρόγραμμα αναπτύσσεται γύρω από οκτώ διαστάσεις, οι οποίες ασχολούνται με τα εξής ζητήματα:

- Ανάδειξη της Δημοκρατίας, προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων καθώς και σεβασμός στις πολιτισμικές διαφορές.
- Καλύτερευση των συνθηκών μάθησης με έμφαση στο μέλλον.
- Καλλιέργεια της κριτικής σκέψης κατά την αποσαφήνιση εννοιών και παράλληλη ανάληψη δράσης, μέσα στο πλαίσιο των αρχών της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη.
- Προώθηση των τεχνών και του πολιτισμού στο σχολείο.

- Σχεδιασμός των σχολικών δομών με αειφορικό τρόπο ούτως ώστε να μειώνονται οι ενεργειακές ανάγκες.
- Εξοικονόμηση ενέργειας για τις μετακινήσεις από και προς τη σχολική μονάδα.
- Ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων.
- Βελτίωση της σωματικής και ψυχικής υγείας των μαθητών και των εκπαιδευτικών.
- Ανάλυση δράσεων σε τοπικό επίπεδο για την αντιμετώπιση προβλημάτων παγκόσμιου ενδιαφέροντος.

Το πρόγραμμα στοχεύει στη μετατροπή «της ατομικότητας σε συλλογικότητα», της αποστήθισης σε κριτική σκέψη, της μονομέρειας της αναλυτικής σκέψης σε πολυπλοκότητα της συνθετικής σκέψης. Επιδιώκει τη δημιουργία ενός σχολείου που ακολουθεί τη δική του στρατηγική μετασχηματισμού και δεν εκτελεί απλώς τις εγκυκλίους. (Τρικαλίτη, 2015).

ΜΕΡΟΣ Β' : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ο – ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Αναγκαιότητα ερευνητικού ερωτήματος

Η διεθνής βιβλιογραφία αποκαλύπτει πως οι απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με το αιεφόρο σχολείο είναι αρκετά περιορισμένη. Οι περισσότερες μελέτες εστιάζουν σε ζητήματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την αιεφόρο ανάπτυξη και όχι στις απόψεις των ίδιων των εκπαιδευτικών.

Οι υπάρχουσες έρευνες δείχνουν πως ο μεγαλύτερος αριθμός εκπαιδευτικών πιστεύει πως το υφιστάμενο εκπαιδευτικό σύστημα δεν προετοιμάζει τους μαθητές για την αντιμετώπιση της αιεφορίας, ούτε χρησιμοποιεί καθημερινές πρακτικές και διδασκαλίες που κατευθύνονται προς αυτήν (Australian Education for Sustainability Alliance, 2014). Ωστόσο, ο ίδιος αριθμός εκπαιδευτικών αναγνωρίζει τη σημασία της εκπαίδευσης για την αιεφόρο ανάπτυξη και τα οφέλη που αυτή θα είχε για τους μαθητές τους (Dewhurst & Pendergast, 2011). Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών υποστηρίζει την έννοια της αιεφορίας και την τοποθετεί στο επίκεντρο του σχολείου τους, ενώ ταυτόχρονα την χαρακτηρίζει ως ένα πολύ σοβαρό ζήτημα της προσωπικής τους ζωής (Jackson, 2013).

Επιπροσθέτως, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως είναι πλέον επιτακτική ανάγκη η μετατροπή της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε αιεφορική (Ταγκαλάκη, 2013) και ότι αυτή η κατεύθυνση είναι ικανή να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο μοντέλο ανάπτυξης της οικονομίας, καλλιεργώντας αξίες όπως η ισότητα, η δημοκρατία, η αλληλεγγύη τόσο σε τοπικό, όσο και παγκόσμιο επίπεδο (Καραμέρης κ.ά., 2006). Ακόμη, υποστηρίζεται πως η εκπαίδευση για την αιεφορία μπορεί να παράγει τη γνώση μέσα από ερευνητική διάθεση και να διευκολύνει την επαφή των μαθητών με το τοπικό περιβάλλον (Ταμουσέλη & Μητακίδου, 2006).

Αξιοσημείωτη είναι και η άποψη ορισμένων εκπαιδευτικών για την ολιστική προσέγγιση του σχολείου για την ΕΑΑ, δίνοντας έμφαση στην ενσωμάτωση αυτής στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, στις λειτουργίες, στην οργάνωση του σχολείου, καθώς και στη γενικότερη διαχείρισή του (Australian Education for Sustainability Alliance, 2014; Anyolo, 2015). Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η αιεφόρος ανάπτυξη ενδεχομένως να συνδέεται με το σύνολο των γνωστικών πτυχών του προγράμματος σπουδών και να συντελεί στην ενεργό συμμετοχή του μαθητή σε καθημερινές δραστηριότητες, αρχίζοντας από την απλή φροντίδα του χώρου του σχολείου και καταλήγοντας στην ευαισθητοποίηση απέναντι σε θέματα τοπικού, εθνικού και παγκόσμιου επιπέδου που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, υπάρχει μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στην οικογένεια, στο σχολικό περιβάλλον και στην τοπική κοινωνία (Ταμουσέλη & Μητακίδου, 2006).

Η παραπάνω διατύπωση, βρίσκει πρόσφορο έδαφος στο χώρο της σχολικής ηγεσίας, καθώς έχει ξεκινήσει ήδη η στρατηγική ενσωμάτωσης της αειφορίας στις κύριες δραστηριότητες του σχολείου (Birney, Kellard & Reed, 2011; Jackson, 2008). Η υιοθέτηση των αρχών της αειφορίας από τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών καθώς και διάφορες πρωτοβουλίες που λαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί πάνω σε ζητήματα που αφορούν την ΕΑΑ, είναι ενέργειες που πραγματοποιούνται και από πολλούς εκπαιδευτικούς στην Ελλάδα (Ταγκαλάκη, 2013; Μπαλούγιας, 2015). Επίσης, υπάρχει και μια μερίδα εκπαιδευτικών, η οποία υποστηρίζει πως η ΕΑΑ θα πρέπει να αποτελέσει και να εξετάζεται ως ένα ανεξάρτητο αντικείμενο, προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητό και να καλυφθούν επαρκώς όλα τα θέματα της αειφορίας (Anyolo, 2015). Αυτή η άποψη βασίζεται στη δυσκολία προσέγγισης της αειφορίας ως προς το γνωστικό αντικείμενο, παρόλο που υπάρχει μια θετική διάθεση για αυτό. Η πηγή της δυσκολίας αυτής είναι η έλλειψη κατανόησης της έννοιας της αειφορίας, η άγνοια του τρόπου διάχυσης της ΕΑΑ στην εκπαιδευτική πρακτική καθώς και στην αποσπασματική εκπαίδευση που λαμβάνεται από την αρχή (Australian Education for Sustainability Alliance, 2014; Αντωνίου, 2010; Δοντσίδου, 2017; Καδιγιαννόπουλος, 2015). Παραδείγματος χάριν, το οικολογικό αποτύπωμα που αφήνουν τα σχολεία της Μεγάλης Βρετανίας (τα οποία έχουν ενσωματώσει στην εκπαίδευσή τους τις αρχές της ΕΑΑ) είναι μεγαλύτερο, από το αντίστοιχο που αφήνουν τα σχολεία της Πολωνίας που δεν την έχουν ενσωματώσει (Batorczak & Hindson, 2016). Επιπλέον, παρατηρείται πως η διαισθητική και όχι η επιστημονική προσέγγιση της αειφορίας δημιουργεί προβλήματα στην κατανόησή της (Switala, 2016).

Σημαντικό είναι να τονιστούν οι περιορισμοί που υφίστανται για την εκπαίδευση για την αειφορία, οι οποίοι δεν διευκολύνουν τη μετατροπή του σχολείου σε αειφόρο (Anyolo, 2015. Australian Education for Sustainability Alliance, 2014. Batorczak & Hindson, 2016. Gough, 2005. Jaspar, 2008. Αντωνίου, 2010. Δοντσίδου, 2017. Καδιγιαννόπουλος, 2015. Κανάση, 2017. Ταγκαλάκη, 2013. Ταμουσέλη & Μητακίδου, 2006):

1. Η μη συνειδητοποίηση της αξίας της αειφορίας και του ορισμού της ως προτεραιότητα.
2. Η σχετική έλλειψη εμπειρίας καθώς και η ανεπαρκής κατάρτιση σε ζητήματα αειφορίας.
3. Η έλλειψη προγραμμάτων που βοηθούν στην επιμόρφωση για την αειφορία, όπως και η αναξιοπιστία των ήδη υπάρχουσων.
4. Η ελαχιστοποίηση του προσωπικού χρόνου ως συνάρτηση με το πρόγραμμα σπουδών.
5. Η μη οικονομική υποστήριξη των προγραμμάτων αειφορίας.
6. Η απουσία κινήτρων για τους εκπαιδευόμενους σχετικά με την αειφορία.
7. Η έλλειψη εκπαιδευτικού εξοπλισμού και υλικού για την αειφορία.
8. Η ανεπάρκεια στήριξης και συντονισμού από την διοίκηση.

Μολαταύτα, υπάρχει και η ελπιδοφόρα πτυχή της μετάβασης του σχολείου σε αειφόρο και τα βασικά, θετικά μηνύματα συνοψίζονται παρακάτω:

1. Η έλλειψη οργανωμένων δράσεων για την αειφορία μπορεί να υφίσταται, όμως είναι γεγονός πως μερικοί εκπαιδευτικοί διαθέτουν ορισμένα εσωτερικά κίνητρα (για παράδειγμα, μεγάλωσαν σε οικογένειες που υιοθετούσαν τις αρχές της αειφορίας ή ότι έχουν πάθος για τη βιωσιμότητα των επόμενων γενεών) που τους οδηγούν στο να διδάξουν για την αειφορία. Η καινοτομία και ο ενθουσιασμός που τους διακατέχουν λειτουργούν θετικά για τον μαθητή, αποτελώντας ένα υγιές πρότυπο για τον ίδιο (Jaspar, 2008).
2. Η υιοθέτηση της μαθητοκεντρικής και βιωματικής μεθόδου διδασκαλίας σε συνδυασμό με το διερευνητικό τρόπο μάθησης, συντελούν στην ομαλή ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας στην εκπαίδευση (Ταγκαλάκη, 2013; Ταμουσέλη & Μητακίδου, 2006).
3. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι πολύ σημαντικός για την προώθηση καινοτόμων αλλαγών και δράσεων στα σχολεία, καθώς αποτελούν ένα από τα πιο δυναμικά κομμάτια της εκπαιδευτικής κοινότητας (Fullan, 2006).

Για τους παραπάνω λόγους, η καταγραφή των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την αειφορία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Είναι εκείνοι οι παράγοντες που γνωρίζουν τις σχολικές λειτουργίες εσωτερικά και καλούνται να αποτυπώσουν το κατά πόσο γνωρίζουν τις αιτίες που θα βοηθήσουν στην μετατροπή των σχολείων σε αειφόρα, πως θα μεταδοθούν οι έννοιες της αειφορίας και του αειφόρου σχολείου, πως θα συντελέσουν στην βελτίωση της ποιότητας του σχολείου και κατά συνέπεια, μέσα από τον διάλογο, του τοπικού και παγκόσμιου περιβάλλοντος. Επιπλέον, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί πως η προθυμία των εκπαιδευτικών για αλλαγή βοηθά στην ανάπτυξη των πρακτικών για αειφορία εντός των σχολικών μονάδων.

Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί με βάση τα ελληνικά δεδομένα, εστιάζουν στη διερεύνηση της συμβολής των Δεικτών του Αειφόρου Σχολείου στην επίτευξη των στόχων της αειφορίας (Καλαϊτζίδης & Μπλίτσας, 2015). Επιπλέον, άλλες έρευνες εξετάζουν το βαθμό υιοθέτησης των αρχών της αειφορίας από τα ελληνικά σχολεία καθώς και το κατά πόσο αυτά διαθέτουν τα χαρακτηριστικά ενός αειφόρου σχολείου (Δοντσίδου, 2017).

Η απουσία εκτεταμένης έρευνας για την αειφορία και τη πρωτοβάθμια εκπαίδευση, συνηγορεί στην αναγκαιότητα της οικείας μελέτης, η οποία πρόκειται να αναδείξει τις απόψεις των εκπαιδευτικών τόσο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Αναλυτικά, το παρόν εγχείρημα μελετά τις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τα εμπόδια που θεωρούν ότι υπάρχουν για την υλοποίηση της αειφορίας, το κατά πόσο είναι δεκτικοί σε μια μετατροπή του σχολείου σε αειφόρο, καθώς και το κατά πόσο γνωρίζουν την έννοια της αειφορίας και του αειφόρου σχολείου. Η μελέτη αυτή, σε συνδυασμό με τις προοπτικές της αειφορίας στην ελληνική εκπαίδευση, μπορεί να

προσφέρει σπουδαία αποτελέσματα στην επιστημονική γνώση, μέσα από την καταγραφή του υπάρχοντος σχολικού κλίματος. Τέλος, τα εξαγόμενα αποτελέσματα είναι δυνατό να λειτουργήσουν προ – ερευνητικά για άλλες έρευνες που πραγματεύονται το μετασχηματισμό του σχολείου σε αειφόρο, αλλά και να χρησιμοποιηθούν ως υλικό από το Υπουργείο Παιδείας και τα Πανεπιστήμια της χώρας σαν αρωγός στον σχεδιασμό της πολιτικής για την εκπαίδευση (Creswell, 2011).

4.2 Σκοπός της Έρευνας – Ερευνητικά Ερωτήματα

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με το αειφόρο σχολείο στο νομό Αττικής. Πιο συγκεκριμένα μέσα από την ερευνητική εργασία καλούμαστε να απαντήσουμε στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη;
2. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την εκπαίδευση για την αειφορία.
3. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου και την αναγκαιότητά του;
4. Τι χαρακτηριστικά αειφόρου σχολείου περιλαμβάνει το σχολείο που εργάζονται;
5. Ποιοι παράγοντες δυσχεραίνουν την εδραίωση του αειφόρου σχολείου;
6. Ποια είναι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πάνω στην αειφορία αλλά και τα κίνητρα επιμόρφωσης τους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ο – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Παρουσίαση μεθοδολογίας της έρευνας

Η έρευνα, οποιοδήποτε περιεχόμενο και αν έχει, χρησιμοποιεί τη λογική και την εμπειρία, έτσι ώστε μέσα από την αυστηρή δομή των φυσικών και των κοινωνικών επιστημών να προκύψουν οι καθολικοί νόμοι που διέπουν την συμπεριφορά των ατόμων. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτική έρευνα λειτουργεί ως έναυσμα για τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να αναπτυχθεί μια δυνατή βάση γνώσεων που θα επιτρέπει την περαιτέρω ανοδική πορεία της εκπαίδευσης (Cohen et al, 2008).

Η εμπειρική ανάλυση βοηθά στην διερευνητική προσέγγιση της κοινωνικής πραγματικότητας, χρησιμοποιώντας την ποσοτική ή την ποιοτική ανάλυση. Οι δύο αυτές αναλύσεις διαθέτουν τρία κύρια μέσα συλλογής δεδομένων, δηλαδή τη συνέντευξη, την παρατήρηση και το ερωτηματολόγιο (Παρασκευόπουλος, 1993). Κατά την υλοποίηση μεγάλων ή μεσαίων ερευνών, αξιοποιούνται περισσότερο οι ποσοτικές μέθοδοι, οι οποίες μέσα από τα αυστηρά δομημένα εργαλεία που χρησιμοποιούν, δίνουν τη δυνατότητα της αντικειμενικής ανάλυσης της πραγματικότητας και της περαιτέρω στατιστικής επεξεργασίας των συλλεγόμενων δεδομένων (Robson, 2002).

Η εν λόγω έρευνα αξιοποιεί την ποσοτική ερευνητική μέθοδο, διότι μέσω αυτής επιτυγχάνεται η τυποποίηση των δεδομένων που συλλέγονται, προσεγγίζεται μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, ενώ παράλληλα μπορούν να αναλυθούν στατιστικά τα στοιχεία (Κορρές, 2011). Ακόμη, η ποσοτική ερευνητική μέθοδος διευκολύνει την υλοποίηση πιο έγκυρου και αυστηρού ελέγχου στις θεωρητικές υποθέσεις, και δίνει τη δυνατότητα της αποστασιοποίησης του ερευνητή και την επίτευξη αντικειμενικότητας (Παρασκευόπουλος, 1993). Ως εκ τούτου, η τεχνική που θα αξιοποιηθεί για την συλλογή του υλικού είναι το δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο στηρίζεται σε ερωτήσεις κλειστού τύπου, αφού έτσι είναι δυνατό να καταγραφούν περισσότερες απόψεις.

5.2 Διαδικασία Εκτέλεσης της Έρευνας

Η προτεινόμενη μελέτη ακολουθεί μια ποσοτική ερευνητική προσέγγιση, που περιλαμβάνει την χρήση του ερωτηματολογίου ως πρωταρχική μέθοδο. Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια των μηνών του Δεκεμβρίου του Ιανουαρίου έτους 2021-2022 στο νομό της Αττικής. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν σε Εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Αττικής που εργάζονται σε σχολεία δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης. Εξαιτίας των δυσμενών συνθηκών λόγω της πανδημίας του Covid-19 τα ερωτηματολόγια διαμορφώθηκαν σε ηλεκτρονική μορφή και μοιράστηκαν μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και διαδικτύου. Οι συμμετέχοντες αφού ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας και βεβαιώθηκαν και για την ανωνυμία τους είχαν στην διάθεση της ένα εύλογο χρονικό διάστημα για να απαντήσουν στις ερωτήσεις του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.

Μετά την λήψη των απαντήσεων, ξεκίνησε η καταγραφή και η ανάλυση των δεδομένων, η οποία καταλήγει στα συμπεράσματα της έρευνας.

5.3 Δείγμα/ Πληθυσμός της Έρευνας

Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας αποτελείται από εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Αττικής που εργάζονται σε σχολεία δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης. Με σκοπό την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας, πραγματοποιήθηκε τυχαία δειγματοληψία. Το δείγμα ήταν 101 εκπαιδευτικοί που εργάζονταν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με σκοπό το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό του συνολικού πληθυσμού.

5.4 Δομή του Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την συλλογή δεδομένων που περιλαμβάνουν αριθμητικά δεδομένα. Ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε ως μέσο συλλογής, είναι γιατί μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς την απαραίτητη, φυσική παρουσία του ερευνητή, ενώ δεν είναι σχετικά δύσκολο στην ανάλυση (Cohen et al., 2008). Παράλληλα, το ερωτηματολόγιο μπορεί να διανεμηθεί χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικά μέσα, σε μεγάλο δείγμα εκπαιδευτικών, και διευκολύνει αρκετά, στην εποχή της πανδημίας. Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε από την ερευνήτρια, η οποία έλαβε υπόψη της και άλλες παρόμοιες έρευνες (Καραμέρης κ.ά., Φλογαίτη & Λιαράκου, 2009).

Μέσα στο ερωτηματολόγιο υπάρχουν συνολικά πέντε ενότητες, οι οποίες πραγματεύονται διαφορετικά θέματα. Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου (φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο και σύνολο ετών στην υπηρεσία). Στις επόμενες ενότητες περιλαμβάνονται ερωτήσεις κλειστού τύπου που αφορούν τις απόψεις για την Αειφορία και την Αειφόρο Ανάπτυξη (Ενότητα 2), για την Εκπαίδευση και την Αειφορία (Ενότητα 3), για το Αειφόρο Σχολείο (Ενότητα 4), καθώς και για την Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για την Αειφορία (Ενότητα 5). Οι ερωτήσεις της κάθε ενότητας είναι είτε της πενταβάθμιας κλίμακας Likert (διαφωνώ απόλυτα, διαφωνώ μερικώς, ούτε διαφωνώ – ούτε συμφωνώ, συμφωνώ μερικώς, συμφωνώ απόλυτα), είτε επιλογής. Κατά αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται η διαφοροποιημένη έκφραση απόψεων (Creswell, 2011). Το ερωτηματολόγιο (Παράρτημα I) συνοδεύεται από επιστολή (Παράρτημα II), η οποία διαφυλάσσει την ανωνυμία των ερωτώμενων, την χρήση των απαντήσεων μόνο για ερευνητικούς σκοπούς καθώς και τη μη δημοσιοποίησή τους, ενώ παράλληλα ενημερώνει για το σκοπό και τους λόγους της έρευνας (Παρασκευόπουλος, 1993). Ο σχεδιασμός των ερωτήσεων έχει γίνει με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να μην αφήνονται περιθώρια παρερμηνείας ή ασάφειας.

5.5 Αξιοπιστία και Εγκυρότητα της Έρευνας

Για να μπορέσει να διασφαλιστεί η εξαγωγή έγκυρων και αξιόπιστων συμπερασμάτων είναι απαραίτητο να υπάρχει αξιοπιστία και εγκυρότητα στην ερευνητική μέθοδο. Για την ακρίβεια, «η αξιοπιστία έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση την εγκυρότητα» (Cohen, Manion & Morisson, 2008).

Όπως τονίστηκε και παραπάνω, η μέθοδος συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε είναι η ποσοτική, η οποία θεωρείται έγκυρη, εφόσον τα ποσοτικά συμπεράσματα που προκύπτουν, επαρκούν για την ικανοποίηση των απαιτήσεων των ερευνητικών ερωτημάτων. Το γεγονός της ύπαρξης συνέπειας και συνοχής σε κάθε μέρος της έρευνας, είναι ικανό να προσδώσει ασφαλή συμπεράσματα για τον πληθυσμό, στηριζόμενοι στο δείγμα της έρευνας. Επιπλέον, ένα τμήμα των ερωτημάτων που υπάρχουν στην έρευνα έχει σχετιστεί με ερωτήματα που συναντώνται κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, ενώ το υπόλοιπο τμήμα προσπαθεί να καλύψει το κενό που δημιουργείται λόγω έλλειψης σχετικών ερευνών για το αειφόρο σχολείο. Μια σημαντική παράμετρος που αξιοποιήθηκε κατά την κατασκευή του ερωτηματολογίου, ήταν αυτό να μην είναι ιδιαίτερα μεγάλο, γιατί ενδεχομένως έτσι να αυξανόταν η απροθυμία των ερωτώμενων να απαντήσουν. Ως εκ τούτου, δεν συντρέχουν λόγοι εγκυρότητας ως προς το περιεχόμενο.

Αναφορικά με την αξιοπιστία της έρευνας, αυτή γεννάται μέσα από την σταθερότητα των ερευνητικών ερωτημάτων. Με άλλα λόγια, τα ερωτήματα θα παρέμεναν ίδια, αν διεξαγόταν σε διαφορετική χρονική περίοδο η έρευνα. Ακόμη, όσες φορές και αν επαναλαμβανόταν η ερευνητική διαδικασία, θα μπορούσε και πάλι να γίνει η συλλογή των απαιτούμενων δεδομένων. Κατά τη διαμόρφωση του ερωτηματολογίου και για τον έλεγχο της αξιοπιστίας του, δόθηκε πιλοτικά σε 10 άτομα και ζητήθηκε η αναφορά τυχόν νοηματικών ασαφειών. Η πιλοτική αυτή δοκιμή έδειξε πως τα ερωτήματα ήταν σαφώς δομημένα, με σαφήνεια και νοηματική σύνδεση με τα ερευνητικά ερωτήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ο – ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

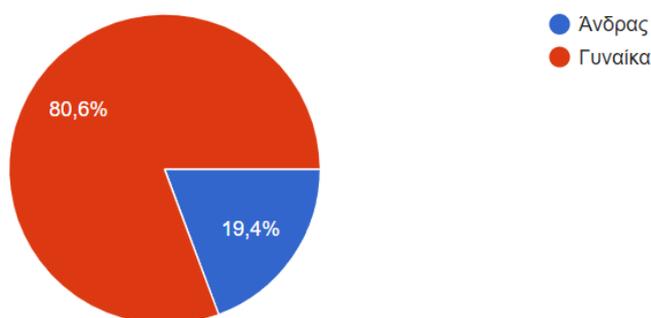
6.1 Τα δημογραφικά αποτελέσματα της έρευνας

Στην έρευνα συμμετείχαν 101 εκπαιδευτικοί που εργάζονται και στην Πρωτοβάθμια στο νομό Αττικής. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ενδελεχώς παρακάτω.

Ερώτημα 1^ο – Φύλο

Στην έρευνα συμμετείχαν οι γυναίκες σε ποσοστό 80,6%, ενώ οι άντρες άγγιξαν το 19,4% (Διάγραμμα 1).

Ποιο είναι το φύλο σας;

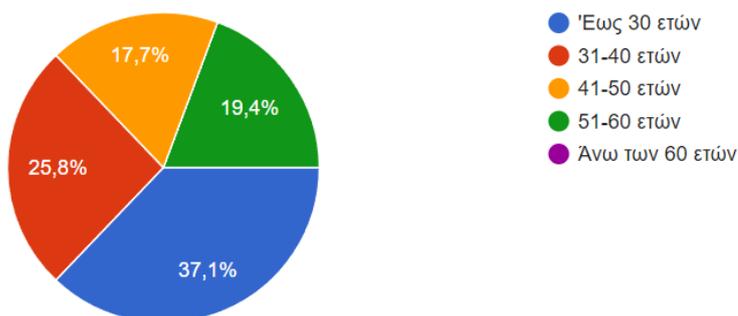

Διάγραμμα 1: Το φύλο των Εκπαιδευτικών.

Ερώτημα 2° – Ηλικία

Η ηλικία των εκπαιδευτικών που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε ως εξής: 37 εκπαιδευτικοί είναι μέχρι 30 ετών (37,1%), 26 άτομα είναι από 31 έως 40 ετών (25,8%), 20 άτομα είναι από 51 έως 60 ετών (19,4%), ενώ 18 εκπαιδευτικοί είναι από 41 έως 50 ετών (17,7%) (Διάγραμμα 2.).

Ποια είναι η ηλικία σας ;

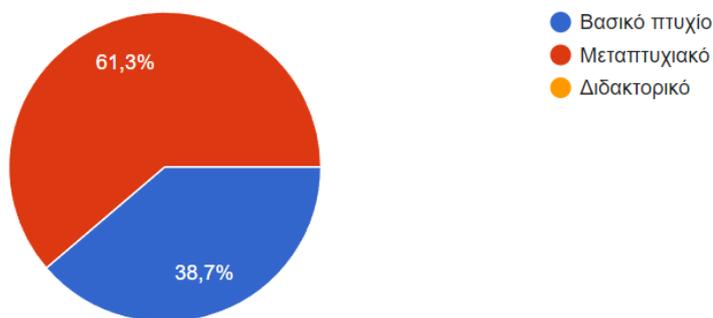

Διάγραμμα 2.: Η ηλικία των Εκπαιδευτικών.

Ερώτημα 3° – Επίπεδο Εκπαίδευσης

Στο ερώτημα για το επίπεδο εκπαίδευσης, το 61,3% δήλωσε πως διαθέτει μεταπτυχιακές σπουδές, ενώ το 38,7%, διαθέτει μόνο το βασικό πτυχίο (Διάγραμμα 3).

Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

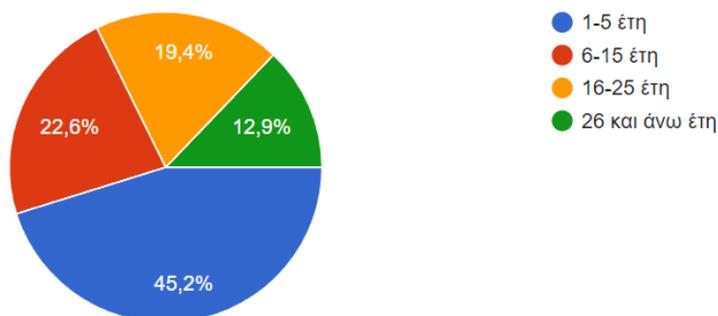

Διάγραμμα 3.: Εκπαιδευτικό Επίπεδο του δείγματος.

Ερώτημα 4^ο – Έτη Υπηρεσίας

Το πέμπτο ερώτημα αναφέρεται στα έτη υπηρεσίας των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, το 45,2% κυμαίνεται από 1-5 έτη, το 22,6% βρίσκεται στην υπηρεσία από 6 έως 15 έτη, το 19,4% κυμαίνεται από 16 έως 25 έτη, ενώ το 12,9% από 26 έτη και άνω (Διάγραμμα 4).

Ποιο είναι το σύνολο ετών της υπηρεσίας σας ;

Διάγραμμα 4. Τα έτη υπηρεσίας του δείγματος.

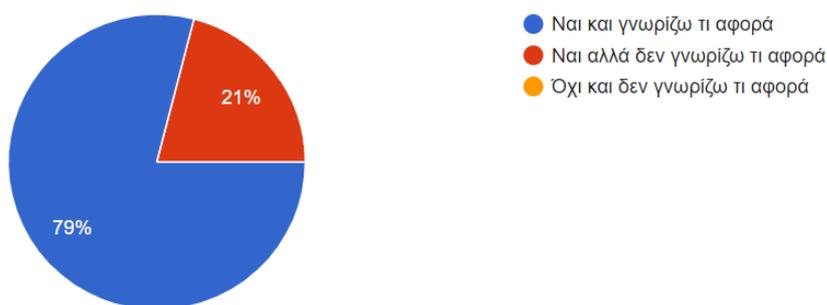
6.2 Αποτελέσματα της Ενότητας «Απόψεις για την Αειφορία και την Αειφόρο Ανάπτυξη»

Παρακάτω αναλύονται τα αποτελέσματα της Ενότητας 2 «Απόψεις για την Αειφορία και την Αειφόρο Ανάπτυξη ανά ομάδα ερωτήσεων.

Ερώτημα 1°

Το πρώτο ερώτημα της δεύτερης ενότητας σχετίζεται με το κατά πόσο έχουν ακούσει οι ερωτώμενοι για τον όρο Αειφορία. Είναι χαρακτηριστικό πως το σύνολο των εκπαιδευτικών του δείγματος έχουν ακούσει τον όρο Αειφορία, ωστόσο το 21% αυτού, δεν γνωρίζει σε τι αναφέρεται. Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος (79%), γνωρίζει την έννοια της Αειφορίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως δεν υπήρξε ούτε ένα άτομο της οικείας μελέτης που να δήλωσε πως δεν έχει ακούσει τίποτα για τον όρο Αειφορία (Διάγραμμα 5.).

Έχετε ακούσει τον όρο αειφορία ;

Διάγραμμα 5: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση «Έχετε ακούσει τον όρο Αειφορία;».

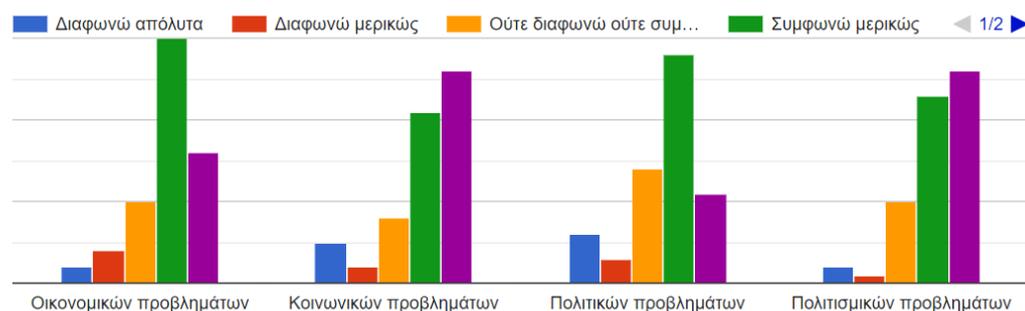
Ερώτημα 2°

Το δεύτερο ερώτημα σχετίζεται με το βαθμό στον οποίο πιστεύουν οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί ότι η αειφόρος ανάπτυξη στοχεύει στην επίλυση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών προβλημάτων. Από την μελέτη των αποτελεσμάτων (Διάγραμμα 6.7.), φαίνεται πως:

- Για τα οικονομικά προβλήματα, η πλειονότητα (49 άτομα) συμφωνεί μερικώς πως η αειφορία συντελεί στην επίλυσή τους. Σε αντιδιαστολή, υπάρχουν 7 άτομα που διαφωνούν μερικώς με αυτήν την πρόταση. Σαφώς, υποστηρίζονται και οι ακραίες θέσεις, (Διαφωνώ Απόλυτα – 3 άτομα /Συμφωνώ Απόλυτα – 25 άτομα) αλλά υπάρχουν και μερικοί που ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν με την άποψη αυτή (17 άτομα).

- Για τα κοινωνικά προβλήματα, η πλειονότητα συμφωνεί απόλυτα (43 άτομα) πως η αειφορία στοχεύει στην επίλυσή τους, ενώ ακολουθούν αυτοί που συμφωνούν μερικώς (34 άτομα) και κατόπιν αυτοί που ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν (13 άτομα). Ακόμη, 8 άτομα διαφωνούν απόλυτα με την πρόταση αυτή, ενώ 3 διαφωνούν μερικώς.
- Για τα πολιτικά προβλήματα, η πλειονότητα συμφωνεί μερικώς (45 άτομα) πως η αειφορία στοχεύει στην επίλυσή τους. Ακολουθούν: Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ (23 άτομα), συμφωνώ απόλυτα (18 άτομα), διαφωνώ απόλυτα (10 άτομα) και διαφωνώ μερικώς (5 άτομα).
- Για τα πολιτισμικά προβλήματα, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος συμφωνεί απόλυτα (43 άτομα), ενώ ακολουθούν αυτοί που συμφωνούν μερικώς (37 άτομα), εκείνοι που απάντησαν «ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ»(16) και τέλος αυτοί που διαφωνούν απόλυτα (3 άτομα) και διαφωνούν μερικώς (2 άτομο).

Κατά την άποψη σας η αειφορία στοχεύει στην επίλυση :

Διάγραμμα 6. Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τους στόχους της Αειφορίας.

Ερώτημα 3^ο

Το τρίτο ερώτημα σχετίζεται με γενικές απόψεις που αφορούν την αειφορία. Τα συμπεράσματα που εξήχθησαν, συνοψίζονται παρακάτω (Διάγραμμα 6.8).

Αρχικά, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών που ερωτήθηκαν, θεωρούν πως η αειφορία αποτελεί μια επιτεύξιμη πράξη (Συμφωνώ μερικώς) σε ποσοστό 58%. Ένα μεγάλο μέρος μάλιστα συμφωνεί απόλυτα σε ποσοστό 21%. Είναι χαρακτηριστικό πως δεν υπήρχε δείγμα του πληθυσμού που να διαφώνησε απόλυτα με το κατά πόσο είναι επιτεύξιμη η αειφορία.

Ακολούθως, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (31%) διαφωνούν πλήρως με την ιδέα πως η αειφορία ισοδυναμεί με την καπιταλιστική προσέγγιση της ανάπτυξης. Ένα μεγάλο μέρος του δείγματος δεν έχει άποψη (ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ – 27,5%), ενώ κάποιιοι διαφώνησαν μερικώς (16%) και κάποιιοι συμφώνησαν μερικώς (21%).

Αναφορικά με το εάν η αειφορία είναι σε θέση να γεφυρώσει το χάσμα της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος, οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν πως κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει (Συμφωνώ μερικώς – 47%) και μάλιστα σε απόλυτο βαθμό (35,5%). Να σημειωθεί πως δεν υπήρξε κανένας εκπαιδευτικός του δείγματος που να διαφώνησε πλήρως με την άποψη αυτή.

Ακολούθως, διατυπώθηκε η πρόταση για το κατά πόσο η αειφορία αποτελεί μια ουτοπία. Οι εκπαιδευτικοί, σε μεγάλο μέρος (32%) δεν εξέφρασαν την άποψή τους, ενώ αρκετοί από αυτούς (23% - διαφωνώ απόλυτα και 24% - διαφωνώ μερικώς) τάχθηκαν εναντίον της πρότασης αυτής.

Εντυπωσιακό είναι το ποσοστό των εκπαιδευτικών (53,2%) που συμφώνησε πως η αειφορία μπορεί να εφαρμοστεί με καίριες αλλαγές στο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης. Γενικά, οι περισσότερες απαντήσεις συμφώνησαν με το περιεχόμενο της ερώτησης, ενώ υπήρξαν και αρκετοί εκπαιδευτικοί που δεν διαφώνησαν, αλλά ούτε και συμφώνησαν (18,2%).

Επιπλέον, το μεγαλύτερο τμήμα του δείγματος δείχνει να συμφωνεί πως η αειφορία εστιάζει στην αλληλεγγύη, την δικαιοσύνη και τη δημοκρατία (συμφωνώ απόλυτα – 42%), ενώ είναι χαρακτηριστικό πως δεν υπήρξε καμία απάντηση που να διαφωνούσε με την παραπάνω πρόταση.

Ακόμη, φαίνεται πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί πιστεύουν η αειφορία αποτελεί μια ανάπτυξη που στοχεύει στον λιτό τρόπο ζωής (συμφωνώ μερικώς – 37% και συμφωνώ απόλυτα 18%) και πως πρόκειται για ένα μοντέλο που είναι ικανό να διαχειριστεί τα προβλήματα, λαμβάνοντας υπόψη ταυτόχρονα οικονομικούς, οικολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες (συμφωνώ απόλυτα – 51,6%).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με το κατά πόσο η αειφορία θα έπρεπε να υιοθετηθεί ως πολιτική άμεσα. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών δήλωσε πως κάτι τέτοιο πρέπει να γίνει άμεσα (συμφωνώ απόλυτα – 43,5%), ενώ υπήρξε ένα πολύ μικρό ποσοστό (4,8%) που διαφώνησε με την πρόταση αυτή.

Επιπροσθέτως, η πλειονότητα των ερωτηθέντων (51,6%) πιστεύει πως η επιδίωξη της αειφορίας είναι η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με γνώμονα το σεβασμό προς το περιβάλλον, καθώς και πως η αειφορία αντιμετωπίζει τα προβλήματα σε όλα τα επίπεδα, από τοπικό μέχρι παγκόσμιο επίπεδο (συμφωνώ απόλυτα - 37% και συμφωνώ μερικώς 27,5%).

Η αειφορία:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε Διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα	Σύνολο
Είναι επιτεύξιμη	0	7	15	58	21	101
Ισοδυναμεί με την καπιταλιστική προσέγγιση της ανάπτυξης	32	16	27	21	5	101
Γεφυρώνει το χάσμα: Ανάπτυξη ή περιβάλλον;	0	6	11	48	36	101
Αποτελεί μια ουτοπία	23	24	32	17	5	101
Μπορεί να εφαρμοστεί με καίριες αλλαγές στο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης	0	6	18	53	24	101
Εστιάζει στην αλληλεγγύη , την δικαιοσύνη και την δημοκρατία	0	0	21	38	42	101
Αποτελεί μια ανάπτυξη που έχει ως στόχο τον λιτό τρόπο ζωής.	9	10	27	37	18	101
Διαχειρίζεται τα προβλήματα λαμβάνοντας υπόψιν ταυτόχρονα οικονομικούς, οικολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες	0	6	17	26	52	101
Είναι πολιτική που θα έπρεπε να	0	5	18	34	44	101

ενσωματωθεί άμεσα						
Αντιμετωπίζει τα προβλήματα σε όλα τα επίπεδα (από τοπικό μέχρι πλανητικό)	0	16	21	27	37	101
Επιδιώκει κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη με γνώμονα τον σεβασμό στο περιβάλλον	0	4	15	31	52	101

Πίνακας 2.: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την αειφορία.

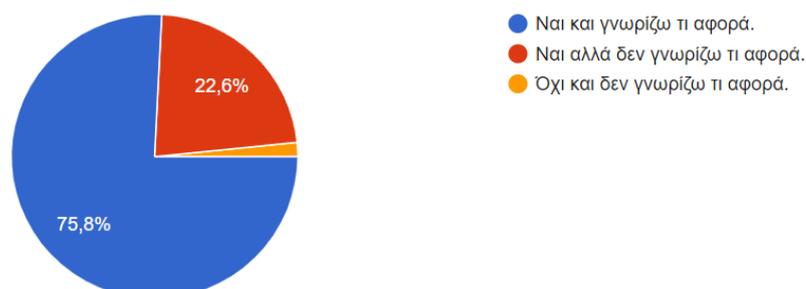
6.3 Αποτελέσματα της ενότητας «Εκπαίδευση και Αειφορία»

Παρακάτω αναλύονται τα συμπεράσματα, όπως προέκυψαν από την Τρίτη ενότητα «Εκπαίδευση και Αειφορία».

Ερώτημα 1^ο

Το πρώτο ερώτημα της τρίτης ενότητας αφορά στο κατά πόσο γνωρίζουν οι ερωτώμενοι τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφορία. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών έχει ακούσει τον όρο (75,8%), αλλά υπάρχει και ένα ποσοστό 22,6% που δεν γνωρίζει περί τίνος πρόκειται. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως υπάρχει ένα πολύ μικρό μέρος του δείγματος (1,6%), το οποίο δεν έχει ακούσει, αλλά ούτε και γνωρίζει σε τι αναφέρεται ο όρος Εκπαίδευση για την Αειφορία (Διάγραμμα 7.).

Γνωρίζετε τον όρο εκπαίδευση για την αειφορία ;

Διάγραμμα 7.: Απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ερώτηση: «Γνωρίζετε τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφορία;».

Ερώτημα 2°

Το δεύτερο ερώτημα της τρίτης ενότητας αναφέρεται στο βαθμό ενσωμάτωσης της αειφορίας μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών. Στην πλειονότητα τους, οι εκπαιδευτικοί (61,3%) απάντησαν πως είναι απαραίτητο να είναι ενσωματωμένη μέσα σε κάθε μάθημα, ωστόσο ένα σημαντικό ποσοστό (30,6%) υποστήριξε πως η ΕΑΑ πρέπει να υπάρχει στο αναλυτικό πρόγραμμα ως ξεχωριστό μάθημα. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό (8,1%), θεωρεί πως η Εκπαίδευση για την Αειφορία πρέπει να είναι εκτός ύλης και προγράμματος αναλυτικών σπουδών (Διάγραμμα 8).

Θεωρείτε ότι η εκπαίδευση για την αειφορία και το περιβάλλον θα πρέπει :

Διάγραμμα 8.: Απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με την ενσωμάτωση της ΕΑΑ στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Ερώτημα 3°

Το τρίτο ερώτημα περιλαμβάνει ερωτήσεις που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την αειφορία. Παρακάτω ακολουθεί μια σύνοψη των αποτελεσμάτων.

- Ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων (56,5%), θεωρεί πως είναι απαραίτητο να διδάσκονται στο σχολείο οι μαθητές τις αειφορικές αρχές και πρακτικές, καθώς η εκπαίδευση για την αειφορία δίνει τη δυνατότητα στο σχολείο να αναπτυχθεί στο κομμάτι των μαθησιακών πρακτικών και της διδασκαλίας (43,5%). Είναι εντυπωσιακό, πως μεγάλο

μέρος του δείγματος (63%) είναι υπέρ της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με τους στόχους και τις πρακτικές της αειφορίας.

- Ένα μέρος των εκπαιδευτικών (37,5%) δεν εξέφρασε την άποψή του αναφορικά με το αν έχει την ικανότητα να διδάξει τις αρχές της εκπαίδευσης για την αειφορία, ενώ ένα εξίσου σημαντικό μέρος πιστεύει πως έχει αυτήν την ικανότητα (30,6%). Παρόμοιες ήταν οι απαντήσεις και στην ερώτηση για το κατά πόσο προσεγγίζονται οι έννοιες της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων από τους ίδιους. Το 30,6% δεν διαφώνησε, ούτε συμφώνησε με την πρόταση αυτή, ενώ το 37% συμφώνησε μερικώς. Ακόμη, οι εκπαιδευτικοί του δείγματος δήλωσαν πως μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μέσω της διδασκαλίας τους (40,3%) και πως προσπαθούν να εφαρμόσουν καινοτομίες που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής (51,7%). Επιπλέον, σχεδόν όλο το δείγμα (80,6%) θεωρεί πως μια επιπρόσθετη ευθύνη των εκπαιδευτικών, είναι η μετάδοση των αξιών της αλληλεγγύης, της δημοκρατίας και της ισότητας.
- Αναφορικά με το ρόλο του σχολείου απέναντι στην ιδέα της αειφορίας, η πλειοψηφία των ερωτώμενων εκπαιδευτικών (61,3%) θεωρεί πως το σχολείο οφείλει να επιδιώκει συνεργασίες με τους φορείς της τοπικής κοινωνίας, καθώς και πως το ίδιο είναι υποχρεωμένο να διδάσκει τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν και να επιλύσουν προβλήματα τοπικού και παγκόσμιου χαρακτήρα (63%). Αξίζει να σημειωθεί πως το μεγαλύτερο μέρος του εξεταζόμενου δείγματος θεωρεί πως το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν προετοιμάζει με κατάλληλο τρόπο τους μαθητές για τη διαχείριση των ζητημάτων της αειφορίας (82,2%).
- Σε ερώτηση που αφορά στη συμμετοχή των μαθητών στη λήψη αποφάσεων σε θέματα του σχολείου, οι εκπαιδευτικοί του δείγματος πιστεύουν ότι αυτό πρέπει να συμβαίνει (50%). Ωστόσο, σχετικά με την ευθύνη της λήψης αποφάσεων, οι απόψεις δίστανται. Πιο συγκεκριμένα, το 29% των ερωτώμενων διαφωνεί με το ότι η ευθύνη για τη λήψη μιας απόφασης πρέπει να βαρύνει τον διευθυντή και τον σύλλογο διδασκόντων, ενώ το 24,2% συμφωνεί μερικώς. Επίσης, το 21% δεν εκφράζει την άποψή του για το θέμα. Για το εάν είναι απαραίτητη η συμμετοχή των μαθητών σε αποφάσεις που αφορούν στις σχέσεις του σχολείου με την τοπική και τη διεθνή κοινότητα, η πλειονότητα των ερωτώμενων εκπαιδευτικών συμφώνησε πλήρως (48,4%).
- Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών (46,8%) αντιλαμβάνεται την εκπαίδευση για την αειφορία σαν ένα ολοκληρωμένο σύστημα μετασχηματισμού τόσο της εκπαίδευσης, όσο και του σχολείου και της κοινωνίας. Επιπροσθέτως, αναγνωρίζει πως η εκπαίδευση για την αειφορία στοχεύει στην απόκτηση γνώσεων σχετικές με την αειφορία (45,1%), ενώ

παράλληλα θεωρεί πως επιδιώκει την ενδυνάμωση και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων (42%). Τέλος, προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον πως ένα μεγάλο μέρος του δείγματος (48,4%) δεν εξέφρασε την άποψή του σχετικά με το εάν η εκπαίδευση για την αειφορία αφορά την εκπαίδευση για την Πολιτειότητα, όπως και για το εάν η εκπαίδευση για την αειφορία διαφέρει από την Περιβαλλοντική Ανάπτυξη (30,7%).

Συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας σας σχετικά με τις παρακάτω απόψεις για την εκπαίδευση για την αειφορία.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Είναι απαραίτητο οι μαθητές να διδάσκονται στο σχολείο αειφορικές αρχές και πρακτικές.	0	2	6	36	57
Η εκπαίδευση για την αειφορία δίνει την δυνατότητα το σχολείο να αναπτυχθεί στο τομέα της διδασκαλίας και των μαθησιακών πρακτικών.	0	3	15	45	38
Έχω την ικανότητα να διδάξω με βάση τις αρχές της εκπαίδευσης για την αειφορία.	6	16	38	31	10
Όλοι οι εκπαιδευτικοί είναι απαραίτητο να επιμορφωθούν σχετικά με τους στόχους, τις αρχές και τις πρακτικές της εκπαίδευσης για την αειφορία	0	3	10	24	64
Στην διδασκαλία των μαθημάτων μου προσεγγίζω την έννοια της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης .	6	15	31	37	12
Σαν εκπαιδευτικός μπορώ μέσω της διδασκαλίας να διαδραματίσω σημαντικό ρόλο στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.	0	3	23	41	34
Η λήψη αποφάσεων του σχολείου είναι ευθύνη του διευθυντή και του συλλόγου διδασκόντων.	13	30	21	24	13
Προσπαθώ σαν εκπαιδευτικός να εφαρμόσω καινοτομίες που έχουν ως στόχο να βελτιώσουν την ποιότητα της σχολικής ζωής.	2	0	20	53	26
Οι μαθητές δεν πρέπει να συμμετέχουν σε αποφάσεις που	52	27	11	6	5

αφορούν τα θέματα του σχολείου.					
Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα προετοιμάζει κατάλληλα τους μαθητές για την διαχείριση ζητημάτων της αειφορίας.	39	44	13	5	0
Το σχολείο πρέπει να επιδιώκει συνεργασίες με φορείς της τοπικής κοινωνίας.	3	3	11	21	63
Είναι απαραίτητη η συμμετοχή των μαθητών σε αποφάσεις που αφορούν στις σχέσεις του σχολείου με την τοπική, καθώς και με τη διεθνή κοινότητα.	0	2	19	31	49
Σαν εκπαιδευτικός είμαι υποχρεωμένος να μεταδίδω στους μαθητές μου αξίες αλληλεγγύης, δημοκρατίας και ισότητας	0	0	5	15	81
Το σχολείο είναι υποχρεωμένο να διδάσκει τον τρόπο που οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν και να επιλύσουν προβλήματα τοπικού και παγκόσμιου χαρακτήρα.	0	0	15	23	63
Η εκπαίδευση για την αειφορία επιδιώκει ένα ολοκληρωμένο σύστημα μετασχηματισμού εκπαίδευσης, σχολείου και κοινωνίας.	0	0	24	29	48
Η εκπαίδευση για την αειφορία έχει ως στόχο την απόκτηση γνώσεων για τις αρχές της αειφορίας.	0	2	19	34	46
Η εκπαίδευση για την αειφορία στοχεύει κυρίως στην ενίσχυση και ανάπτυξη δεξιοτήτων.	2	3	18	35	43
Η εκπαίδευση για την αειφορία διαφέρει καίρια από την Περιβαλλοντική ανάπτυξη	16	16	31	27	11
Η εκπαίδευση για την αειφορία αφορά την εκπαίδευση για την Πολιτειότητα.	2	0	49	24	26

Πίνακας 3: Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με την Εκπαίδευση και την Αειφορία

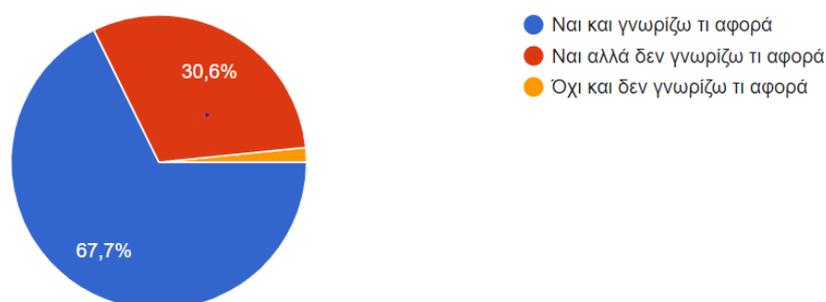
6.4 Αποτελέσματα της Ενότητας «Αειφόρο Σχολείο»

Τα αποτελέσματα της τέταρτης ενότητας «Αειφόρο Σχολείο» παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω.

Ερώτημα 1^ο

Το πρώτο ερώτημα της τέταρτης ενότητας αφορά στο κατά πόσο γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί τον όρο «Αειφόρο Σχολείο». Η πλειονότητα του δείγματος (67,7%) απάντησε πως γνωρίζει τον όρο και το περιεχόμενό του, ενώ το 30,6% παρόλο που έχει ακούσει τον όρο, δεν γνωρίζει ακριβώς το τι αφορά. Τέλος, το 1,6% δεν έχει ακούσει τον όρο, επομένως δεν γνωρίζει και σε τι αναφέρεται (Διάγραμμα 9.).

Γνωρίζετε τον όρο αειφόρο σχολείο ;

Διάγραμμα 9: Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τον όρο «Αειφόρο Σχολείο».

Ερώτημα 2^ο

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος, ένα αειφόρο σχολείο πρέπει να διαθέτει τις κατάλληλες υποδομές και τα χαρακτηριστικά ενός βιοκλιματικού κτηρίου (46,7%), ενώ ταυτόχρονα οφείλει να εξελίξει την προσωπική, οικολογική συνείδηση και ευαισθησία όλων των εμπλεκομένων (67,8%). Επιπλέον, οι ερωτώμενοι θεωρούν πως ένα αειφόρο σχολείο πρέπει να είναι σε θέση να αξιοποιεί νέες τεχνικές διδασκαλίας και μαθητοκεντρικές εκπαιδευτικές μεθόδους (54,9%), όπως και να στοχεύει στην ενίσχυση των γνώσεων αναφορικά με το περιβάλλον (66,1%).

Επιπροσθέτως, το αειφόρο σχολείο οφείλει να βασίζεται στη δημοκρατική λήψη αποφάσεων και να προωθεί τα μαθητικά συμβούλια (59,7%), να στοχεύει στην ευαισθητοποίηση και στην οικολογική ενεργοποίηση των μαθητών (74,2%), να προσπαθεί να μειώσει την σχολική βία, την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη και να ενδιαφέρεται για την σωματική και ψυχική υγεία των

μαθητών (72,6%), να προωθεί στενότερες σχέσεις με τους γονείς και τους μαθητές (64,5%) και τέλος να είναι ανοιχτό προς την κοινωνία (72,6%).

Από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί του δείγματος διαφωνούν με την ύπαρξη δυναμικού αναλυτικού προγράμματος σε ένα αιεφόρο σχολείο (19,3% - διαφωνώ απόλυτα / 27,4% - διαφωνώ μερικώς), ενώ είναι διχασμένοι σχετικά με την ανάπτυξη του ανταγωνισμού και της γνώσης μέσα σε αυτό (17,8% - διαφωνώ απόλυτα / 17,8% διαφωνώ μερικώς, 25,8% συμφωνώ μερικώς / 12,9% συμφωνώ απόλυτα). Κλείνοντας, οι εκπαιδευτικοί δεν διαφώνησαν, αλλά ούτε και συμφώνησαν (32,3%) με το να υπάρχει ιεραρχία κατά τη λήψη αποφάσεων μέσα σε ένα αιεφόρο σχολείο (Πίνακας 4.).

Ένα αιεφόρο σχολείο πρέπει να διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Κατάλληλες υποδομές και χαρακτηριστικά ενός βιοκλιματικού κτηρίου	0	3	15	36	47
Να εξελίξει την προσωπική οικολογική συνείδηση και ευαισθησία	0	0	5	28	68
Να διαθέτει κλειστό αναλυτικό πρόγραμμα	19	28	35	11	8
Να αξιοποιεί νέες τεχνικές διδασκαλίας και εκπαιδευτικές μεθόδους με κέντρο τον μαθητή	0	0	10	35	56
Να υπάρχει ιεραρχία στην λήψη των αποφάσεων.	6	24	33	23	15
Να στοχεύει στην ενίσχυση των γνώσεων σχετικά με το περιβάλλον.	2	0	5	27	67
Να βασίζεται στην δημοκρατική λήψη αποφάσεων και προωθεί τα μαθητικά συμβούλια.	0	0	8	32	61

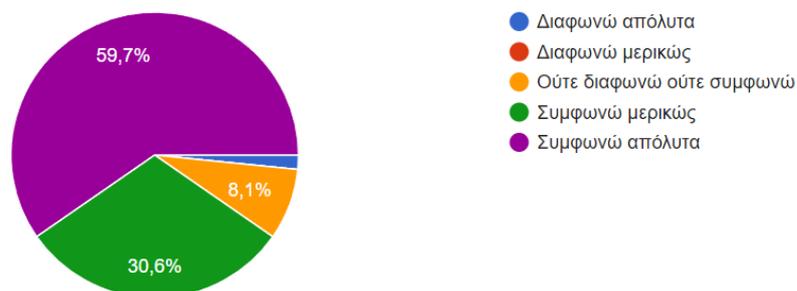
Να στοχεύει στη ευαισθητοποίηση και οικολογική ενεργοποίηση των μαθητών	0	0	3	23	75
Να προσπαθεί να μειώσει την σχολική βία, την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη και ενδιαφέρεται για την σωματική και ψυχική υγεία των μαθητών	0	2	6	20	73
Να προωθεί πιο στενές σχέσεις με τους γονείς και τους μαθητές	2	0	15	19	65
Να στοχεύει στην ανάπτυξη της γνώσης και του ανταγωνισμού	18	18	26	26	13
Να είναι ανοιχτό προς την κοινωνία	0	0	5	23	73

Πίνακας 4.: Απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τα χαρακτηριστικά ενός αειφόρου σχολείου.

Ερώτημα 3^ο

Το τρίτο ερώτημα αφορά στην άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά την ανάγκη του σημερινού σχολείου για υιοθέτηση αειφορικών δράσεων. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής: το 59,7% του δείγματος συμφωνεί απόλυτα, το 30,6% συμφωνεί μερικώς, το 8,1% δεν εξέφρασε άποψη και το 1,6% διαφωνεί απόλυτα. Να σημειωθεί ότι δεν υπήρξε καμία απάντηση που να διαφωνεί μερικώς με την ερώτηση (Διάγραμμα 10.).

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το σχολείο έχει την ανάγκη υιοθέτησης αειφορικών δράσεων ;

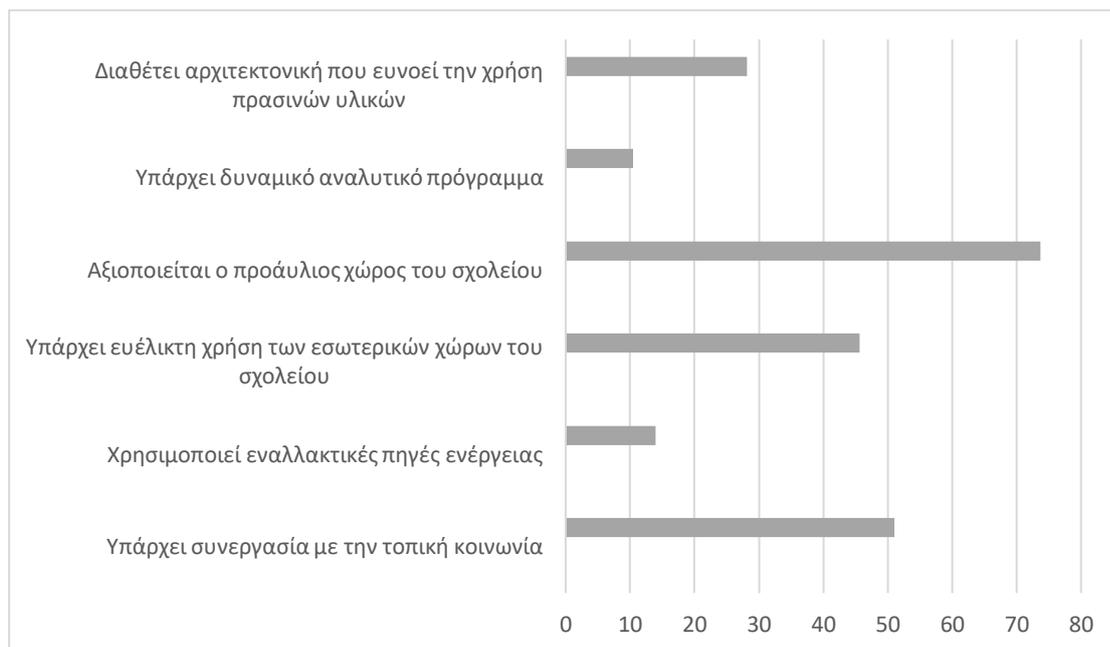

Διάγραμμα 10.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με την ανάγκη υιοθέτησης αειφορικών δράσεων στα σχολεία

Ερώτημα 4^ο

Το τέταρτο ερώτημα σχετίζεται με τον βαθμό ικανοποίησης των χαρακτηριστικών των αειφόρων σχολείων, στα οποία εργάζονται οι ερωτώμενοι. Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 6.15, τα σχολεία στα οποία εργάζεται η πλειονότητα του δείγματος συνεργάζονται με την τοπική κοινωνία (50,9%) και αξιοποιούν τον προαύλιο χώρο του σχολείου (73,7%). Αντιθέτως, η ευελιξία χρήσης των εσωτερικών χώρων των σχολείων δεν επιτυγχάνεται ούτε κατά το ήμισυ (45,6%), ενώ μόνο το 28,1% διαθέτει αρχιτεκτονική που ευνοεί τη χρήση των πράσινων υλικών και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Παράλληλα, το ποσοστό των σχολείων που χρησιμοποιεί εναλλακτικές πηγές ενέργειας είναι πολύ χαμηλό (14%), όπως και αυτό της ύπαρξης δυναμικού αναλυτικού προγράμματος (10,5%) (Διάγραμμα 11.).

Σε ποιο βαθμό το σχολείο που εργάζεστε καλύπτει τα εξής (σημειώστε όλα όσα ισχύουν)

Διάγραμμα 11.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με τα αειφορικά χαρακτηριστικά των σχολείων.

Ερώτημα 5^ο

Στο ερώτημα αυτό ζητείται η γνώμη των εκπαιδευτικών σχετικά με τους παράγοντες που δυσχεραίνουν την υιοθέτηση/ δημιουργία ενός αειφόρου σχολείου. Τα ποσοστά διαμορφώθηκαν ως εξής (Διάγραμμα 6.16): το 56,5% συμφωνεί απόλυτα με την έλλειψη οικονομικών πόρων, το 66,1% με την ανεπάρκεια των υποδομών, το 69,4% με το ελλιπές θεσμικό πλαίσιο, το 45,1% με την έλλειψη καταρτισμένων εκπαιδευτικών, 41,9% με τη μειωμένη στήριξη των τοπικών αρχών, το 50% με την αδιαφορία/ ανικανότητα της υφιστάμενης διοίκησης, και, τέλος, το 59,7% με την αδυναμία καταπολέμησης του υφιστάμενου συστήματος, το οποίο δίνει έμφαση στις εξετάσεις. Να σημειωθεί πως υπήρξε μόνο μια απάντηση που διαφωνούσε απόλυτα με το εμπόδιο «αδιαφορία/ ανικανότητα της υπάρχουσας διοίκησης», ενώ οι υπόλοιπες απαντήσεις φαίνονται και στον παρακάτω πίνακα.

Ποια εμπόδια θεωρείτε ότι δυσχεραίνουν την δημιουργία/ εδραίωση ενός ποιοτικού αειφορικού σχολείου;

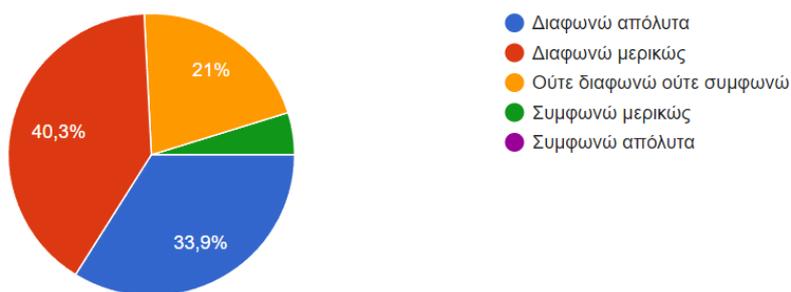
	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Ελλιπείς οικονομικοί πόροι	0	5	3	36	57
Ανεπάρκεια υποδομών	0	6	5	23	67
Ελλιπές θεσμικό πλαίσιο	0	2	10	19	70
Έλλειψη καταρτισμένων εκπαιδευτικών	0	5	18	32	46
Μειωμένη στήριξη τοπικών αρχών	0	8	17	34	42
Αδιαφορία/ ανικανότητα της υπάρχουσας διοίκησης	2	8	18	22	51
Αδυναμία καταπολέμησης ήδη εδραιωμένου συστήματος (έμφαση στις εξετάσεις)	0	0	13	28	60

Πίνακας.5.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με τα εμπόδια εδραίωσης ενός αειφόρου σχολείου.

Ερώτημα 6°

Το έκτο ερώτημα της ενότητας «Αειφόρο Σχολείο», ζητά την άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό εγγύτητας των ελληνικών σχολείων στη λειτουργία των Αειφορικών και Περιβαλλοντικών Σχολείων. Είναι χαρακτηριστικό πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί διαφώνησαν μερικώς (40,3%) ή απόλυτα (33,9%) με την παραπάνω διατύπωση, αναδεικνύοντας έτσι τις ελλείψεις των ελληνικών σχολικών δομών στο κομμάτι της αειφορίας.

Σήμερα πιστεύετε ότι η Ελλάδα είναι κοντά από την πλήρη λειτουργία πλήρη αειφορικών και περιβαλλοντικών σχολείων ;

Διάγραμμα 12.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά τα ελληνικά σχολεία και την Αειφορία.

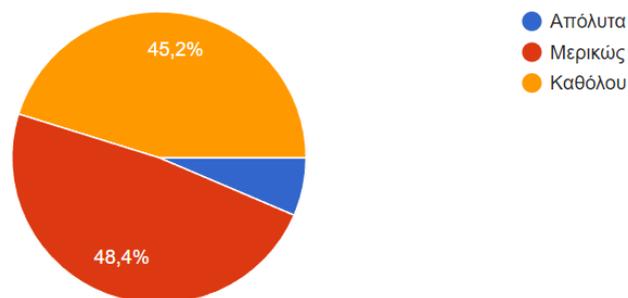
6.5 Αποτελέσματα της Ενότητας «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Αειφορία»

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα αποτελέσματα από την πέμπτη ενότητα του ερωτηματολογίου με τίτλο «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Αειφορία».

Ερώτημα 1^ο

Στο πρώτο ερώτημα της ενότητας αυτής, ζητείται η άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με το βαθμό κατάρτισης/ επιμόρφωσης των ίδιων πάνω στην εφαρμογή των πυλώνων της αειφορίας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (48,4%) είναι μερικώς καταρτισμένοι, ενώ ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (45,2%) δεν είναι καθόλου καταρτισμένοι. Επίσης, υπάρχει και ένα μικρό τμήμα του δείγματος (6,5%) το οποίο είναι απόλυτα καταρτισμένο (Διάγραμμα 13.).

Σε ποιο βαθμό θεωρείται ότι είστε κατάλληλα καταρτισμένος/η για την εφαρμογή των πυλώνων της αειφορίας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ;

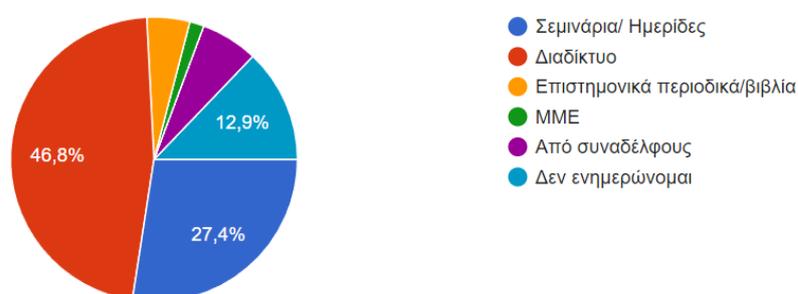

Διάγραμμα 13.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με την επιμόρφωση του σε θέματα εκπαίδευσης για την αειφορία.

Ερώτημα 2°

Στο δεύτερο ερώτημα, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο ενημερώνονται για θέματα αειφορίας. Οι περισσότεροι (46,8%) απάντησαν πως ενημερώνονται από το διαδίκτυο. Ακολούθως, το 27,4% του δείγματος ενημερώνεται από σχετικά σεμινάρια και ημερίδες, ενώ το 6,5% από συναδέλφους. Επίσης, το 4,8% πληροφορείται από επιστημονικά βιβλία και περιοδικά και το 1,6% από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Τέλος, ένα σημαντικό μέρος του δείγματος (12,9%) δεν ενημερώνεται καθόλου για θέματα αειφορίας (Διάγραμμα 14.).

Πως ενημερώνεστε για την αειφορία ;

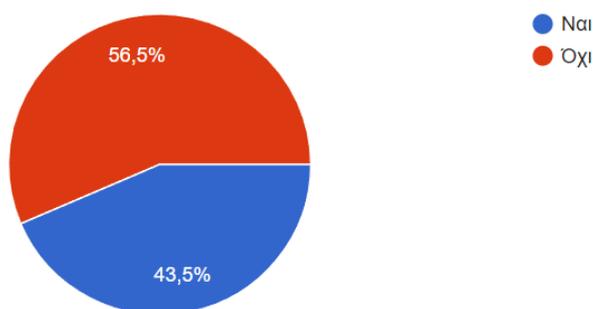

Διάγραμμα 14.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με τις πηγές πληροφόρησης για την αειφορία.

Ερώτημα 3°

Στο τρίτο ερώτημα, οι εκπαιδευτικοί απαντούν στο εάν έχουν παρακολουθήσει ποτέ κάποιο σεμινάριο ή ημερίδα για την αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (56,5%) απάντησαν πως δεν έχουν παρακολουθήσει ποτέ κάποιο σεμινάριο ή ημερίδα, με μικρή διαφορά όμως από αυτούς που έχουν παρακολουθήσει (43,5%) (Διάγραμμα 15.).

Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποιο σεμινάριο/ ημερίδα για την αειφόρο ανάπτυξη/ αειφορία ;

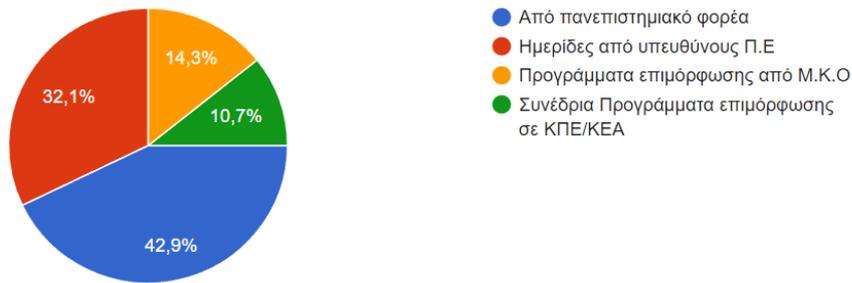

Διάγραμμα 15.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με την παρακολούθηση σχετικού σεμιναρίου / ημερίδας για την αειφόρο ανάπτυξη/ αειφορία

Ερώτημα 4°

Το τέταρτο ερώτημα αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου, όποτε οι απαντήσεις περιορίζονται. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί που απάντησαν πως έχουν επιμορφωθεί σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη / αειφορία, ερωτώνται τώρα για την πηγή επιμόρφωσης. Έτσι, το 42,9% απάντησε πως έχει λάβει επιμόρφωση από κάποιον πανεπιστημιακό φορέα, το 32,1% από ημερίδες που διοργάνωσαν υπεύθυνοι Π.Ε., το 14,3% από προγράμματα επιμόρφωσης διάφορων Μ.Κ.Ο. και το 10,7% από συνέδρια και προγράμματα επιμόρφωσης σε ΚΠΕ/ ΚΕΑ (Διάγραμμα 16.).

Εαν ναι τι είδους επιμόρφωση ;

Διάγραμμα 16.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με το είδος της επιμόρφωσης για την αειφόρο ανάπτυξη/ αειφορία.

Ερώτημα 5^ο

Το πέμπτο ερώτημα της τελευταίας ενότητας σχετίζεται με του σκοπούς που θα οδηγούσαν έναν εκπαιδευτικό να λάβει μέρος σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί απάντησαν (72,6%) πως θα το έκαναν για να αυξήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους, αλλά και για να μάθουν καινούργιες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας. Πολύ επίσης απάντησαν (67,8%) πως θα το έκαναν προκειμένου να ενσωματώσουν τους στόχους της αειφορίας στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, ενώ κάποιοι άλλοι (53,2%) για να νιώσουν μεγαλύτερη επαγγελματική ασφάλεια. Ακόμη, ένα μεγάλο ποσοστό (56,5%) δήλωσε πως θα επιμορφωνόταν αν αυτό βοηθούσε στην επαγγελματική του εξέλιξη, ενώ υπήρχε και ένα μικρό ποσοστό που θα χρησιμοποιούσε τη βεβαίωση επιμόρφωσης σε περίπτωση αξιολόγησης των εκπαιδευτικών (37%) (Πίνακας 6).

Θα θέλατε να λάβετε μέρος σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση για την αειφορία με σκοπό:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Να αυξήσετε τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας	0	0	2	26	73
Να μάθετε νέες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας	0	0	2	26	73
Να ενσωματώσετε τους στόχους της αειφορίας στο αναλυτικό πρόγραμμα	0	0	5	28	68
Να νιώσετε μεγαλύτερη επαγγελματική ασφάλεια	3	3	14	28	53

Να προσκομίσετε την βεβαίωση σε περίπτωση αξιολόγησης εκπαιδευτικών	18	11	10	24	37
Να εξελεχθείτε επαγγελματικά	10	5	6	23	57

Πίνακας 6.: Απαντήσεις του δείγματος στην ερώτηση σχετικά με το σκοπό συμμετοχής σε πρόγραμμα επιμόρφωσης για την αειφορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ο – ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1 Δημογραφικά στοιχεία

Η ηλικιακή κατανομή έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί της οικείας έρευνας προέρχονται από όλες τις ηλικιακές ομάδες, ωστόσο εστιάζει στους νέους κάτω των 30 ετών. Το ποσοστό που διαθέτει μεταπτυχιακό δίπλωμα (61,3%) είναι αρκετά υψηλό και αιτιολογείται από την σπουδαία αύξηση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων τα τελευταία χρόνια στην ελληνική εκπαίδευση. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (79%), έχει γνώσεις σχετικά με την αειφορία και την Εκπαίδευση για την Αειφορία (75,8%), όπως και για το Αειφόρο Σχολείο (67,7%). Ωστόσο, το δείγμα φαίνεται να μην έχει παρακολουθήσει (56,5%) αρκετά σεμινάρια ή ημερίδες σχετικά με την Αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη, δεδομένο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την κατάρτιση των εκπαιδευτικών για την αειφορία.

7.2 Απόψεις των εκπαιδευτικών για την Αειφορία και το Αειφόρο Σχολείο

Οι ενότητες που αφορούν τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την αειφορία προσπαθούν να εξάγουν συμπεράσματα που είναι χρήσιμα για την οικοδόμηση των βάσεων για την ύπαρξη ενός αειφόρου σχολείου. Οι απαντήσεις παρουσιάζουν ενδιαφέρον καθώς η πλειονότητα υποστηρίζει πως η αειφορία μπορεί να επιτευχθεί μέσα από ριζικές αλλαγές στο υπάρχον σύστημα εκπαίδευσης και ότι προωθεί τις αξίες της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας. Επιπλέον, λαμβάνει υπόψιν το σύνολο των κοινωνικών, οικονομικών και οικολογικών παραμέτρων έτσι ώστε να διαχειριστεί ένα ζήτημα, το οποίο μάλιστα αντιμετωπίζεται τόσο σε τοπικό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ακόμη, η αειφορία ως θεσμός επιδιώκει την οικονομική και κοινωνική καλυτέρευση της ζωής των ανθρώπων υπό το πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι απόψεις αυτές εκφέρονται με παρόμοιο τρόπο και σε άλλες έρευνες (Κανάση, 2017; Δοντσίδου, 2017; Μπαλούγια, 2015).

Το σύνολο του δείγματος παρουσιάζει ελλείψεις σχετικά με την παρακολούθηση/ συμμετοχή σε εκπαιδευτικά σεμινάρια/ ημερίδες που αφορούν την αειφορία και την αειφόρο ανάπτυξη. Επίσης, ένα μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών (45,2%) φαίνεται να μην είναι καθόλου ικανοποιημένο από την κατάρτιση που λαμβάνει σχετικά με την αειφορία κι την εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό δείχνει πως υπάρχει έλλειψη στην γνώση και στην εμβάθυνση σε ζητήματα χαρακτηριστικών, αρχών και πρακτικών της αειφορίας. Για αυτό και η πλειονότητα των εκπαιδευτικών (63%) θεωρεί απαραίτητη την επιμόρφωση αναφορικά με τους στόχους, τις αρχές και τις πρακτικές της εκπαίδευσης της αειφορίας.

Η ενότητα ερωτήσεων που σχετίζονται με την εκπαίδευση για την αειφορία και πιο συγκεκριμένα για θέματα που αφορούν στη σπουδαιότητα της διδασκαλίας των πρακτικών και των αρχών της αειφορίας, στην μεταλαμπάδευση των αξιών της ισότητας και της αλληλεγγύης στους μαθητές, στην σημασία της συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς καθώς και στην αναγκαιότητα της διερεύνησης για την επίλυση ζητημάτων που ταλανίζουν το τοπικό αλλά και το παγκόσμιο περιβάλλον, φαίνεται πως η πλειονότητα των εκπαιδευτικών συμφωνεί. Συνεπώς, επιβεβαιώνεται η σπουδαιότητα της Εκπαίδευσης για την Αειφορία (Australian Education for Sustainability Alliance, 2014).

Σε ερωτήσεις που αφορούν στη συμμετοχή των μαθητών στη λήψη αποφάσεων για θέματα του σχολείου, όπως και στις σχέσεις που πρέπει αυτό να έχει με την τοπικούς και διεθνείς φορείς, οι απαντήσεις είναι θετικές. Ωστόσο, υπάρχει μια σχετική διάσταση απόψεων, όσον αφορά στην αποκλειστικότητα της ευθύνης του διευθυντή και του συλλόγου διδασκόντων.

Αναφορικά με τα ερωτήματα που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά του Αειφόρου Σχολείου, οι απόψεις συγκλίνουν στο ότι ένα αειφόρο σχολείο πρέπει να έχει τις κατάλληλες βιοκλιματικές υποδομές, να συντελεί στην εξέλιξη της οικολογικής συνείδησης, να αξιοποιεί μαθητοκεντρικές μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας, να στοχεύει στην ενίσχυση των περιβαλλοντικών γνώσεων, αλλά και στην ταυτόχρονη μείωση της σχολικής βίας και να δίνει έμφαση στην ψυχική και σωματική υγεία των μαθητών. Ένα σημαντικό ποσοστό δεν εξέφρασε την άποψή του σχετικά με το εάν πρέπει το αειφόρο σχολείο να διαθέτει κλειστό αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Υψηλό είναι και το ποσοστό των εκπαιδευτικών που θεωρεί πως οι βασικοί πυλώνες της αειφορίας πρέπει να ενταχθούν σε κάθε μάθημα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει την ανάγκη προσανατολισμού στην κατεύθυνση της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και συμφωνεί με άλλες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί (Ταγκαλάκη, 2013). Επιπροσθέτως, η (σχεδόν) καθολική αποδοχή των χαρακτηριστικών του Αειφόρου σχολείου ως μέρος του σύγχρονου σχολείου, θέτουν τις βάσεις για μια πιο ελπιδοφόρα προοπτική της εκπαίδευσης και εν γένει της κοινωνίας.

Άλλωστε, το αειφόρο σχολείο υιοθετεί όλα τα χαρακτηριστικά της Αειφορίας (Κάτζη & Ζαχαρίου, 2013).

Πολύ σημαντικά συμπεράσματα εξάγονται και από την υφιστάμενη κατάσταση των σχολείων των ερωτηθέντων. Η πλειονότητα έδειξε πως το ζήτημα της αειφορίας για την εκπαίδευση δεν είναι και πολύ διαδεδομένο στην ελληνική εκπαίδευση. Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν προετοιμάζει κατάλληλα τους μαθητές για τη διαχείριση ζητημάτων που σχετίζονται με την αειφορία. Επιπλέον, υποστηρίζουν σε μικρό ποσοστό (14%) πως χρησιμοποιούνται εναλλακτικές πηγές ενέργειας και πως οι σχολικές δομές είναι έτσι κατασκευασμένες ώστε να βοηθούν στην χρήση των πράσινων υλικών και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως η ύπαρξη συνεργασίας με την τοπική κοινωνία υποστηρίζεται από 50,9% του δείγματος.

Τέλος, αναφορικά με τα εμπόδια που δυσχεραίνουν τη δημιουργία ή και εδραίωση ενός ποιοτικού αειφορικού σχολείου, η πλειονότητα θεωρεί πως ευθύνονται οι ελλείψεις σε οικονομικούς πόρους, η απουσία υποδομών και καταρτισμένων εκπαιδευτικών, το ελλιπές θεσμικό πλαίσιο κ.ά. Είναι χαρακτηριστικό πως οι εκπαιδευτικοί νιώθουν πως το υπάρχον σύστημα έχει εδραιωθεί σε τέτοιο βαθμό που καθίσταται σχεδόν αδύνατη η καταπολέμησή του.

7.3 Συμπεράσματα

Σκοπός της οικείας μελέτης ήταν η καταγραφή και αναλυτική διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Αττικής αναφορικά με την αειφορία, το αειφόρο σχολείο και την εκπαίδευση για την αειφορία. Επιπλέον, εξετάστηκε ενδελεχώς η ύπαρξη χαρακτηριστικών του αειφόρου σχολείου στις δομές στις οποίες υπηρετούν. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο κατασκευάστηκε προκειμένου να εξυπηρετήσει τον σκοπό αυτό και μοιράστηκε σε εκπαιδευτικούς αποκλειστικά και μόνο μέσω ηλεκτρονικής μορφής εξαιτίας της πανδημίας. Η δομή του ερωτηματολογίου στηρίχθηκε στην αναζήτηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για την αειφορία και την εκπαίδευση για την αειφορία, στα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου και συνεπώς του σύγχρονου σχολείου, στην κατάσταση στο σχολείο που υπηρετούν οι εκπαιδευτικοί καθώς και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα αειφόρο σχολείο. Επιπλέον, υπήρξε ενότητα ερωτήσεων που σχετιζόταν με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα αειφορίας και αειφόρου ανάπτυξης.

Η ανάλυση των απαντήσεων έδειξε ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών αποδίδουν στην αειφορία τις αξίες της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης και της δικαιοσύνης. Επίσης αντιμετωπίζεται σαν ένα θέμα με τοπικό, περιφερειακό και πλανητικό περιεχόμενο που λαμβάνει

υπόψη του οικονομικούς, κοινωνικούς και οικολογικούς παράγοντες. Ωστόσο, φαίνεται να μην υπάρχει σύνδεση της αειφορίας με το περιβαλλοντικό κίνημα και την παγκοσμιοποίηση, όπως και με πιθανή υιοθέτησή της ως κυβερνητική πολιτική.

Μέσα από την έρευνα διαφαίνεται η σπουδαιότητα της διδασκαλίας των πρακτικών και των αρχών της αειφορίας, η επιτακτική ανάγκη διδασκαλίας με μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις, η επιδίωξη των καινοτομιών στο σχολείο, η διαρκής επιμόρφωση και επαγγελματική εξέλιξη, όπως και η αναγκαιότητα της διδασκαλίας του τρόπου με τον οποίο μπορούν να λυθούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια κοινωνία, όχι μόνο σε τοπικό, αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι επίσης σημαντικό να προωθηθούν οι αξίες της δημοκρατίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης μέσα από τις αρχές της Εκπαίδευσης για την Αειφορία (Becker, 2018). Οι αξίες της Αειφορίας, εφόσον εμπεδωθούν από τις νεότερες γενιές, μπορούν να περιορίσουν τα μειονεκτήματα που έχει δημιουργήσει το υπάρχοντα παραγωγικά και οικονομικά πρότυπα (Khan, 2013 • Lopez-Perez, Melero & Javier Sese, 2017 • McKeown, Hopkins, Rizi & Chrystalbridge, 2002 • Sterling, 2010).

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την αποδοχή της συμμετοχής των μαθητών κατά τη λήψη αποφάσεων, αλλά και με τη συνεργασία με τους τοπικούς φορείς, μπορεί να συντελέσει στον μετασχηματισμό του σχολείου σε αειφόρο. Ακόμη, είναι απαραίτητο να υπάρχει θετική ανταπόκριση και από τους εκπαιδευτικούς όσον αφορά στην εφαρμογή των πρακτικών της Εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Ωστόσο, παρατηρείται πως η θεωρία από την πράξη απέχει. Συγκεκριμένα, μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών έχει ακούσει τον όρο Αειφόρο Σχολείο, όμως δεν έχει άποψη περί αυτού. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί δεν γνωρίζουν πως να μετασχηματιστεί ένα σχολείο και να προάγει την ανάπτυξη ικανοτήτων μέσα από την Εκπαίδευση για την Αειφορία. Ουσιαστικά λοιπόν, υπάρχει γνωσιακό έλλειμμα και επικρατεί μια επιφανειακή προσέγγιση των θεμάτων της Αειφορίας. Τούτο επιβεβαιώνεται και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, όπου η πλειονότητα θεωρεί ότι χρειάζεται επιμόρφωση για να διαχειριστεί την Εκπαίδευση για την Αειφορία στο σχολείο. Το ζήτημα γίνεται περισσότερο σύνθετο, αν ληφθεί υπόψη το διαφορετικό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών, δηλαδή διαφορετικές ειδικότητες, φύλο, προϋπηρεσία κτλ. Η έρευνα των Atmaca, Kiray και Colatoglu (2020) έδειξε ότι η επιμόρφωση οφείλει να ευαισθητοποιεί τους εκπαιδευτικούς, και παράλληλα να τους προσφέρει τις γνώσεις και τις ικανότητες που χρειάζονται έτσι ώστε να είναι σε θέση να αναλάβουν πρωτοβουλίες που θα εισάγουν στη διδασκαλία τους για τις αρχές της αειφορίας. Αναφορικά με τις πηγές επιμόρφωσης, έρευνες έχουν δείξει (Alkhaldeh, 2017), πως η επιμόρφωση μπορεί να πραγματοποιηθεί και ενδοσχολικά. Κατά αυτόν τον τρόπο, η σχολική μονάδα θα λειτουργεί ως κέντρο της επαγγελματικής ανέλιξης των

εκπαιδευτικών, ενώ ταυτόχρονα θα μπορούν να εντοπιστούν ευκολότερα οι εμπειρίες τους. Η Andić (2020), υποστηρίζει πως η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών δεν πρέπει να περιορίζεται στην καλλιέργεια καλών πρακτικών που βοηθούν σε θεωρητικό ή (και) σε εφαρμοσμένο επίπεδο την εκπαίδευση για την Αειφορία. Αντίθετα, είναι απαραίτητο να συστηματοποιηθούν οι δράσεις που δίνουν έμφαση στην επαγγελματική ανέλιξη των εκπαιδευτικών σε ζητήματα αειφορίας, καθώς και η στήριξή τους μέσα από άρτια οργανωμένα και συγκροτημένα συστήματα επιμόρφωσης, τα οποία δεν είναι περιοδικά ή αποσπασματικά και ούτε βασίζονται στον προαιρετικό χαρακτήρα συμμετοχής τους. Σχετικά με το περιεχόμενο των επιμορφώσεων, ο Bangay (2016) υποστηρίζει πως σε μερικές περιπτώσεις επιμορφωτικών προγραμμάτων που αφορούν την προώθηση της αειφορίας στα σχολεία της Ινδίας, διαπιστώθηκε πως οι βιωματικές και εναλλακτικές μαθησιακές προσεγγίσεις δεν έγιναν αποδεκτές, επομένως δεν αξιοποιήθηκαν κατά τη διδακτική πράξη. Ως εκ τούτου, ο απώτερος σκοπός της επιμόρφωσης είναι η δημιουργία προγραμμάτων που βασίζονται σε εκπαιδευτικά σενάρια και δράσεις, συνδέοντας το σχολείο με την υπόλοιπη κοινωνία. Όπως γίνεται αντιληπτό, η μελέτη των πρακτικών και στρατηγικών που υιοθετούνται αναφορικά με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί τα τελευταία χρόνια, ένα πολύ σημαντικό πεδίο ερευνητικού ενδιαφέροντος (Tang, 2018• Bourn, Hunt & Bamber, 2017• Borg, Gericke, Höglund & Bergman 2012• Esa, 2010).

Θετικές προοπτικές για την εκπαίδευση αλλά και για την κοινωνία, η σχεδόν συνολική αποδοχή των εκπαιδευτικών, των χαρακτηριστικών του αειφόρου σχολείου ως σύγχρονου σχολείου, παρόλο που δεν εφαρμόζονται σε μεγάλο βαθμό στην πραγματικότητα. Είναι πολύ σημαντικό πως οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν με τον οικολογικό δημοκρατικό και συνεργατικό χαρακτήρα του αειφόρου σχολείου, το οποίο στοχεύει στην παραγωγή της στοχαστικής σκέψης, στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, όπως και στην ενεργητική μάθηση. Από την άλλη μεριά, υπάρχει μερική διάσταση απόψεων (διαπιστώθηκε σε σχετικό ερώτημα) σχετικά με ζητήματα ανταγωνισμού, ιεραρχίας και χειραφέτησης στο αειφόρο σχολείο.

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας έδειξε πως ένα σχολείο θεωρείται αειφόρο, όταν υιοθετεί τους τρεις βασικούς πυλώνες: τον παιδαγωγικό, τον περιβαλλοντικό και τον κοινωνικό/ οργανωσιακό. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών που εργάζονται σε σχολεία της Αττικής, φανερώνουν πως οι βασικοί πυλώνες που αφορούν το παιδαγωγικό και κοινωνικό πεδίο ικανοποιούνται εντός αυτών, όμως υπάρχει αδυναμία στο περιβαλλοντικό / τεχνικό πεδίο. Ένας βασικός λόγος είναι πως οι σχολικές υποδομές και τα κτήρια, κατασκευάστηκαν σε δεκαετίες όπου η αειφορία και η αειφόρος ανάπτυξη όχι μόνο δεν εφαρμόζονταν (πχ. βιοκλιματική αρχιτεκτονική), αλλά ήταν άγνωστες και σαν έννοιες. Δυστυχώς, υπάρχουν ακόμη και σήμερα σχολεία που οικοδομούνται με βιομηχανική αρχιτεκτονική και όχι βιοκλιματική.

Συνοψίζοντας, η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών δεν είναι στοιχειωδώς επιμορφωμένη σχετικά με τις αρχές της Εκπαίδευσης για την Αειφορία, ενώ οι ανύπαρκτες κτιριακές υποδομές, η απουσία ορισμένου θεσμικού πλαισίου όπως και η έλλειψη σε εκπαιδευτικό υλικό, δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την λειτουργία ενός σχολείου σύμφωνα με τις αρχές και τις αξίες της Εκπαίδευσης για την Αειφορία.

7.4 Περιορισμοί έρευνας

Η εν λόγω έρευνα ωστόσο παρουσιάζει και κάποιους περιορισμούς που είναι σκόπιμο να αναφέρουμε δεδομένου ότι εκπονήθηκε στο συγκεκριμένο χρονικό περιθώριο του ενός εξαμήνου. Το δείγμα της έρευνας θα μπορούσε να είναι πολύ μεγαλύτερο με σκοπό να υπάρχει μεγαλύτερη αντιπροσωπευτικότητα. Επιπλέον θα ήταν σκόπιμο ο πληθυσμός της έρευνας να είχε περισσότερους άντρες συμμετέχοντες καθώς η πλειονότητα αποτελούνταν από γυναίκες εκπαιδευτικούς (80,6 %) και αυτό μπορεί να άλλαζε τα αποτελέσματά της.

Επιπλέον λόγω του χρονικού περιθωρίου χρησιμοποιήθηκε δείγμα ευκολίας και δεν θεσπίστηκαν κάποια παραπάνω κριτήρια που θα έπρεπε να πληρεί το δείγμα (π.χ εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας που εργάζονται μόνο στο δημόσιο σχολείο).

Τέλος παρατηρήθηκε ότι το ερωτηματολόγιο ήταν αρκετά μεγάλο σε έκταση πράγμα που ενδέχεται να κούρασε τον συμμετέχοντα οπότε θα μπορούσαμε να είχαμε επιλέξει λιγότερα ερευνητικά ερωτήματα.

7.5 Μελλοντικές Προεκτάσεις.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια περιγραφική έρευνα η οποία επικεντρώνεται στην καταγραφή των απαντήσεων των εκπαιδευτικών και δεν πραγματοποιεί κάποια συσχέτιση των αποτελεσμάτων σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (φύλο, εκπαιδευτικό επίπεδο, χρόνια προϋπηρεσίας, ηλικία). Επιπλέον αρκετό ενδιαφέρον θα είχε εάν οι μελλοντικές έρευνες δεν περιορίζονταν μόνο στους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά το δείγμα τους προέρχονταν και από εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ακόμα σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας και του εξαγόμενου συμπεράσματος ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν άμεση ανάγκη από επιμόρφωση σχετικά με την αειφορία, θα ήταν πολύ σημαντικό οι μελλοντικές έρευνες να επικεντρωθούν στις επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών σχετικά με τα ζητήματα της αειφορίας.

Τέλος η προέκταση της έρευνας, σε γονείς, μαθητές καθώς και διευθυντές σχολείων θα μπορούσε να συμπληρώσει ή να επιβεβαιώσει συμπεράσματα που εξάχθηκαν.

Όλα τα παραπάνω θα έδιναν πολύτιμα δεδομένα που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Anyolo, E.,O. (2015). *Implementing Education for Sustainable Development in Namibia: A Case of Three Senior Secondary Schools*. Filand: University of Eastern Finland.
2. Attfield, R. (2003). *Environmental Ethics*. Cambridge: Polity
3. Australian Education for Sustainability Alliance. (2014). *Education for Sustainability and the Australian Curriculum Project: Final Report for Research Phases 1 to 3* [ηλεκτρονικό βιβλίο] .Διαθέσιμο στο [AAEE-Education-for-Sustainability-and-the-Australian-Curriculum-Project-Final-Report-2015.pdf](https://www.aee.edu.au/~/media/Files/2015/04/AEE-Education-for-Sustainability-and-the-Australian-Curriculum-Project-Final-Report-2015.pdf)
4. Alkhaldeh, A. (2017). School-based Teacher Training in Jordan: Towards On-school Sustainable Professional Development. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 19(2), 51-68.
5. Anđić, D. (2020). Continuing professional development of teachers in Education for Sustainable Development . Case study of the Republic of Croatia. *Teacher Development*, 24(2), 143-164.
6. Atmaca, A-C, Kiray, S-A., & Colakoglu, M-H. (2020). An examination of teacher's sustainable development awareness in terms of branches, genders, ages and years of service. *Problems of Education in the 21st Century*, 78(3), 342-358.
7. Bangay, C. (2016). Protecting the future: The role of school education in sustainable Development: an Indian case study. *International Journal of Development Education and Global Learning*, 8(1), 5-19.
8. Becker, G. (2018). Climate change education for sustainable development in urban educational landscapes and learning cities. Experiences Perspectives from Osnabrück. In U. Azeiteiro, M. Akerman, W, Leal Filho, A.F.F, Setti, & L.L. Brandli (Eds.), *Lifelong Learning and Education in Healthy and Sustainable Cities* (pp. 439-469). Cham: Springer.

9. Barry, B. (2004). Sustainability and intergenerational justice. In A. Dobson (ed) , *Fairness and Futurity. Essays on environmental sustainability and social justice* (83-117). Oxford: Oxford University Press.
10. Batorczak, A., & Hindson, J. (2016). *Education for Sustainable Development – how well is it working? A comparative study of schools in Poland and England*. Vienna :Environment and School Initiatives.
11. Birney, A., Kellard, B., & Reed, J. (2011). *The Journey of Sustainable Schools: Developing and Embedding Sustainability. National College for School Leadership* [ηλεκτρονικό βιβλίο]. Διαθέσιμο στο :. [The journey of sustainable schools: developing and embedding sustainability \(publishing.service.gov.uk\)](http://publishing.service.gov.uk)
12. Blowers, A. (1993). The Time for Change. In Blowers, A. (ed), *Planning for a Sustainable Development. Town and Country Planning Association* (1-18). London: Earthscan Publication
13. Blowers, A., & Glasbergen, P. (1995). The Search for Sustainable Development. In P. Glasbergen & A. Blowers (1995) (ed), *The Environmental Policy in an International Context. Perspectives*. Grand Britain: Arnold.
14. Borg, C., Gericke, N., Höglund, H., & Bergman, E. (2012). The barriers encountered by teachers implementing education for sustainable development: discipline bound differences and teaching traditions. *Research in Science & Technological Education*, 30:2, 185-207, DOI: [10.1080/02635143.2012.699891](https://doi.org/10.1080/02635143.2012.699891)
15. Bourn, D., Hunt, F., & Bamber, P. (2017). *A review of education for sustainable development and global citizenship education in teacher education*. (UNESCO Global Education Monitoring Report Background Paper). France: UNESCO.
16. Breiting, S., Mayer, M., & Mogensen, F. (2005). *Quality Criteria for ESD-Schools*. Vienna: ENSI.
17. Cabrelli, P. (2017). Sustainability and Financial Management in Schools, Conference for Bursars, Business Managers and HR Staff, St. Julian's School, Lisbon. Retrieved from <https://consiliumeducation.com/itm/wp-content/uploads/sites/4/2017/02/2017-2-10-The-sustainable-school-FINAL.pdf>
18. Chapman, D. (2004). Sustainability and our cultural Myths. *Canadian Journal of Environmental Education*, 9, 92-108.
19. Carvalho, G. (2001). Sustainable development: is it achievable within the existing international political economy context? *Sustainable Development*, 9, 61-73.
20. Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα : Μεταίχμιο

21. Cole, M. (1999). Limits to growth, sustainable development and environmental Kuznets curves: an examination of the environmental impact of economic development. *Sustainable Development*, 7, 87-97.
22. Creswell, W., J. (2011). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελλην.
23. Department for Children, Schools and Families (2008). Sustainable Schools, A brief introduction [ηλεκτρονικό βιβλίο]. Διαθέσιμο στο : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/340396/DCSF-Accounts_2007-08.pdf
24. Devkota, S. (2005). Is strong sustainability operational? An example from Nepal. *Sustainable Development*, 13, 297-310.
25. Dewhurst, Y., & Pendergast, D. (2011). Teacher perceptions of the contribution of home economics to sustainable development education: A cross-cultural view. *International Journal of Consumer Studies*, doi.org/10.1111/j.1470-6431.2011.01029.x
26. Esa, N. (2010) Environmental knowledge, attitude and practices of student teachers. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 19(1), 39-50 <https://doi.org/10.1080/10382040903545534>
27. Ferreira, J., Ryan, L. & Tilbury, D., (2006). *Whole-School Approaches to Sustainability: A review of models for professional development in pre-service teacher education*. Canberra: Australian Government Department of the Environment and Heritage and the Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES).
28. Ferreira, J., Ryan, L., Davis, J., Cavanagh, M., & Thomas, J. (2009). *Mainstreaming Sustainability into Pre-service Teacher Education in Australia*. Canberra: Prepared by the Australian Research Institute in Education for Sustainability for the Australian Government Department of the Environment, Water, Heritage and the Arts.
29. Fien, J. (2001). Education for Sustainability: Reorienting Australian schools for a sustainable future. Tela: environment, economy and society(8).
30. Fullan, M. (2006). Change theory: A force for school improvement. *Center for Strategic Education*, 157, 3-14.
31. Franck, I., & Brownstone, D. (1992). *The Green Encyclopedia*. New York: Prentice Hall.
32. Ghai, D., & Vivian, J. (1992). *Grassroots Environmental Action. People's Participation in Sustainable Development* . London: Routledge.
33. GHK (2002). *The thematic evaluation on the contribution of the structural funds to sustainable development*. Synthesis Report Final Report to the European Commission, DG Regio, December, 2002

34. Giddings, B., Hopwood, B., O' Brien, G. (2002). Environment, economy and society: fitting them together into Sustainable Development. *Sustainable Development*, 10, 187-196.
35. Gough, S. (2002). Increasing the value of the environment: A “real options” metaphor for learning. *Environmental Education Research*, 8 (1), 61-72.
36. Gough, A. (2005). Sustainable schools: Renovating educational processes. *Applied Environmental Education and Communication*, 4, 339–351.
37. Gough, A. (2006). Sustainable Schools in the UN Decade of Education for Sustainable Development: Meeting the challenge?, *Southern African Journal of Environmental Education*, 23, 48-63.
38. Hargreaves, A. & Fink, D., (2006). *Sustainable Leadership*. San Francisco : Jossey Bass
39. Harris, A., (2008). *Leading sustainable schools* [ηλεκτρονικό βιβλίο] Διαθέσιμο στο http://www.bath.ac.uk/cree/Leading_Sustainable_Schools_130361.pdf
40. Henderson, K., & Tilbury, D., (2004). *Whole-School Approaches to Sustainability: An International Review of Sustainable School Programs*. Report Prepared by the Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES) for The Department of the Environment and Heritage, Australian Government.
41. House of Commons, (2005). *Sustainable Schools: Are we building schools for the future?* [ηλεκτρονικό βιβλίο] Διαθέσιμο στο : <http://www.educationengland.org.uk/documents/pdfs/2007-cesc-sustainable-schools.pdf>
42. Haughton, G. (1999). Environmental justice and the sustainable city. *Journal of Planning Education and Research*, 18, 233-243.
43. Huckle, J. (2010a). *Sustainable Schools: exploring the contradictions*. In 4th National Symposium of Greek Association for the Environment and Culture: Conference proceedings, 22 January 2010, Athens, Greece.
44. Huckle, J. (2010b) ESD and the Current Crisis of Capitalism. Teaching Beyond Green New Deals. *Journal of Education for Sustainable Development*, 4 (3), 135.
45. IUCN, UNEP, WWF (1991). *Caring for the Earth: a strategy for Sustainable Living* Retrieved from : <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/cfe-003.pdf>
46. Jackson, L., (2008). *Leading Sustainable Schools: What the inquiry tells us*. Nottingham : NCSL
47. Jacobs, M. (1993). *The Green Economy. Environment. Sustainable Development and the Politics of the Future*. London: Pluto Press.

48. Jacobs, M. (2004). Sustainable Development: A Contested Concept. In A. Dobson (ed) . *Fairness and futurity. Essays on environmental sustainability and social justice* (118-150). London: Oxford University Press
49. Jaspar, J.C. (2008). *Teaching for sustainable development: teachers' perceptions*. (Doctoral dissertation). University of Saskatchewan, Canada.
50. Kaivo – Oja, J. (1999). Alternative scenarios of social development: Is analytical sustainability policy analysis possible? How? . *Sustainable Development*, 7, 140-150.
51. Khan, SH. (2013). Fostering sustainable development and environmental education programmes: Role of teacher training institutions and colleges of teacher education. *African Educational Research Journal*, 1(1), 8-17. Retrieved from https://www.academia.edu/4579876/Fostering_sustainable_development_and_environmental_education_programmes_Role_of_teacher_training_institutions_and_colleges_of_teacher_education
52. Krysiak, C. F., & Krysiak, D. (2006). Sustainability with Uncertain Future Preferences. *Environmental & Resource Economics*, 33, 511-531.
53. Latouche, S. (1999). The paradox of ecological economics and sustainable development. *Democracy & Nature*, 5 (3), 501-510
54. Lopez-Perez, M., Melero, I., & Javier Sese, F. (2017). Does specific CSR training for managers impact shareholder value? Implications for education in sustainable development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 24(5), 435-448. Doi: <https://doi.org/10.1002/csr.1418>
55. Mac Donald, D., Hanley, N., Moffatt, I. (1999). Applying the concept of natural capital criticability to regional resource management. *Ecological Economics*, 29, 73- 87.
56. McKeown, R., Hopkins, C.A., Rizi, R., & Chrystalbridge, M. (2002). Education for Sustainable Development Toolkit: Energy, Environment and Resources Center. University of Tennessee Knoxville. Retrieved from https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/esd_toolkit_version_2.pdf
57. Mayhew, S., & Penny, A. (1992). *The concise Oxford Dictionary of Geography*. Oxford: Oxford University Press.
58. Michaels, S., & Laituri, M. (1999). Exogenous and indigenous influences on sustainable management. *Sustainable Development*, 7, 77-86.
59. Norton, B. (2004). Ecology and opportunity: intergenerational equity and sustainable options. In Dobson, A. (ed). *Fairness and futurity. Essays on environmental sustainability and social justice* (118-150). Oxford: Oxford University Press

60. OECD (1990), Environmental Policies for Cities in the 1990s. Retrieved from : <https://www.oecd.org/env/cc/44242293.pdf>
61. Orr, D. (1992). Four Challenges for Sustainability. School of natural Resources. University of Vermont, Spring Seminars – Ecological Economics. Retrieved from : http://www.cereo.wsu.edu/docs/Orr2003_SustainabilityChallenges.pdf
62. Pawlowski, A. (2008). How many dimensions does Sustainable Development have? . *Sustainable Development*, 16, 81-90.
63. Pearce, D. W., & Warford, J. (1993). *Word without End. Economics. Environment, and Sustainable Development*. Oxford: Oxford University Press.
64. Pearce, D. W., Markandya, A., Barbier, E. B. (1989). *Blueprint for a Green Economy*. London: Earthscan Publications
65. Pepper, D. (1998). Sustainable development and ecological modernization: A radical homocentric perspective. *Sustainable Development*, 6, 1-7.
66. Roberts, P., & Hills, P. (2002). Sustainable Development: Analysis and policy in East and West – the cases of Hong Kong and Scotland. *Sustainable Development*, 10, 117- 121
67. Robson, C., (2010). *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
68. Scott W. (2007). *Raising standards: making sense of the sustainable schools agenda* [ηλεκτρονικό βιβλίο]. Διαθέσιμο στο : http://www.bath.ac.uk/cree/RaisingStandards_130362.pdf
69. Selman, P. (1996). *Local Sustainability: Planning and Managing Ecologically Sound Places*. London: Chapman
70. Solow, R. M. (2000). Sustainability: an economist's perspective. In R. N. Stavins (ed) . *Economics of the Environment: Selected Readings* (131-138). New York: Norton
71. Spangenberg, J. (2002). Institutional sustainability indicators: an analysis of the institutions in Agenda 21 and a draft set of indicators for monitoring their effectivity. *Sustainable Development*, 10, 103-115.
72. Stavropoulos, D. N., & Hornby, A. S. (1989). *Oxford English – Greek Learner's Dictionary*. Athens: Oxford University Press
73. Sterling, S. (2010). *Sustainability Education: Perspectives and Practice across Higher Education*. UK: Taylor & Francis
74. Switala, E., (2016). Teachers' Values Related to Sustainable Development in Polish and Latvian Secondary Schools. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 6, 127-131.

75. Tang, K. (2018). Correlation between sustainability education and engineering students' attitudes towards sustainability". *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 19(3). Retrieved from <https://doi.org/10.1108/IJSHE-08-2017-0139>
76. Tisdell, C. (1991). *Environmental Economics: Policies for Environmental Management and Sustainable Development*. Sydney: Elgar.
77. Tisdell, C. (1998). Economic policy instruments and environmental sustainability: Another look at environmental – use permits. *Sustainable Development*, 6, 18-22.
78. Tisdell, C. (2001). The Winnipeg principles, WTO and sustainable development: Proposed policies for reconciling trade and environment. *Sustainable Development*, 9, 204-212.
79. Turner, R. K. (1993). Sustainability: Principles and Practice. In R. K. Turner (ed), *The Sustainable Environmental Economics and Management. Principle and Practice* (3-36), Grand Britain: Belhaven Press
80. Turner, R. K., Pearce, D. W, Bateman, I. J. (1994). *Environmental Economics. An Elementary Introduction*. Grand Britain: Harvester Wheatsheaf.
81. Unesco (1997). *Educating for a Sustainable Future: A Transdisciplinary Vision for Concerted action*. International Conference on Environment and Society, Thessaloniki 8-12 December 1997.
82. UNESCO (2004) *Draft UNECE Strategy for Education for Sustainable Development, Addendum, Background Economic and Social council Economic Commission for Europe Committee on Environmental Policy*. 2nd Regional Meeting on Education for Sustainable Development, Rome, 15-16 July 2004
83. United Nations (1992). *Agenda 21, United Nations Conference on Environment & Development*. Brazil.
84. Wolman, M. G. (1992). Contemporary Value of Geography: Applied Physical Geography and the Environmental Sciences. In A. Rogers, Viles, H, Goudie, A. (ed), *The student's Companion to Geography* (3-7). Oxford: Blackwell
85. WCED, (1987). Our common future. Report of the World Commission on Environment and Development. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
..
86. Yeow, D. (2008). The Race for Sustainable Development .*Consilience*, 3, 1-5.

1. Αθανασάκης Α. (2005). *Το πρόβλημα του περιεχομένου των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και των μεθόδων εφαρμογής τους στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών* [ηλεκτρονικό βιβλίο]. Διαθέσιμο στο : <https://www.ekke.gr/projects/estia/Inteduc/KousoulasEnvEduApr.pdf>
2. Αντωνίου, Ε., (2010). Εμπειρική έρευνα για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της Αειφορίας. Στο: Στεφανόπουλος, Ν., Μαρδίρης, Θ., Πήλιουρας, Π. (επιμ.), *Ηλεκτρονικά Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πανελλήνιας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: το Σταυροδρόμι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ιωάννινα.* Ανακτήθηκε από: http://kpe-kastor.kas.sch.gr/peekpe/proceedings/synedria_4_ereunes/Antoniou.pdf
3. Brunel, S. (2007). *Η Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Βήμα γνώση.
4. Γεωργίου, Δ., Δημητρίου, Γ., (2004). *Ιδέες και παραδείγματα για παρεμβάσεις και αλλαγές στη σχολική μονάδα με βάση την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη*. Κύπρος : Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου. Ανακτήθηκε από: http://www.moec.gov.cy/dkpe/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_voithima_gia_allages_sti_sxol_eio_gia_esd.pdf
5. Δεκλερής, Μ. (2000). *Το δίκαιο της βιωσίμου αναπτύξεως*. Αθήνα - Κομοτηνή: Σάκκουλας.
6. Δελλαδέτσιμας, Π. (1997). Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, ο σχεδιασμός του χώρου και η περίπτωση της Ελλάδας . *Τόπος*, 12, 31-53.
7. Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Περιβάλλον, αειφορία. Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
8. Δοντσίδου, Μ. (2017). *Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τον επιτυχή ή μη προσανατολισμό του σχολείου σε αειφόρο σχολείο*. (Μεταπτυχιακή Εργασία), ΕΑΠ, Πάτρα
9. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006α) Πρώτη Έκθεση Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Ανακτήθηκε από : http://ec.europa.eu/sustainable/welcome/index_en.htm
10. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006β) Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: μια ουσιαστική συμβολή στην ευημερία και την κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη, Κοινή ενδιάμεση έκθεση του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006 σχετικά με την πρόοδο στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010» [Επίσημη εφημερίδα C 79 της 01.04.2006] Ανακτήθηκε από : <http://europa.eu/scadplus/leg/el/cha/c10241.htm>

11. Faucheux, S., & Noël, J-F. (2007). *Οικονομική των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος*. Αθήνα: Gutenberg.
12. Ζαχαρίου, Α. (2015). *Το αειφόρο σχολείο παράδειγμα ποιοτικής αναβάθμισης του εκπαιδευτικού μας συστήματος*. Ημερίδα: Πολιτικές και δράσεις του ΥΠΠ Κύπρου για την προώθηση του αειφόρου σχολείου, το παράδειγμα της Τηγανοκίνησης, 26 Φεβρουαρίου 2015, Συνεδριακό Κέντρο. Ανακτήθηκε από: http://www.moec.gov.cy/dkpe/synedria_seminaria/2015_fev_tiganokinesis/seminar_tigano_kini_si_episinaptomeno2.pdf
13. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, (2014). *Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών*. ΥΠΕΘ. Ανακτήθηκε από: http://repository.edulll.gr/edulll/bitstream/10795/1940/2/1940_%ce%a0%ce%a3_%ce%a0%ce%95%ce%a1%ce%99%ce%92%ce%91%ce%9b%ce%9b%ce%9f%ce%9d_%ce%91%ce%9d%ce%91%ce%a1%ce%a4%ce%97%ce%a4%ce%95%ce%9f.pdf
14. Καδιγιαννόπουλος, Γ. (2015). *Αειφόρος Ανάπτυξη: Γνώσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γυμνασίου*. *Prime*, Vol 8, Issue 2. Ανακτήθηκε από: http://prime.teilar.gr/papers/vol8_issue2_2015/Kadigiannopoulos.pdf
15. Καλαϊτζίδης, Δ., & Δηλάρη, Β. (2010). *Το Βραβείο Αειφόρου Σχολείου*. Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ανακοίνωση στο 5ο Συνέδριο, Ιωάννινα, Νοέμβριος, 25-28 Ανακτήθηκε από: http://kpekastor.kas.sch.gr/peekpe/proceedings/synedria_5_kpe_diktya/Kalaitzidis_Dilari.pdf
16. Καλαϊτζίδης, Δ., & Νομικού, Χ. (2014). *Το Αειφόρο Σχολείο: μια αναγκαία και ικανή καινοτομία*. *Επιστήμες Αγωγής* Τεύχος 1, 83 Ανακτήθηκε από: <http://www.ediamme.edc.uoc.gr/index.php?id=147,0,0,1,0,0>
17. Κανάση, Ο. (2017). *Διερεύνηση επιμορφωτικών αναγκών εκπαιδευτικών του κλάδου ΠΕ04 που υπηρετούν στη Β/θμια εκπαίδευση σχετικά με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη. Έρευνα βασισμένη σε καθηγητές στη περιοχή της Β Αθήνας (Διπλωματική εργασία)*. ΕΑΠ, Πάτρα
18. Καραμέρης, Α., Ράγκου, Π., & Παπανικολάου, Α. (2006). *Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης σχετικά με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης*. Ανακοίνωση στο 2ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα, Δεκέμβριος, 15-17 . Ανακτήθηκε από: http://kpe-kastor.kas.sch.gr/kpe/yliko/sppe2/oral/PDFs/308-320_oral.pdf

19. Κάτζη, Χ., & Ζαχαρίου, Α., (2013). *Η εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη ως παιδαγωγικό πλαίσιο για τη δημοτική και την προδημοτική εκπαίδευση*. Κύπρος: Frederic Research Centre. Ανακτήθηκε από: http://www.moec.gov.cy/dkpe/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_vivlio.pdf
20. Κάτσεων, Χ., & Φλογαίτη, Ε., (2017). Καλλιεργώντας στην πράξη τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 34, (64), σσ. 47-62. Ανακτήθηκε από: <http://www.pee.gr/wpcontent/uploads/%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%97-%CF%84%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%BF%CF%82-64-2017.pdf>
21. Κατοχιανού, Δ. (1994). Ανάπτυξη στο χώρο και περιβάλλον στην Ελλάδα . *Τόπος*, 8, 285-301.
22. Κορρές, Κ., (2011). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας: Ποσοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ. Ανακτήθηκε από: <http://users.sch.gr/kkorres/SPSS/Korres%20%282011%29.%20Quantitative%20Research%20Approaches.pdf>
23. Λάσκαρις, Κ. (1996). Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Στο Κ Λάσκαρις (επιμ), *Sustainable Development Θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας* (13-86). Αθήνα: Παπασωτηρίου .
24. Λιαράκου, Γ., & Φλογαίτη, Ε., (2009). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις*. Αθήνα: Νήσος.
25. Μουσιόπουλος, Ν., Ντζιαχρήστος, Λ., & Σλίνη, Θ. (2015). Τεχνική Προστασίας Περιβάλλοντος – Αρχές Αειφορίας, ΕΜΠ. Ανακτήθηκε από: <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1009/6/full.pdf>
26. Μπαλούγιας, Γ., (2015). *Αντιλήψεις εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Β' Αθήνας για τη συμβολή των καινοτόμων δράσεων στην εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. (Μεταπτυχιακή Εργασία), ΕΑΠ, Πάτρα
27. Μπριασούλη, Ε. (1997). Δείκτες αειφορίας: κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας .*Τόπος*, 12, 55-75.
28. Παπαγιάννης, Θ. (1994). Αειφορία και Διαχείριση του χώρου. *Τόπος*, 8, 273-284.
29. Παρασκευόπουλος, Ι.,Ν. (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Αθήνα: Ιδίον
30. Ροζάκης, Σ. (1998). Θεωρητικές προσεγγίσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και εναλλακτικές ενεργειακές πολιτικές σε γενικό και τοπικό επίπεδο. *Τόπος*, 14, 81-103

31. Ρόκος, Δ. (2000). Τεχνολογία, Πολιτισμός και Αποκέντρωση. Μια απόπειρα ολοκληρωμένης θεώρησης, προσέγγισης και ανάλυσης των πολυδιάστατων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεων τους στα επίπεδα της πολιτικής και της κοινωνίας. *Ουτοπία*, 41, Σεπτέμβριος – Οκτώβριος, 121-135.
32. Ρόκος, Δ. (2003). *Από τη “Βιώσιμη” ή “Αειφόρο” στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη (κείμενα 1963-2003)*. Αθήνα: Λιβάνης.
33. Σαΐτη, Α. (2000). *Εκπαίδευση και οικονομική ανάπτυξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω
34. Σαμιώτης, Γ. (2003). Η εξέλιξη των εννοιών «ανάπτυξη» και «περιβάλλον» σε συνάρτηση με την παγκόσμια περιβαλλοντική διακυβέρνηση. Στο Γ. Τσάλτας (επιμ), *Το περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη (59-64)*. Αθήνα: Σιδέρης
35. Σαρτζετάκης, Ε., & Παπανδρέου, Α. (2002). Βιώσιμη ανάπτυξη: Οικονομική επιστήμη και Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο. *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Τόμος 8 (2), 103-117.
36. Σοφούλης, Κ. (2003). Η περιβαλλοντική αειφορική πολιτική ως βιώσιμο σύστημα. Στο Γ. Τσάλτας (επιμ) . *Το περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη (43-52)*. Αθήνα: Σιδέρης .
37. Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης (2005). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την επανεξέταση της στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη. Πλαίσιο δράσης, Βρυξέλλες, 14/12/2005, 1-57.
38. Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006α). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την επανεξέταση της Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Πλαίσιο δράσης (τελικό), Βρυξέλλες, 31/3/2006, 1-57.
39. Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006β). Επανεξέταση της στρατηγικής της ΕΕ για την αειφόρο ανάπτυξη – Ανανεωμένη στρατηγική, Βρυξέλλες, 26/6/2006, 1-29.
40. Σχίζα, Κ. (2007). *Βιωσιμότητα: «Ποιοι» και «Γιατί» μιλούν γι’ αυτήν*; .Ανακοίνωση στο 3 ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με θέμα: « Εκπαίδευση για την Αειφορία και τη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Κοινωνία – Οικονομία – Περιβάλλον – Πολιτισμός», Αθήνα, Νοέμβριος, 15-18
41. Ταγκαλάκη, Α. (2013). Η Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία και η βιωσιμότητα των σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Καταγραφή των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την Εκπαίδευση για την Αειφορία. (Διπλωματική εργασία), Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα. Ανακτήθηκε από: <http://estia.hua.gr/file/lib/default/data/7440/theFile>
42. Ταμουτσέλη, Κ. (2006). Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφορία. *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, 36, 4-7

43. Ταμουτσέλη, Κ., & Μητακίδου, Σ. (2006). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση/Εκπαίδευση για την αειφορία και ολιστικό σχολείο*. Ανακοίνωση στο 2ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα Δεκέμβριος, 15-17 Ανακτήθηκε από: http://kpe-kastor.kas.sch.gr/kpe/yliko/sppe2/oral/PDFs/673-682_oral.pdf
44. Τζαμπέρης, Ν. (2008). *Η ηθική εκπαίδευση στην Βιώσιμη Ανάπτυξη, μοχλός εξάλειψης της ανισότητας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού*. Ανακοίνωση στο 4ο Συνέδριο της ΠΕΕΚΠΕ, Ναύπλιο, Δεκέμβριος, 15-17
45. Τρικαλίτη, Α., (2015). Αειφόρο Ελληνικό Σχολείο. Διάλογοι! *Θεωρία και Πράξη στις Επιστήμες της Αγωγής και Εκπαίδευσης*, 1, 125-129 Ανακτήθηκε από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/dialogoi/article/viewFile/8885/9212>
46. Τσαντίλης, Δ. (2003). Οι 3+1 διαστάσεις της αειφορίας. Στο Η. Ευθυμίου & Μ. Μοδινός (επιμ.), *Οι δρόμοι της αειφορίας* (41-61). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
47. Τσάρτας, Π. (1996). Αειφορική ανάπτυξη και τουρισμός: Προβληματισμοί και προτάσεις για έναν διαφορετικό τύπο τουριστικής ανάπτυξης. Στο Κ. Λάσκαρις (επιμ.), *Sustainable Development Θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας* (135-176), Αθήνα: Παπασωτηρίου
48. Φλογαΐτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
49. Φλογαΐτη, Ε., (2008). Εκπαίδευση για το περιβάλλον – Σύγχρονες προσεγγίσεις. Στο: Α. Δημητρίου & Ε. Φλογαΐτη (Επιμ.), *Εισαγωγή στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον – Εκπαίδευση για το Περιβάλλον* (13-41). Πάτρα: ΕΑΠ
50. Φλογαΐτη Ε. (2011). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Εκδ. Πεδίο

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

1. <http://unitar.org/ego-eco-sustainable-school-challenge>
2. http://www.moec.gov.cy/dkpe/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_vivlio.pdf.
3. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
4. <http://www.globalfootprints.org/sustainableschoolsdocs/>
5. <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ECD153/Flogaitipires.pptx>
6. <https://drive.google.com/file/d/1GEhrmT9h1NdEAU0gjcoeDLo68H0uutY3/view>
7. <http://www.ellet.gr/en/>
8. <http://www.aeiforum.eu>

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ενότητα 1- Ατομικά στοιχεία

1. Ποιο είναι το φύλο σας;
Ανδρας Γυναίκα
2. Ποια είναι η ηλικία σας;
Έως 30 ετών 31-40 ετών 41-50 ετών 51-60 ετών Άνω των 60 ετών
3. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο;
Βασικό πτυχίο Μεταπτυχιακό Διδακτορικό
4. Ποιο είναι το σύνολο ετών υπηρεσίας σας;
1-5 έτη 6-15 έτη 16-25 έτη 26 και άνω έτη

Ενότητα 2- Απόψεις για την Αειφορία και την Αειφόρο Ανάπτυξη.

(Συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας (1= διαφωνώ απόλυτα, 2= διαφωνώ μερικώς, 3= ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, 4= συμφωνώ μερικώς και 5= συμφωνώ απόλυτα) με τις παρακάτω προτάσεις σχετικά με την αειφορία.)

1. Έχετε ακούσει τον όρο Αειφορία;
 Ναι και γνωρίζω τι αφορά.
 Ναι αλλά δεν γνωρίζω τι αφορά.
 Όχι και δεν γνωρίζω τι αφορά.

2. Κατά την αποψή σας, η Αειφόρος Ανάπτυξη στοχεύει στην επίλυση:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Οικονομικών προβλημάτων					
Κοινωνικών προβλημάτων					

Πολιτικών προβλημάτων					
Πολιτισμικών προβλημάτων					

3. Η αειφορία:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε Διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα	Σύνολο
Είναι επιτεύξιμη						
Ισοδυναμεί με την καπιταλιστική προσέγγιση της ανάπτυξης						
Γεφυρώνει το χάσμα: Ανάπτυξη ή περιβάλλον;						
Αποτελεί μια ουτοπία						
Μπορεί να εφαρμοστεί με καίριες αλλαγές στο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης						
Εστιάζει στην αλληλεγγύη , την δικαιοσύνη και την δημοκρατία						
Αποτελεί μια ανάπτυξη που έχει ως στόχο τον λιτό τρόπο ζωής.						
Διαχειρίζεται τα προβλήματα λαμβάνοντας υπόψιν ταυτόχρονα οικονομικούς, οικολογικούς και						

κοινωνικούς παράγοντες						
Είναι πολιτική που θα έπρεπε να ενσωματωθεί άμεσα						
Αντιμετωπίζει τα προβλήματα σε όλα τα επίπεδα (από τοπικό μέχρι πλανητικό)						
Επιδιώκει κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη με γνώμονα τον σεβασμό στο περιβάλλον						
Εκφράζεται με την χωρίς όρια και συνεχή οικονομική ανάπτυξη						

Ενότητα 3- Εκπαίδευση και Αειφορία

(Συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας (1= διαφωνώ απόλυτα, 2= διαφωνώ μερικώς, 3= ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, 4= συμφωνώ μερικώς και 5= συμφωνώ απόλυτα) με τις παρακάτω προτάσεις σχετικά με την εκπαίδευση για την αειφορία.)

1. Γνωρίζετε τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφορία;
 - Ναι και γνωρίζω τι αφορά.
 - Ναι αλλά δεν γνωρίζω τι αφορά.
 - Όχι και δεν γνωρίζω τι αφορά.
2. Θεωρείτε ότι η εκπαίδευση για την αειφορία και το περιβάλλον θα πρέπει :
 - Να είναι ενταγμένη στο αναλυτικό πρόγραμμα ως ξεχωριστό μάθημα.
 - Να είναι ενσωματωμένη σε κάθε μάθημα.
 - Να είναι εκτός ύλης και προγράμματος.

3. Συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας σας σχετικά με τις παρακάτω απόψεις για την εκπαίδευση για την αειφορία.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Είναι απαραίτητο οι μαθητές να διδάσκονται στο σχολείο αειφορικές αρχές και πρακτικές.					
Η εκπαίδευση για την αειφορία δίνει την δυνατότητα το σχολείο να αναπτυχθεί στο τομέα της διδασκαλίας και των μαθησιακών πρακτικών.					
Έχω την ικανότητα να διδάξω με βάση τις αρχές της εκπαίδευσης για την αειφορία.					
Όλοι οι εκπαιδευτικοί είναι απαραίτητο να επιμορφωθούν σχετικά με τους στόχους, τις αρχές και τις πρακτικές της εκπαίδευσης για την αειφορία					
Στην διδασκαλία των μαθημάτων μου προσεγγίζω την έννοια της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης .					
Σαν εκπαιδευτικός μπορώ μέσω της διδασκαλίας να διαδραματίσω σημαντικό ρόλο στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων.					
Η λήψη αποφάσεων του σχολείου είναι ευθύνη του διευθυντή και του συλλόγου διδασκόντων.					
Προσπαθώ σαν εκπαιδευτικός να εφαρμόσω καινοτομίες που έχουν ως στόχο να βελτιώσουν την ποιότητα της σχολικής ζωής.					
Οι μαθητές δεν πρέπει να συμμετέχουν σε αποφάσεις που αφορούν τα θέματα του σχολείου.					
Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα προετοιμάζει κατάλληλα τους μαθητές για την διαχείριση ζητημάτων της αειφορίας.					

Το σχολείο πρέπει να επιδιώκει συνεργασίες με φορείς της τοπικής κοινωνίας.					
Είναι απαραίτητη η συμμετοχή των μαθητών σε αποφάσεις που αφορούν στις σχέσεις του σχολείου με την τοπική, καθώς και με τη διεθνή κοινότητα.					
Σαν εκπαιδευτικός είμαι υποχρεωμένος να μεταδίδω στους μαθητές μου αξίες αλληλεγγύης, δημοκρατίας και ισότητας					
Το σχολείο είναι υποχρεωμένο να διδάσκει τον τρόπο που οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν και να επιλύσουν προβλήματα τοπικού και παγκόσμιου χαρακτήρα.					
Η εκπαίδευση για την αειφορία επιδιώκει ένα ολοκληρωμένο σύστημα μετασχηματισμού εκπαίδευσης, σχολείου και κοινωνίας.					
Η εκπαίδευση για την αειφορία έχει ως στόχο την απόκτηση γνώσεων για τις αρχές τις αειφορίας.					
Η εκπαίδευση για την αειφορία στοχεύει κυρίως στην ενίσχυση και ανάπτυξη δεξιοτήτων.					
Η εκπαίδευση για την αειφορία διαφέρει καίρια από την Περιβαλλοντική ανάπτυξη					
Η εκπαίδευση για την αειφορία αφορά την εκπαίδευση για την Πολιτειότητα.					

Ενότητα 4 – Αειφόρο σχολείο

1. Γνωρίζετε τον όρο αειφόρο σχολείο;

- Ναι και γνωρίζω τι αφορά
- Ναι αλλά δεν γνωρίζω τι αφορά
- Όχι και δεν γνωρίζω τι αφορά

2. Ένα αειφόρο σχολείο πρέπει να διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Κατάλληλες υποδομές και χαρακτηριστικά ενός βιοκλιματικού κτηρίου					
Να εξελίξει την προσωπική οικολογική συνείδηση και ευαισθησία					
Να διαθέτει κλειστό αναλυτικό πρόγραμμα					
Να αξιοποιεί νέες τεχνικές διδασκαλίας και εκπαιδευτικές μεθόδους με κέντρο τον μαθητή					
Να υπάρχει ιεραρχία στην λήψη των αποφάσεων.					
Να στοχεύει στην ενίσχυση των γνώσεων σχετικά με το περιβάλλον.					
Να βασίζεται στην δημοκρατική λήψη αποφάσεων και προωθεί τα μαθητικά συμβούλια.					
Να στοχεύει στη ευαισθητοποίηση και οικολογική ενεργοποίηση των μαθητών					
Να προσπαθεί να μειώσει την σχολική βία, την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη και ενδιαφέρεται για την σωματική και ψυχική υγεία των μαθητών					
Να προωθεί πιο στενές σχέσεις με τους γονείς και τους μαθητές					

Να στοχεύει στην ανάπτυξη της γνώσης και του ανταγωνισμού					
Να είναι ανοιχτό προς την κοινωνία					

3. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το σημερινό σχολείο έχει την ανάγκη υιοθέτησης αειφορικών δράσεων;

- Διαφωνώ απόλυτα
- Διαφωνώ μερικώς
- Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ
- Συμφωνώ μερικώς
- Συμφωνώ απόλυτα

4. Σε ποιο βαθμό το σχολείο που εργάζεστε καλύπτει τα εξής (σημειώστε όλα όσα ισχύουν):

- Υπάρχει συνεργασία με την τοπική κοινωνία.
- Χρησιμοποιεί εναλλακτικές πηγές ενέργειας
- Υπάρχει ευέλικτη χρήση των εσωτερικών χώρων του σχολείου
- Αξιοποιείται ο προαύλιος χώρος του σχολείου
- Υπάρχει δυναμικό αναλυτικό πρόγραμμα
- Διαθέτει αρχιτεκτονική που ευνοεί την χρήση των πράσινων υλικών και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

5. Ποια εμπόδια θεωρείτε ότι δυσχεραίνουν την δημιουργία/ εδραίωση ενός ποιοτικού αειφορικού σχολείου;

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Ελλειψείς οικονομικοί πόροι					
Ανεπάρκεια υποδομών					
Ελλιπές θεσμικό πλαίσιο					
Έλλειψη καταρτισμένων εκπαιδευτικών					
Μειωμένη στήριξη τοπικών αρχών					

Αδιαφορία/ ανικανότητα της υπάρχουσας διοίκησης					
Αδυναμία καταπολέμησης ήδη εδραιωμένου συστήματος (έμφαση στις εξετάσεις					

Ενότητα 5 - Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και αειφορία.

Συμπληρώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας (1= διαφωνώ απόλυτα, 2= διαφωνώ μερικώς, 3= ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, 4= συμφωνώ μερικώς και 5= συμφωνώ απόλυτα) με τις παρακάτω προτάσεις σχετικά με την επιμόρφωση για την αειφορία.

1. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είστε κατάλληλα καταρτισμένος/η για την εφαρμογή των πυλώνων της αειφορίας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Απόλυτα

Μερικώς

Καθόλου

2. Πως ενημερώνεστε για την αειφορία;

Σεμινάρια/ Ημερίδες Διαδίκτυο Επιστημονικά περιοδικά/ βιβλία

MME Από συναδέλφους Δεν ενημερώνομαι

3. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποιο σεμινάριο/ ημερίδα για την αειφορία/ αειφόρο ανάπτυξη;

Ναι

Όχι

4. Εάν ναι , τι είδους επιμόρφωση;

Από πανεπιστημιακό φορέα Ημερίδες από υπευθύνους Π.Ε Προγράμματα

επιμόρφωσης από Μ.Κ.Ο Συνέδρια Προγράμματα επιμόρφωσης σε ΚΠΕ/ΚΕΑ

5. Εάν στην προηγούμενη ερώτηση απαντήσατε "Όχι", θα θέλατε στο μέλλον να παρακολουθήσετε κάποιο σχετικό σεμινάριο/ ημερίδα;

Ναι

Όχι

6. Θα θέλατε να λάβετε μέρος σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης σχετικά με την εκπαίδευση για την αειφορία με σκοπό:

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ μερικώς	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ μερικώς	Συμφωνώ απόλυτα
Να αυξήσετε τις γνώσεις και τις δεξιότητές σας					
Να μάθετε νέες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας					
Να ενσωματώσετε τους στόχους της αειφορίας στο αναλυτικό πρόγραμμα					
Να νιώσετε μεγαλύτερη επαγγελματική ασφάλεια					
Να προσκομίσετε την βεβαίωση σε περίπτωση αξιολόγησης εκπαιδευτικών					
Να εξελιχθείτε επαγγελματικά					

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Αγαπητέ/ή συνάδελφε,

το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί τμήμα της διπλωματικής μου εργασίας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Αγωγή και Πολιτισμός» του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου. Ο σκοπός είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Αττικής σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Αειφόρο Σχολείο. Η συμμετοχή σου σε αυτό είναι πολύ σημαντική για την έκβαση της εργασίας. Η συμπλήρωσή του δεν απαιτεί παραπάνω από 15' λεπτά και τα στοιχεία που περιλαμβάνει είναι ανώνυμα, εμπιστευτικά και θα χρησιμοποιηθούν μονάχα για ερευνητικό σκοπό. Ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων.

Με εκτίμηση,

Ρούσσου Ελευθερία Μαρία

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια